**A „Budapesti Bazár” ingyen regénymelléklete**

# SAINT-JULIEN GRÓF

**REGÉNY**

**IRTA**
**SAND GYÖRGY**

**FRANCIÁBÓL FORDITOTTA**
**KÖVÉR ILMA**

BUDAPEST
KIADJA KIRÁLY JÁNOS
1889.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2019
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-405-9 (online)
MEK-18957

# I.

Egy kellemes külsejü fiatal ember gyalogolt egy verőfényes napon az országuton, mely Lyontól Avignonba vezet. - Saint-Julien Lajosnak hivták, a mely névhez teljes joggal csatolhatta a grófi cimet, mert környékének legelőkelőbb családjából származott. Mindazonáltal gyalog utazott, hátán egy kis batyuval. Öltözéke nagyon is szerény vala, s lábai mindjobban beledagadtak a poros bőr kamasnikba melyek lábszárait fedték.

E fiatal ember falun nevekedett egy derék, becsületes lelkész gondjai alatt. Jellemében sok egyenességgel, elegendő szellem és képzettséggel birt arra nézve, hogy reménye legyen, mint magántanitó, könyvtárnok vagy mint titkár nyerhetni állást. Voltak jó tulajdonságai, sőt erényei, ellenben gyarlóságai, sőt hibái is, de bünei éppen nem. - Szelid és regényes hajlamu, de e mellett büszke s tartózkodó; bizalmatlan, mint mindazok, kiknek nincs még élettapasztalatuk és világismeretük.

Ha jellemének ezen vázlatos leirása nem lenne elegendő arra, hogy felköltse iránta az olvasó figyelmét, - a kedves olvasó talán nem tagadja meg tőle jóindulatát, ha megtudja, hogy Saint-Julien Lajosnak igen szép szemei, fehér kezei, szép fehér fogai és sötétfekete haja volt.

Miért utazott e fiatal ember gyalog? Valószinüleg, mivel nem állt módjában, hogy kocsira üljön. Honnan jött? Ezt majd idején és helyén el fogjuk mondani.

Hová szándékozott menni? Azt már ő maga se tudta. - Multját és jövőjét, mindemellett, kevés szóban lehet összegezni: a realismus szomoru tartományából jött és a chimerák boldog országába igyekezett.

Már nyolc napja volt uton, s ez idő alatt hősileg türte a fáradtságot, az országut porát, a rossz fekhelyeket és a borzalmas egyhangu, szomoru csendet, mely utitársul szokott szegődni az e fajtáju pénznélküli egyénekhez.

Lábszárán történt sérülése következtében kénytelen vala leülni egy bokor mellé, közel egy majorsághoz, a hol éppen akkor váltottak postalovakat.

Pár perc mulva egy igen szép bertin robogott el előtte, követve egy hintó és egy postakocsi által, melyet valamely előkelő család vagy valami kiváló egyéniség kisérete foglalhatott el.

Juliennek az az eszméje támadt, hogy e kocsik egyikének hátuljára felkapaszkodjék; alig helyezkedett még el azonban, midőn a postakocsis egy oldalpillantást vetve, meggyőződendő, ha nem történik-e valami körülöttük, észrevette a deliquens árnyékát, a mely a kocsiéval együtt tisztán kivehető körvonalakban rajzolódott az ut sima homokjára. Rögtön megállitá a kocsit és hatalmának teljes tudatában, ráparancsolt Julienre, hogy szálljon le azonnal. Saint-Julien nem ellenkezett s a bennülőkhöz fordult kérelmével, azt gondolván őszinte becsületességében, hogy ily kérelem csakis egy durva postakocsis által lehet visszautasitva; de a két személy, ki a kocsiban ült, nem volt más, mint egy felolvasónő és egy udvarmester, olyan egyének t. i. kik állásuknál fogva fenhéjázók és alkalomadtán durvák is tudnak lenni. Nyersen utasiták vissza.

- Ah! hisz önök csak neveletlen szolgák! kiáltá felháborodva Saint-Julien, voltaképen önöknek kellene a tisztességes emberek kocsijának hátuljára állniok, mint a lakájoknak.

Saint-Julien erős hangon beszélt s elég érthetően, az ut hegyek között vitt s a kocsik lassan, zajtalanul haladtak a puha meleg homokban. Julien és a postakocsis hangja, a ki ujból sértegetni kezdte a fiatal embert, hogy kedvére tegyen a kocsiban ülőknek, elhatolt az első kocsiban ülő személy füléig, ki kihajolt a kocsi ajtaján, megtudandó a zaj okát. Saint-Julien gyermekes elfogultsággal bámult, meglátva a csodaszép nőt, a milyenhez foghatót még soha nem

is képzelt; de nem volt ideje sokáig csodálni, mert a mint a nő reá veté szemeit, Julien félénken süté le tekintetét. Ekkor a szép hölgy a postakocsishoz s a kocsiban ülőkhöz fordulva, szigoruan lepirongatta őket, erős és mély hangján eléggé kiérezhető idegenséggel kiejtésében. Ezután a fiatal utashoz intézve szavait, egész bizalmassággal mondván:

- Jöjj ide, gyermekem, ülj fel az én kocsim bakjára, csak egy tenyérnyi helyet adj agaramnak. Eredj, eredj! tartsd más alkalomra hálálkodásodat.

Saint-Julien nem hagyta kétszer mondani; lihegve a fáradtság és elfogultságtól, felkapaszkodott a bakra és ölébe vette a kis agarat. A fogat gyors vágtatással robogott le a hegy lejtőjén.

A következő váltásnál, melyet rendkivül gyorsan értek el, Saint-Julien leszállt, attól tartva, hogy visszaél a nyert engedéllyel. A mint a postakocsisok, lovak, aprómarhák és a váltásokat rendszerint nagy számban ellepő koldusok közé vegyült, kényére szemlélhette s egészen észrevétlenül a szép utasnőt.

A bájos nő nem figyelt reá; szolgáit dorgálta, egyiket a másik után, félig boszus, félig tréfás hangon.

Különös lény volt, a milyent Julien még soha sem látott. Magas, nyulánk; alakjában volt valami férfias és fenséges. Jó harmincasnak látszott, jóllehet nem volt több 25 évesnél; egy kissé blazirt; mindamellett arcának sápadtsága s a kékes félkör, mely szélesen és mélyen övedzte fekete és élénken vizsgálódó nagy, tüzes szemeit, mély gondolkozóképességre vallott s az egész arcnak megkapó előkelőséget és szilárdságot kölcsönze. Keskeny metszésü arcának szabályos szépsége bátran versenyezhetett az antik szobrok tökéletességével.

Utazó öltözékének gazdagsága és kacérsága nem kevésbbé lepték meg Julient, mint modorának különcsége. Rendkivül élénknek és jónak látszott s a pénzt tele marokkal szórta a szegényeknek.

Kocsijában még két személy ült, de Saint-Julient annyira lebilincselte e nő egész lénye, hogy legtávolabbról se gondolt arra, hogy azokat még figyelembe is vegye.

Az indulás percében a hölgy ujra kihajolt; szemei Saint-Julient keresék, kit csakhamar meg is pillantott, a mint levett kalappal közeledék felé, hogy háláját kifejezze. Juliennek nem lett volna bátorsága kérése megujitására, de a hölgy megelőzte:

- Tehát te itt maradsz? - kérdé tőle.

- Avignonba szándékozom, asszonyom, de nem merném...

- Nos, rajta, rajta! - mondá férfias hangján, mielőtt az éj beáll ott leszünk. Jerünk! ülj vissza.

Az éj leszállta előtt csakugyan megérkeztek. Saint-Julien százszor is szeretett volna hátrafordulni utközben, hogy egy futó pillantást vethessen a kocsiba, de nem volt hozzá bátorsága, mert érezte, hogy kiváncsisága hálátlanság és durvaság szinezetével birna. Csupán a váltásoknál szállt le, hogy egy-egy futólagos tekintetet vethessen a kocsiba, hogy lássa őt, hallja beszédjét, kémlelje csodálatos magaviseletét; de mindezt oly módon tevé, hogy a mellett a szórakozottat, a semmiveltörődőt adta. A fejedelmi fensőség és a gyermekes egyszerüség folytonos vegyülékét látta benne, a mi semmi felfedezésre nem birta juttatni kilétét illetőleg. Kiséretéhez pedig nem fordulhatott, hogy igy tegyen eleget kiváncsiságának, mely forrott fejében. Rendkivüli felindulásában már a következő kérdések váltakoztak tulfeszitett agyában:

- Talán egy királynő, vagy tán valami kitartott hölgy? Hogy lehetne ezt megtudni? De hát mit bánom én? Mit érdekeljen olyan nő, kit ma látok csupán és már holnap nem fogom látni?!

Az utasnő, kiséretével együtt, nagy zajjal szállt be Avignon legnagyobb szállodájába. Saint-Julien gyorsan leugrott a kocsiról, hogy mielőbb eltávozzék s ne tünjék fel valami alkalmatlan koldus gyanánt.

De megpillantva a vendéglőst, a ki fehérmellényes hadseregével lelkendezve futott elő az utasnő elfogadására, megállt, mintegy lebilincselve legyőzhetlen kiváncsisága által és a következő szavakat hallá a fogadós ajkáról, melyek nehéz követ vettek le szivéről:

- Vártam fenségedet, és remélem: meg lesz elégedve.

Saint-Julien megnyugodva fájó gyötrelmei után, melyek eddigi bizonytalanságában kinozák, az első oktalanságra szánta el magát. A helyett, hogy mint rendesen, a külvárosban keresett volna valami szerény, egyszerü hajlékot: ugyanazon szállodában rendelt magának szobát, melyben a hercegnő lakott, csak azért, hogy lássa, bár egy pillanatra is, a távolból; jóllehet, hogy ez által egy napra több kiadást kockáztatott, mint a mennyit egész utazása alatt tett.

Mindenütt csak alázatos arcokkal és előzékeny udvariassággal találkozott, mivel azt képzelték, hogy a hercegnő kiséretéhez tartozik; és tudvalevő dolog, hogy a gazdagok kiváló figyelem és tisztelet tárgyai a világ minden fogadójában.

Julien, miután kissé rendbe hozta öltözetét szobájában, kiült az udvarra egy padra és szemeit azon ablakokra függeszté, a hol a hercegnőt vélte felfedezhetni.

Reménye csakhamar megvalósult: az ablakok felnyiltak és a hercegnő kiséretéhez tartozó két személy jelent meg az erkélyen, egy karszéket és egy lábzsámolyt hozva ki, melybe a hercegnő, a non chalance eléggé különös nemével, veté magát, illatos szivarkákat sziva; mellette egy széken, egy kis száraz, hajporozott fejü emberke foglalt helyet, a ki csendesen kibontva egy papirost, tiszteletteljes hangon kezdett olvasni egy olasz hirlapból.

Elszíva egy tucat szivarkát, melyeket már meggyujtva nyujtott neki át egy igen csinos komorna, kit öltözékének eleganciája után itélve, legalább is marquisnőnek tartott Saint-Julien, a fenséges hercegnő Julienre veté tekintetét, de oly csodálatos módon, hogy ez fülig elpirult. Majd a komornához fordult és tekintet nélkül az abbé tüdejére, a ki a falaknak olvasott, igy szólt:

- Ginetta, ugy-e az a gyermek az ott, kit ma reggel felvettünk az uton?

- Igen, fenség.

- Ugy tetszik, hogy átöltözött?

- Én is ugy veszem észre, fenség.

- Vajjon itt lakik?

- Ugy látszik, fenség.

- Nos, abbé, miért szakitja félbe az olvasást?

- Azt hittem, hogy már nem méltóztatik hallgatni a hirlap olvasását, fenségednek.

- Mit törődik vele.

Az abbé ujra feladatához látott. A hercegnő kért valamit Ginettától, a ki egy lorgnonnal tért vissza. A hercegnő Julient fixirozta rajta.

Visszaadva Ginettának a lorgnont, igy szólt:

- Non é troppo brutto. (Nem nagyon csunya.)

Majd ismét visszavette a lorgnont és ujra megnézte Julient.

Az abbé folyvást olvasott.

Saint-Julien nem csinálhatott valami fényes toilettet; kis uti batyujából egy sávolyozott blouset, fehér nadrágot és finom inget vett magára; de egészen testhez szoruló blouseja nőies karcsuságot tüntetett elő. Nyitott galléru inge alól hófehér nyak látszott ki, melyet hosszu fekete haja félig elfedett. Olyan volt, kissé félrecsapott fekete bársony barrettejével fején, mint egy költő vagy szerelmes apród.

- Hm! - mondá a hercegnő, szivarját az abbé hirlapjára dobva, a mely meggyulladt az érdemes ur orra alatt, bizonyosan valami szegény tanuló lesz.

Saint-Julien mit sem hallott a két nő megjegyzéseiből, de azt észrevette, hogy ő vele foglalkoznak, mivel azok nem is vették a fáradságot maguknak, hogy ezt a legkevésbbé is leplezzék. Bántotta egy kissé, hogy igy, csaknem ujjal mutogatnak reá, mintha nem is férfi lenne s nem is kompromittálhatná a nőket, ha ily viseletet tanusitanak vele szemben. Hogy végre megmeneküljön e sértő vizsgálódásoktól: felkelt és bement az étterembe.

Éppen a table d'hôte-hoz akart ülni, midőn valaki vállán érinté; hirtelen megfordult s ugyanazon abbé papos, sovány arcát látta maga előtt, a ki az imént az erkélyen ült.

Az abbé, miután egy szögletbe vonta magával és miután elhalmozta hódolatának kifejezéseivel, megkérdezte tőle, ha nem volna-e kedve ő magas fensége: Cavalcanti hercegnővel vacsorálni? Saint-Julien egészen elhült bámulatában, de midőn meglepetéséből kissé magához tért, az a gondolat villant meg agyában, hogy ez az abbé az ő szomoru ábrázatával, rossz tréfát is csinálhat vele, s egészen a hidegvérüt adva, igy válaszolt:

- A legnagyobb készséggel, uram, ha a hercegnő megtisztel meghivásával.

- Hiszen éppen az ő megbizását teljesitendő, jöttem önhöz, uram; - viszonzá a földig hajolva az abbé.

- Ah! ez nem elégséges; veté ellen Saint-Julien, a ki azt hitte, hogy maga a hercegnő is játékot és gúnyt üz vele; a mi rangunkbeli egyéneknél, jól tudhatja Cavalcanti hercegnő, nem egy abbét biznak meg hasonló küldetésben. Uraságodnál jelentékenyebb egyéniséggel akarok érintkezni ilyen ügyben, vagy legalább ő hercegségének fenséges kezei által aláirt levelét kivánom.

Az abbé semmi ellenvetést sem tett e különös követelés ellen, s arca semmi egyéni véleményt sem árult el. Mélyen meghajtotta magát Julien előtt, s távozott, azon kijelentéssel, hogy megviszi válaszát a hercegnőnek.

Saint-Julien visszaült a table d'hôtehoz, azon erős meggyőződéssel, hogy most ügyesen kijátszott egy mistificatiót. Nem igen volt még fogalma a társadalmi viszonyokról s azért igy elmélkedett:

- Ilyen tréfát valószinüleg megszoktak engedni maguknak a társaságban.

Ismét visszaesett szokott komolyságába midőn egyszerre a Cavalcanti név, melyet az asztalnál hallott kiejteni, felrezzenté merengéséből.

- Mondja csak, uram, szólt egy mellette ülő utazó ügynökhöz, ki ez a Cavalcanti hercegnő tulajdonképen?

- Bah! - mondá az utazó-ügynök, megsodorva szőke bajuszát s oly megvető arcot vágva, mint a kinek már semmi sem uj a nap alatt: Cavalcanti Quintilia hercegnő? Keveset törődöm vele; hercegnő, mint annyi más! Németbe oltott olasz törzs. Gazdag volt, férjhez adták valami osztrák hercegecskéhez, a ki, hogy vagyonát elnyerje, beleegyezett, hogy neje ne viselje az ő nevét. Ilyesmi gyakran előfordul Olaszországban; sokszor jártam arra és ugy ismerem az

ottani viszonyokat, mint a tulajdon zsebeimet. Most Párisból jő és tartományába tér vissza. Egy kis hercegség, mely évenkint egy milliót jövedelmez. Bah! az egész csak semmiség. A mi üzletünkben kisebb kirakattal sokkal szebb vagyon forog.

- De milyen a jelleme ennek a Cavalcanti hercegnőnek?

- A jelleme?! - szólt gúnyos megvetéssel az utazó-ügynök, mit akar ön a jellemével?

Saint-Julien éppen felelni akart, midőn a szállodatulajdonos vállára ütve, kérte, hogy menjen ki vele egy pillanatra.

- Uram, - szólt az megdöbbent arckifejezéssel, rendkivül különös dolgok mennek itt végbe, ön és Ő fensége Cavalcanti hercegnő közt.

## II.

- Hogy, hogy uram!

- Hogy, hogy uram? - ismétlé a fogadós. Ő fensége meghivja önt vacsorára és ön visszautasitja! Ön miatt szigoruan lett megdorgálva a kitünő Scipion abbé. A hercegnő nem akarja elhinni, hogy illedelmesen járt el küldetésében s ennek tudja fel azt, hogy ön visszautasitá meghivását. Elrendelte, hogy magam jöjjek önhöz magyarázatot kérni e különös magaviselete okáról.

- Ah! a patvarban! - mondá Julien, ez nem is rossz! - Ennek a hölgynek kedve kerekedik tréfát csinálni velem s nekem ne lenne jogom azt visszautasitani?!

- A hercegnő igen hatalmas ám; - jegyzé meg halkan a fogadós.

- Nos? - Cavalcanti hercegnő miattam lehet olyan hatalmas, a milyen akar! - kiáltá boszusan Saint-Julien. Ez nem az ő birodalma, hogy rendelkezzék; és én nem ismerek olyan francia törvényt, a mely jogot adna neki arra, hogy engem kényszerithetne, miszerint vele vacsoráljak.

- Az ég szerelmére, uram, ne értelmezze igy! Gondolja meg, hogy ha Cavalcanti hercegnőt valami sértés érné házamban: képes lenne reá, hogy soha se szálljon hozzám! Uram, egy hercegnő, a ki majd minden évben erre utazik s ki két napot sem tölt itt, a nélkül, hogy legkevesebb ötszáz frankot ne hagyna nálam. Uram, az isten nevére kérem! menjen, menjen, vacsoráljon nála! A vacsora kitünő lesz! Magam gondoskodtam róla. Olyan fácán lesz, hogy maga a francia király se vetné meg és olyan fagylalt, hogy...

- Eh, uram! hagyjon nekem békét!

- De már csakugyan felfordult a világ! - szólt a vendéglős az ámulat kifejezésével arcán, keresztbe fonva rövid karjait; ezt már aztán nem lehet érteni. Hogyan?! Ime, egy fiatal ember, a ki visszautasitja, hogy a világ legszebb hercegnőjével vacsoráljon, csak azért, mert attól fél, hogy csufolódnak vele! Ah? hiszen ha a hercegnő megtudná, hogy ez az oka, bizvást azt mondaná, hogy a franciák nagyon nevetségesek!

- Igaza van, - szólt magában Saint-Julien, talán mégis nagyon ostoba vagyok, hogy igy bizalmatlankodom. S ha végre is csak gunyolódnék velem... rajta leszek, hogy ne maradjak én se adósa a viszonzásban. Nos tehát, szólt a fogadóshoz, menjen, mentsen ki a hercegnő előtt és mondja meg neki, hogy engedelmeskedem parancsának.

- Hála Istennek! - kiáltott fel a fogadós. Nem fogja megbánni; majd meglátja, majd meglátja! És örömében egészen magánkivül elszaladt.

Saint-Julien, hogy időt engedjen neki megbizása elintézésére, visszament az étterembe.

Egy elég csinos, magas, sápadt férfit vett észre, a ki az asztalok körül imbolygott s a ki a többiek beszélgetését látszék figyelmesen hallgatni. Saint-Julien azt képzelte, hogy ez valami kém lesz, miután még soha se látott kémet s mivel, végletekig vitt bizalmatlanságában, minden kiváncsiban kémet látott. Azonban senki sem látszott tényleg kevésbbé annak, mint ez az egyéniség. Csendes, búskomor és szórakozott volt, sőt egy kis adag butaságnak sem volt hijján. Azon pillanatban, midőn Saint-Julien mellett ment el, kétértelmü hanglejtéssel mormolta fogai közt a Cavalcanti Quintilia nevet, erősen hangsulyozva a két szó első tagjait.

Majd az asztalhoz visszatérve, kérdezősködni kezdett Cavalcanti hercegnő felöl.

- Hitemre, uram! - viszonzá azoknak egyike, a kikhez kérdésével fordult, semmit sem mondhatok önnek róla; tudakozódjék attól a fiatal embertől, a ki a kályhánál áll. Az szolgáinak egyike.

Saint-Julien mélyen elpirult és gyorsan hátat forditva, el akarta hagyni a termet; de az idegen hozzálépve megfogta karját, vissza tartá s udvariasan köszöntve s az érdeklődés oly nemével kérdé, mintha ez által a közjónak tenne szolgálatot:

- Uram, nem lenne oly szives, hogy megmondja nekem: egyenesen Párisból jön a hercegasszony?

- Nem tudom, uram, - válaszolt Saint-Julien szárazon, nem ismerem teljességgel.

- Ah! ezer bocsánat! uram! Azt mondták nekem, hogy...

Saint-Julien köszöntve őt, gyorsan eltávozott. A sápadt utas visszaült az asztalhoz.

- Nos? kérdé az utazó-ügynök, aki megfigyelte a történteket.

- Önök egy nagy ostobaságot tetettek velem; - válaszolt a sápadt utas azon egyénnek, kit az imént Saint-Julien kérdezett e tárgyban.

- Bocsánatot kell öntől kérnem - szólt ez, de nekem ugy tetszik, hogy ezt a fiatal embert a kocsi bakján láttam.

Az utazó-ügynök, mint a világon minden utazó-ügynök, tréfás volt, s azt hitte, hogy ez alkalmat ujabb bohóskodásra használhatja fel. Nagyon jól tudta ő azt, hogy Saint-Julien nem ismeri a hercegnőt, mert hiszen csak az imént éppen Julien fordult hozzá a sápadt utaséhoz hasonló kérdéssel; hanem azért folytatta a tréfát, hogy fokozza ennek dühét.

- Milliomadtát, uram! - szólt ujra az ügynök, én meg vagyok róla győződve, hogy ön nem tévedt. Nagyon jól ismerem annak a fickónak az arcát, ő Cavalcanti hercegnő inasa. Hja, ha ön ismerné az olasz inasok jellemét, akkor tudná, hogy ezekből egy szót sem lehet kivenni ingyen; ajánlt volna csak ön száz sous-t neki...

- Csakugyan, igaza van, gondolá magában a sápadt utas, a ki sokért nem adta volna, hogy eleget tehessen kiváncsiságának.

Egy aranyat vett ki tárcájából és Julien után sietett.

Julien a folyosón várta a fogadóst, hogy az bevezesse őt a hercegnőhöz. A sápadt utas ujra ostromolni kezdte, de vakmerőbben mint először, miközben egy huszfrankost csusztatott kezébe.

Saint-Julien, a ki semmit sem értett az utas e taglejtéséből, elvevé a pénzt s bámészkodva nézte azt tenyerében.

- Most, barátom, - szólt a sápadt utas, felelj! Mennyi időt töltött Cavalcanti hercegnő Párisban?

- Hogyan! ismét?! - kiáltott dühösen Julien, földhöz vágva az aranyat. Ezek az emberek bizonyosan bolondok, Cavalcanti hercegnőjükkel együtt!

Kisietett az udvarra, s mérgében már abban a szándékban volt, hogy elhagyja e házat, a hol mindenki csak gunyolódik vele. E pillanatban a fogadós karonfogta s fontoskodó arccal szólva:

- Jöjjön, jöjjön uram; minden el van intézve: az abbé ki lett pirongatva; a hercegnő várja önt.

# III.

Azon percben, midőn a hercegnő lakosztályába kelle lépnie, Saint-Julien visszanyerte biztonságát, melyet gyakran félénkségünk legmagasabb fokán találunk fel, a kényszerhelyzet pillanatnyi hatása alatt. Derekán összehuzta bőr-övét, kezébe vette barrettejét s másik kezével végigsimitva haját, azon eltökéléssel lépett be, hogy sávolyozott blousejában Cavalcanti hercegnő asztalához üljön, keveset törődve most már vele, akár hercegnő, akár komédiásnő legyen is Cavalcanti asszony.

Cavalcanti hercegnő fel s alá sétált szobájában, utitársaival csevegve. Meglátva Saint-Julient, két lépést tett felé és igy szólt:

- Lám, lám uram; ön ugyancsak sokáig kérette magát! Talán attól fél, hogy nemesi fáját kompromittálja, ha velünk ül egy asztalhoz? Nincs olyan nemesség, uracskám, melynek kezdete ne lett volna, igy az öné is...

- Az enyém, asszonyom! - vágott közbe merészen Julien, ezeregyszázhétből ered.

A hercegnő, a ki keveset törődött Saint-Julien bizalmatlankodásával, hangos nevetésbe tört ki. A hamis Ginetta, a ki éppen urnőjének egy nehány ruhadarabját akarta elvinni, szintén felkacagott; az abbé, látva, hogy a hercegnő nevet, a nélkül, hogy tudta volna miért, elkezdett hangosan kacagni. Az egyedüli, a ki nem látszott részt venni e vigságban, egy magas katonatiszt vala, chocolade-szinü ruhában, arany kardkötővel, arca erősen benőve szakállal, hajlékony, mint egy táncosnő és felsarkantyuzva, mint egy viadalra kész kakas. Szemeit sólyom módjára forgatta Julien zavarának s a hercegnő vidámságának láttára.

- Rajta, üljünk asztalhoz, szólt a hercegnő, megpillantva a párolgó levest. Ha éhségünk némileg csillapul: megkérjük ezen urat, hogy mondjon el nekünk egyet s mást ősei eredete és történetéből. - Valóban boszantó reánk, törvényes uralkodókra nézve, hogy nem minden francia bir ennek az elveivel. Kevesebb kártékony behatás fenyegetné aristokratiánk egészségét, onnan az Alpesek mellől.

Saint-Julien teljes biztonsággal látott az evéshez és környezete megfigyeléséhez.

- És ha csakugyan egy uralkodó fenség asztalánál ülök is, mondá magában, a kitüntetés nem oly nagy, mint a milyennek képzeltem, mert ime ugyanazok, kikkel egész nap ugy bánt el, mint a legegyszerübb szolgákkal, éppen ugy itt ülnek, mint én, s vele vacsorálnak.

A hercegnőnek valóban az volt a szokása, hogy ha uton volt: minden előkelőbb szolgáját asztalához ültette; u. m. az abbét, ki titkára volt, a felolvasónőt, egy hallgatag dáma, a ki a vadhus felszeletelésével bizatott meg, az intendánsát és még kegyencét Ginettát is. Két alárendeltebb inas szolgált fel az asztalnál, két másik pedig az ételt segitette felhordani a fogadósnak.

- Legalább is valami hercegnek a kedvese, gondolá Saint-Julien, elég szép, hogy az legyen. És habár e feltevés nagyon kiábránditotta, ujra reá szegzé tekintetét.

A gyertyák világánál a hercegnő csodaszép vala; arcbőrének alapszine nappal egy kissé sárgás volt, de az esti világitásnál bámulatos fehérséget nyert. Szemei, a vacsora alatt mindinkább ragyogóbbakká lettek, beszéde hangja csodálatos változáson ment át; társalgása szikrázott a szellemességtől. De Ginettát kivéve, a ki mint valami elkapatott gyermek, mindenbe bele mert szólni, s a ki elég ügyesen tudta utánozni urnőjét, a többi vendég nagyon esetlenül vette ki magát mellette.

A felolvasónő és az abbé, csak szemhunyorgatás és egy-egy gyönge mosolylyal hagytak mindent helybe de szájukat se merték kinyitni. A hercegnő fecsegő kedvben látszott lenni, de minden kisérlete kárba veszett, arra nézve, hogy egy árva szót is kivehetett volna e festett bábokból. Saint-Julien meg volt róla győződve, hogy ő tudna vele társalgást folytatni, de nem mert beleereszkedni a beszélgetésbe. Végre elszánta magát és szembeszállva a fagyos, kiváncsi tekintetekkel, melylyel kereszttüzbe szokták venni azt, a ki még nem beszélt, nyilt s merész ellenmondással válaszolt Cavalcanti hercegnő egy gunyolódó aphorismájára. A nélkül, hogy figyelembe vette volna a fölolvasó mestert, a ki nem értette a francia nyelvet, észrevételeit e nyelven tette. A hercegnő, a ki tökéletesen beszélt franciául, ugyanigy felelt Juliennek; s az egész társaság egy negyedóránál tovább hallgatta, egész ünnepélyes csendben e párbeszédet.

Husz éves korunkban igen könnyen át engedjük magunkat ragadtatni a megvetésből a lelkesedésbe. Saint-Julien elámulva a hercegnő rendkivüli értelmisége felett, melyet társalgás közben tanusitott, már-már a végletekig engedte volna magát ragadtatni iráni csodálatában, mindazonáltal még mindig voltak pillanatai, melyekben kisértetként vonult el tulcsigázott agya előtt e gondolat: hát ha ez is csak ügyesen eljátszott szinpadi jelenés, azon célból, hogy tréfát üzzenek vele? Sőt annyira ment képzelődésében, hogy azon a ponton volt, miszerint ezt az egész olasz udvart egy vándor szintársulatnak tartotta.

- A primadonna, gondolá magában, a hangzatos nevü hercegnő szerepét adja; a hadsegéd semmi más, mint egy lélek- és hangnélküli tenorista: a süketnéma intendans talán a kormányzót adja; Ginetta egy valódi Zerlina; és a mi ezt az ostoba abbét illeti, ez kétségkivül valami olasz bankár, kit a primadonna vonzott a társasághoz és a ki az egész társaság költségét viseli.

Vacsora után a hercegnő első lovászához fordulva, olaszul szólt hozzá:

- Lucioli, menjen, látogassa meg helyettem a táborszernagyot, a ki e városban székel. Tudja meg lakcimét; mondja meg neki, hogy az ut izgalmai és fáradalmai nem engedték meg, hogy meghivjam vacsorára, de önt biztam meg legszivesebb üdvözletem átadásával. Menjen.

Lucioli nagyon elégedetlenül fogadta-e megbizást, a melynek tán csakis az volt a célja, hogy eltávolitsák őt; de nem merve ellenkezni, hanem elhagyta a szobát.

Miután az távozott, az abbé azzal a kérdéssel fordult a hercegnőhöz, ha nincs-e valami rendelete az ő számára is? A hercegnő tagadó válaszára az abbé visszavonult.

Saint-Julien nem tudva, mihez tartsa magát indulni készült; de a hercegnő visszahivta, mondván, hogy igen jól találja magát társaságában és még csevegni ohajtana vele.

Saint-Julien összerezzent.

Annyival gyülöletesebbnek találta e nőt, mert félelmes is volt, csábitásainak ezerféle eszközeivel s olyan szellemmel, mely telve van lelemény és csalfasággal. Szuró tekintettel nézett az olasz hercegnőre, s hideg, büszke állásban az ajtónál maradt.

Cavalcanti hercegnő ezt nem látszék figyelembe venni; intett Ginettának és egy könyvet adott át a felolvasónőnek.

A kis komorna csakhamar visszatért, egy pompás japáni kézitoilettel, melyet egy asztalra tett le. Kis himzett bársony zacskóból egy roppant nagy, aranynyal dusan ékitett teknőc-fésüt vett elő; s lebontva urnője haját, fésülni kezdte; hanem ezt oly különös módon tette, annyi számitott, kihivó kacérsággal, mintha csak az lett volna célja, hogy Saint-Julien szemeit kápráztassa, elébe tárva e csodaszép hajat, egész pompájában.

Valóban, ennél szebb hajat képzelni sem lehetett. Hollófekete szine, egyenletes hosszusága és oly vakitó fényes, mintha nem is haj, de a legszebb selyem simulna halántékára; oly rendkivül tömött és hosszu, hogy egész termetét eltakarta, mint egy köpenyeg.

Saint-Julien még nem látott ehez hasonlót, ilyen csak a tündérmesék regeszerü alakjainál fordulhat elő. Ginetta aranyozott fésüje, mint villám cikázott át az ébenfeketeségü hajon; a ki majd könnyü fonatokban ereszté azt le a hercegnő vállaira, majd egészen szétteritve reáboritá, mint valami királyi palástot; majd meg ujra fésüje alá fogta e csodakincset és ugy ragyogtatta, mint egy fekete folyamot a gyertyák világánál.

Vörössel dusan körül himzett sárga damaszt tunikája, rövid szoknyája és fehér mouszelin nadrágjával; selyem öve, mely csipői körül volt kötve, és egész térdeire leomlott, himzett papucsai, széles, nyitott ujjai és lelógó csodaszép hajával, olyan volt a gazdag Quintilia, mint egy ó-kori görög hercegnő; nem volna eléggé költői a hasonlat, ha ezen igazi keleti jellegü szépséget Haydának neveznők.

Ezen céltalan, tetszelgő toiletteirozás alatt a felolvasónő olvasott; a hercegnő, a ki nem igen látszott reá figyelni, gyürii le s felhuzogatásával foglalkozott; majd körmeit tisztogatta illatos créme-mel, finom csipkés selyem kendőcskéjével törölgetve le.

Saint-Julien nem nézhette csodálkozás nélkül, melyet hiába akart legyőzni magában. Hogy e büvölet alól kivonja magát, az olvasásra kezdett figyelni. Német olvasmány volt s ő nem érté e nyelvet.

- Tanciullo, szólt Julienhez a hercegnő, a nélkül azonban, hogy feltekintett volna, érted ezt?

- Egy szót sem, asszonyom.

- Mistress White, szólitá meg angolul a felolvasónőt, olvassa a megjegyzésben a latin szöveget. Azt hiszem, tevé hozzá, Julienre nézve, hogy ön bevégezte tanulmányait, nemes ur?

Julien csak fejbólintással felelt; a felolvasónő a latin szöveget olvasta.

Ez a mü német metaphisika volt.

A hercegnő időnként félbeszakitá az olvasást, és keresett, nőies piperézkedését folytatva, ellenmondásokkal czáfolta a könyv bölcselmi tételeit; annyi férfias fensőséggel s oly beható értelmiséggel, oly vakmerő és tisztán látó fejtegetéssel boncolva a legapróbb, legrejtettebb részleteket, hogy Julien nem tudta magát tájékozni, mily feltevésben állapodjék meg voltaképen.

Kényszeritve a hercegnő által, hogy véleményét nyilvánitsa, Saint-Julien elővette egész kis tudományát; azonban csakhamar be kelle látnia, hogy ez igen kevés arra, hogy a hercegnőével mérkőzhessék.

Quintilia gyöngéden birálgatta, s akarattal verte vissza ellenvetéseit; de végre, midőn az ifju átengedte magát természetes, keresetlen egyéni nézeteinek, s fesztelenebbül kezdte védeni szempontjait, nyiltan kimondva és elmésen támogatva érveit, a hercegnő több figyelemmel kezdte őt hallgatni.

A hercegnő, látva, hogy mindjobban belemelegszik a beszédbe, félbeszakitás nélkül engedte folytatni. Julien öntudatlanul engedte át magát a tiszta fogalmaknak, melyek akaratlanul is előtörnek a felvilágosult lélek rejtekéből.

Lassanként elhagyva esetlen állását, melybe előbbi zavara kényszerité, előbbre jött. A legügyesebb argumentálásba merülve, egyre közelebb jött, s egyszerre azon vette észre magát, hogy Cavalcanti asszony toillette-asztalára van támaszkodva; ott állt szemben vele s közvetlen kitéve nagy fekete szemei égető tüzének.

A hercegnő félbehagyta körmének tisztogatását s eltolta magától Ginetta fésüjét; egészen beburkolva hosszu fekete hajával, kezeit ölében pihentetve hallgatta. Ajkán angyali jóságu mosolylyal s a valódi komolyság vegyülékével figyelt a beszélőre, miközben nagy érdeklődéssel nézte őt.

Saint-Julien megrémülve a fenyegető veszélytől, megdöbbent arckifejezéssel szakitá félbe mondatát; azonban hasztalan akarta érzelmeit a közöny szinlelt mesterkéltségével leplezni, mert a tiszta szerelem égő lángja akarata ellen is ott lobogott szemeiben, a mi a hercegnőt mosolyra inditá.

- Elég! - szólt a hercegnő felolvasónőjéhez; mistress White, ön már elmehet.

Julien nem értett, nem hallott semmit; feje szédült. Borzalommal látta közeledni az elhatározó percet; azt hitte, hogy nevetségessé teszi magát, ha visszautasitja a kedvezményeket, melyekben a világ legszebb asszonya részeltetné. Mindazonáltal feltette magában, hogy nem szolgáltatja ki magát egy asszony megvetésreméltó gyönyöreinek, habár az emberek legaljasabbja lenne is ő.

A hercegnő egyszerre Julienhez fordult s vidáman igy szólt:

- Jó éjt, édes gyermekem; azt hiszem, hogy nyugalomra van szüksége; magam is álmos kezdek lenni. Ne gondolja, hogy az ön társalgása volt reám ily álmositó hatással; sőt végtelen kellemes volt az rám nézve s szeretném, ha megujithatnók e kellemes együttlét jól töltött perceit. Ha utitervei összeegyeznének az enyémmel, felajánlnék önnek egy helyet a kocsimban... Nos, lássuk, hová szándékozik?

- Nem tudom, asszonyom; én egy hajlék és vagyon nélküli csavargó vagyok; de bármily nyomorult legyek is, soha se egyezném bele, hogy terhére legyek valakinek.

- Elhiszem, - viszonzá a hercegnő komoly jósággal; de olyan egyének közt, kik becsülik egymást, létesülhet bizonyos viszony, mely ugy egyik, mint másik részre hasznos és tiszteletreméltó is egyszersmind. Ön tehetséges s nekem szükségem van mások tehetségére; szóval, mi hasznára lehetünk egymásnak. Látogasson meg holnap reggel, talán tehetünk valamit, hogy ne kelljen ily hamar elválnunk, miután már ilyen jól megértettük egymást.

Befejezvén szavait, kezét nyujtá Juliennek s igazi bizalmas baráti módon szoritá meg az ifju kezét.

Saint-Julien a lépcsőn lemenve, hallá maga mögött bezárulni a hercegnő lakosztályának ajtaját.

- Menjünk, - szólt magában Julien, ostoba, semmirekellő voltam; Cavalcanti asszony a nők legszebb, legnemesebb, legbecsületesebbje.

# IV.

Saint-Julien nagyon nehezen tudott elaludni. E nap eseményei ugy vonultak el emlékében, mint valamely izgató regénynek egy fejezete; s midőn másnap felébredt, csak nehezen akarta elhinni, hogy nem csupán álom volt mindez. Sietett felkeresni a hercegnőt a ki korán reggel szándékozott elutazni; gyorsan felöltözött és könnyü szivvel és minden igaztalan feltevésektől ment elmével indult hozzá.

Cavalcanti asszonyt már egészen utrakészen találta. S mialatt Ginetta chocoladeját készité, a hercegnő addig egy politikai gazdálkodásról értekező füzetet lapozott át.

- Éppen önre gondoltam, gyermekem - szólt a belépő Julienhez, tudom mennyire van ön képesitve tanulmányai által, ez sem sok, sem kevés. Tanult még valamit azonkivül, a miről tegnap beszéltünk?

- Semmit, ahoz képest, hogy tudjak valamit. Fenséged arról győzött meg, hogy mindenben jóval felettem áll; épp ez okból nem is tudom elhinni, hogy valamiben hasznára lehetnék én fenségednek.

- Ön éppen az, a kit keresek. Össze akarom vonni azok számát, a kik környeznek s csakis a legjavát tartani meg; egyesiteni akarom a felolvasónő és a titkár funktióját. Az elsőt férjhez adom, igen előnyösen, olyan emberhez, kire szükségem van, mert mulattat; az utóbbi egy ostoba báb, kiből pompás kanonokat csinálok, ezer tallér jövedelmet biztositván neki. Mindkettő meg lesz elégedve, s helyöket nálam ön fogja betölteni, ön fogja élvezni mindkettőnek évi járulékát: egyik részről ezer tallér és négyezer franc a másikról; továbbá: teljes ellátás, lakás, étkezés stb. stb.

Ezen ajánlat, jóllehet káprázтató olyan minden segélyforrás nélküli emberre, mint Saint-Julien, de reá inkább ijesztőleg, mint csábitólag hatott.

- Bocsásson meg őszinteségemért, - szólt az ifju egy pillanatnyi habozás után, de én büszke vagyok; én utolsó hajtása vagyok egy nemes családnak; nem pirulok, ha azért kell dolgoznom, hogy fentartsam magamat; de félek, hogy csak livréet öltök magamra, midőn elfogadom egy herceg jótéteményeit.

- Nincs itt szó sem livréeről, sem jótéteményről, mondá a hercegnő, az állás, melyet be fog tölteni nálam, meghittemmé teendi önt.

- Ez kétségkivül nagy szerencse, válaszolt zavarral Julien, de, tevé hozzá halkitott hangon, Ginetta kisasszony is meghittje fenségednek...

- Értem, viszonzá a hercegnő, ön attól tart, hogy szolgámul tekintendem önt. Legyen meggyőződve, uram, hogy én becsülöm a büszke lelkeket és soha se sértem meg azokat. Ha azt vette észre, hogy a szegény Scipion abbéval rabszolgaként bánok el, ennek oka az, hogy ő olyan szerepet játszott, melyet én soha se szántam neki. Fogadja el feltételeimet; ha nem bizik is gyöngédségemben, nem szünik-e meg kötelezettsége irántam azon napon, melyen nem részesitném önt illendő elbánásban?

- Nem felelhetek erre mást, asszonyom, szólt elragadtatással Saint-Julien, mint lábai elé borulok hálám és odaadásommal.

- Elfogadom, igaz barátsággal; viszonzá Quintilia, kinyitva egy aranykapcsos könyvet, legyen szives e lapra sajátkezüleg beirni feltételeinket, az ön neve, esztendeje és illetőségének megjelölésével. Én majd aláirom.

Midőn a hercegnő aláirta a szerződéseket, melynek egyik példányát Juliennek adta, ki tárcájába tette azt, behivatta egész személyzetét: a hadsegédtől a jockey-ig és felhajtva chocoladeját, igy szólt hozzájuk, vontatott, határozott hangon:

- Scipion abbé ur és mistress White megszünnek házamhoz tartozni. Saint-Julien gróf ur tölti be állásukat. Azonban White és Scipion továbbra is barátaim maradnak és vegyék tudomásul, hogy nincs itt szó kegyvesztésről, sőt jutalomról gondoskodtam számukra. Bemutatom Saint-Julien urat. Tisztelettel bánjék vele mindenki és soha másként ne szólitsa, mint: «gróf ur». Minden alattvalóm legyen ragaszkodó és alázatos; jól tudják, hogy nem hagyom el őket öreg napjaikban. No, csak ne huzzátok elő zsebkendőiteket és ne tegyetek ugy, mintha sirnátok csupa gyöngédségből. Tudom, hogy szerettek, felesleges ilyen tulságba menni. Isten veletek. Elmehettek.

Kihuzta övéből óráját e megjegyzéssel:

- Egy félóra mulva indulni akarok.

A jelenlevők hajlongások közt, mély csendben távoztak. A hercegnő rendeletei nem találkoztak a gáncs, sőt a bámulat legcsekélyebb látszatával sem.

Saint-Julien meglepetve vette észre, mint emelkedik benne tulsulyra a tisztelet, mely egész lelkét, öntudatlanul s akaratlanul eltölté.

Visszament szobájába, hogy összeszedje kis podgyászát s a lépcsőn indult lefelé, hóna alatt utazó-batyujával, midőn a magas sápadt utas, ki tegnap oly különös kiváncsiságot árult el, szaladva jött felé, üdvözölte őt s ezer bocsánatot kért tőle alkalmatlan magaviselete miatt. Saint-Julien szivesen kikerülte volna e találkozást, de lehetetlen volt. Kénytelen vala pár udvarias szót váltani vele, azon reményben, hogy megszabadul tőle. Hiu reménynyel kecsegtette magát: a sápadt utas megragadá karját s oly ünnepélyes és meghatott hangon szólt, mint olyan ember tehetné, a ki a saját temetésére hiv meg valakit, mondván, hogy fontos közlendője lenne és egy végtelen nagy szolgálatot kérne tőle.

Saint-Julien, a ki folytonos bizalmatlankodása dacára is, jó és előzékeny vala; elhatározta, hogy meghallgatja a sápadt utas közléseit.

- Uram, szólt az, tartson őrültnek, nem bánom; de az ég nevére! ne gondolja, hogy arcátlan vagyok, s feleljen a kérdésre, melyet tegnap este intéztem önhöz; miféle asszony ez a Cavalcanti hercegnő?

- Esküszöm önnek, uram, válaszolt Saint-Julien, hogy nem tudok sokkal többet, mint ön; s hogy bebizonyitsam ezt önnek, el fogom mondani, hogyan ismerkedtem meg vele.

Midőn elbeszélését, melyet a sápadt utas figyelmesen hallgatott, befejezte, igy kiáltott az fel:

- Ez valóban regényes és bizarr s egyszersmind megerősit véleményemben, hogy ez a különös lény az én ismeretlenem az opera-bálból!

- Mit mond ön? kérdé, nagy szemeket meresztve, Saint-Julien.

- Miután ön szives volt s elbeszélte nekem kalandját, viszonzá az utas, én is elmondom önnek az enyémet. Ezelőtt hat héttel az operabálban voltam Párisban; egy domino kezdett velem tréfálkozni, de annyi kellem és bájjal, hogy tökéletesen megittasultam tőle. Bevontam egy páholyba és ő - levette álarcát! A legcsodaszerübb, a legkifejezőbb, a legkábitóbb szépség volt ez, a kit valaha láttam. Egész idő alatt követtem a bálban, habár, miután ezer apró kacérsággal magához láncolt, most már mindenképen meg akart tőlem szökni. Végre egy pillanatban sikerült neki elillannia előlem; de azon éleslátástól vezérelve, melyet a szerelem kölcsönöz, ujra feltaláltam a kapu alatt, azon percben, midőn egy elegáns fogatba ült fel, melyen sem szám, sem livrées inas nem volt. Könyörögtem, hogy hallgasson meg; akkor megvallotta,

miszerint igen előkelő állást foglal el a társaságban, hogy bizonyos illemszabályokat meg kell őriznie s feltételekhez kötötte boldogságomat. Első feltételül azt szabta elém, hogy szemeimet be kell köttetnem. Beleegyezém; s amint beültünk a kocsiba, zsebkendőjével beköté szemeim, nevetve, mint egy bolond. Midőn a fogat megállt, erősen megfogta karomat, leemelt és oly gyorsan vezetett, hogy kis hijja volt, hogy az uton többször el nem estem. Végre hirtelen meglökött és én ijedten estem le egy pompás pamlagra. Ekkor levette szememről a köteléket s én egy gazdagon butorozott szobácskában találtam magamat, melyben minden müvészi izlés- és emelkedettségről tanuskodott. Háboritlanul engedett bámulni mindent. Amint könyveiről észrevettem, valami tudományos egyéniség vala, olyan, a ki görögül, latinul és franciául is olvas. Olasz nő volt s a legelőkelőbb társaságból kelle lennie, annyi nemesség volt mozdulataiban és annyi elegancia társalgásában. Meg kell önnek vallanom, hogy eleinte azt hittem: megőrülök örömöm és büszkeségemben, majd meg elkáprázva rémültem el, a távolságra gondolva, mely közöttem s e nő között létezett. A mily bizalmaskodó, vakmerő valék a bálban, épp oly félénk és alázatos lettem akkor, midőn kénytelen valék beismerni, hogy nem egy közönséges nővel van dolgom, de egy magasrangu s rendkivül képzett egyénnel. Félénkségem mulattatta kétségkivül, mert ujra bohókás, sőt kihivó lett.

Saint-Julien elpirult; a sápadt utas ezt észrevevé, a szokottnál is halványabb és komolyabban igy szólt:

- Ön talán bárgyunak képzel engemet, uram; higyje el azonban, hogy mindaz, a mit most bizalmasan elmondtam önnek, a tiszta valóság. Ugyebár, én nem látszom se dicsekvőnek, sem olyannak, a ki rossz tréfákkal akar valakit mulattatni?

- Bizonyára, nem; válaszolt Julien, hallgatom önt; legyen szives folytatni.

- Csodálatos teremtés volt ez: komoly és fecsegő, gunyoros és magasztos méltóságteli s végre kihivó, sőt, mondjak-e többet, egy kissé szemtelen. Miután egy merészebb szavam miatt erélyesen hallgatást parancsolt, ugyanakkor ő maga oly pajkos dolgokat beszélt, a melyek éppen nem voltak szemérmeseknek mondhatók.

- Valóban?! kérdé Julien undorral.

- Nagyon is igaz, folytatá az utas. Nos, tehát, e bizarrságok dacára, vagy jobban: éppen e bizarrságok miatt, őrülten beleszerettem; nem azon idealis, tiszta szerelemmel, melyet az ön korában érzünk, de a leglángolóbb szerelem emésztő vágyával. Végre, uram, ez este az emberek legboldogabbja levék és én esengtem a kegyért, hogy másnap ismét láthassam. Ő megigérte, azon feltétel alatt, hogy ne igyekezzem megtudni se nevét, se lakását. Megesküdtem reá, hogy szent lesz előttem ohaja. Ujra beköté szemeimet, kivezetett s ismét felültetett a kocsiba. Egy negyedóra mulva leszállitottak a kocsiból. Azon pillanatban, midőn a kocsi hágcsóján álltam, egy puha, illatos arc, melyet azonnal felismertem, simult enyémhez és egy édes hang, melyet soha se tudnék elfelejteni, ezt susogta fülembe: «Tehát holnap!» Leszakitám szemeimről a köteléket, de akkor hirtelen a kövezetre taszitottak és a kocsiajtó gyorsan bezárult mögöttem. A kocsin nem volt lámpa s nyilként repült tova, a nélkül, hogy valamennyire is megfigyelhettem volna.

A Champs-Elysées legsötétebb sétánján valék. Semmit sem láttam s már a kocsi robogását se hallám, habár minden figyelmemet odairányzám. Az ut rendkivül sikos volt, minden lépten elcsusztam, végre elhatároztam, hogy hazamegyek.

- És másnap? kérdé Julien.

- Soha többé nem láttam viszont ismeretlenemet; ha csak most nem, a fogadó egyik ablakánál; s ez Cavalcanti Quintilia hercegnő.

- Bizonyos ön ebben, uram?! kérdé Julien megdöbbenéssel.

- Van még más bizonyságom is; szólt az utas, kivonva kebléből egy igen szép zsebórát s kinyitá, nézze ezt a betüt; nem Cavalcanti-Quintilia neve ez megröviditve, nézze: «P. r. a.» azaz hercegnő principessa. Átkozott megrövidités, ennek köszönhetem, hogy annyit kelle fáradnom a kutatással.

- Hogy jutott ön ez órához? kérdé Julien.

- Egy különös véletlen által, az enyém egészen hasonló volt ehez, s midőn ismeretlenem boudoirjába vezetett, órámat a kandallóra tettem. A gyors keresésben azt vettem magamhoz, a mely ugyancsak a kandallón lógott oldalt és csupán nehány nap mulva vettem észre, hogy ennek belsejébe e három betü van vésve s igy ez nem az enyém.

- Nem tudom, nem álmodom-e, szólt Julien, az órát nézve, de nekem ugy rémlik, hogy ehhez egészen hasonlót láttam, csak az imént, annál az asszonynál?!

- Egy platin óra, mondá az utas, gazdag aranyzománccal!

- Azt hiszem, igen! viszonzá Julien.

- Nos, nyissa csak ki, uram, és meg fogja benne találni nevemet: Dortan Károly; tegye meg, az ég nevére kérem önt!

- Hogyan, azt kivánja: megkérjem a hercegnőt, hogy mutassa meg az óráját?! de különben is, mit nyerne ön ez által?

- Ah! szemébe akarom vágni arcátlanságát! Nem fog játékot üzni egy szegény jóhiszemüvel, a ki minden nevetséges elővigyázatának oly vakon alárendelte magát. Le kell álcázni ez alávaló kacér teremtést, vagy tartsa meg igéretét, s akkor örökre hallgatni fogok e kalandról; oh, mert lássa, uram, mindezek után még mindig őrülten tudnám szeretni ezt az asszonyt!

- Fogadja bókomat, uram; válaszolt hideg megvetéssel Julien; a mi engem illet, én az ily nőket megvetem és soha...

- Ime, itt jő, kocsija utrakészen! kiáltott fel az utas, utjába állok, feltartóztatom, fülébe kiáltom nevemet s megsemmisitem tekintetemmel és... Ah, de irgalomból, uram! menjen hozzá előbb s mondja meg neki, hogy beszélni akarok vele, hogy Dortan Károly vagyok; nagyon jól ismeri nevemet: megkérdezte. S végre nála van az órám is és...

A hercegnő udvarmestere Julienért jött és ő engedelmeskedék. Az apród, a felolvasónő és a többiek már mind a kocsikban ültek, utrakészen. A hercegnő is csakhamar megjelent Ginettával; Cavalcanti asszony és Ginetta sürün le voltak fátyolozva, hogy némileg védjék magukat az ut porától. A hercegnő felemelte fátyolát, de látva, hogy kocsija körül van véve kiváncsiaktól, unottan és boszankodva ereszté azt le ismét. Ezen pillanatban a sápadt utas közeledett feléje; de már későn volt: nem láthatta a hercegnő arcát.

Ekkor nem merve megszólitni e nőt, kinek vonásait nem volt képes megkülönböztetni sürü fekete fátyolán keresztül; megragadta Saint-Julien karját s esengő hangon szólt:

- Irgalomból! mondja meg neki nevemet.

Saint-Julien gépileg engedve, a hercegnőhöz lépett:

- Asszonyom, ime Dortan Károly ur.

- Nincs szerencsém ismerni, viszonzá a hercegnő, üdvözlöm. Rajta uram, fel a kocsikba: induljunk!

E parancsoló hangra a hercegnő szolgái gyorsan eltávoliták a kiváncsiakat és Quintilia felült a kocsira, anélkül, hogy a sápadt utas meg merte volna szólitani. Saint-Julien látta, mint szoritá ökölbe kezeit Dortan és mint sietett egy padra felállni, hogy beláthasson a hercegnő kocsijába.

- Miféle ember az ott, a ki annyira néz bennünket? kérdé a hercegnő semmittörődő kifejezéssel, kényelmesen bedülve kocsijába, melynek első ülését Julien és Ginetta foglalák el.

- Nem tudom, asszonyom, válaszolt Ginetta őszinteséggel s felemelé fátyolát.

- Dortan Károly ur, mondá Julien hangsulyozva.

- Nem valami órás? kérdé a hercegnő annyi nyugalommal, hogy Saint-Julien meg nem tudta érteni: vajjon őszinteség volt-e csakugyan e kérdésben vagy a legártatlanabb tréfa?

A hercegnő is felemelte fátyolát s Dortan felé fordulva, hideg és parancsoló hangon mondá:

- Uram, menjen félre innen, nem ildomos igy nézni egy nőt.

Dortan halotthalvány lett s megdermedve maradt helyén.

A kocsi gyors vágtatásban robogott tova.

- Ezek a franciák vakmerők; szólt Ginetta egy percnyi szünet után.

- Miért? kérdé a hercegnő, a ki már el is feledte a történteket.

- Ennek a Dortannak bárgyunak vagy bolondnak kell lennie, mondá magában Julien.

A hercegnő magatartása csakhamar egészen lecsillapitá Saint-Julient, s ugy tünt fel előtte, mintha ezt az egész Dortan-históriát csak álmodta volna.

- Ezalatt a kocsik gyorsan haladtak; s a felvert por egészen eltakarta Avignont szemeik elől.

# V.

Az utazás napjai valósággal elrepültek Julien előtt. A hercegnő jópajtásként viselkedett vele szemben. Társalgásában igazi művészetet árult el, a mint egy-egy felvetett kérdést minden oldalról megvitatott; majd egyszerüsitve azt, majd megvilágitva ragyogó szellemének egész fényével. Minden nézetéből emelkedett lélek, hajthatlan szilárdság és valódi bölcseség csillámlott elé. Ez a férfias jellem valósággal elkápráztatta a fiatal grófot. Csak egy dolog bántotta, az, hogy nem birt e nőben semmi gyöngédebb vonást felfedezni. Egy kevéssé több elragadtatás, több lelkesedés, kevesebb hideg, megszürt értelem, sokkal csábitóbbá tették volna őt Julien szemeiben, a nélkül, hogy ez némileg is csökkentené hatalmát.

Saint-Julien arra a meggyőződésre kezdett jutni, hogy a hercegnőnél a szellemi képesség, az értelmi tökély, magasan tulszárnyalja a szivjóságot. Vagy tán e részben sivárnak látszó lélek, még több kincset is rejteget, melyet nem tárt még fel előtte. Csupán az döbbenté meg, hogy e nőnél sokkal több hajlamot látott a hideg birálatra, a bölcseskedésre, mint a mennyit az érzelmek behatóbb megvitatása mutatott.

Másrészt, annyiban mégis tetszett Juliennek e hidegség, a mennyiben ennek forrása, nézete szerint, az erkölcs tisztasága, hozzáférhetlenségéből ered.

Modorának, társalgásának minden kétértelmüségtől ment bizalmassága, végre egészen elfeledtette a fiatal gróffal azt a visszahatást, melyet a hercegnő korábbi viselete költött fel benne.

Hosszasabb megfigyelés után, azt kezdte észrevenni, hogy e nő jóságát, gyöngédebb érzelmeit, határozottan rejteni iparkodik, mindazonáltal lelke telve van a legnemesebb érzelmek, a legmélyebb könyörülettel.

A hercegnőt csak az emberszeretet szép és magasztos eszméje foglalkoztatta, s elszörnyedt, hogy utjában annyi nyomort kelle látnia, minden segély és az enyhülés minden reménye nélkül.

Egész uton csak azzal foglalkozott: hogyan lehetne ezen könnyitni, s kikelt azok ellen, kik ez irányban semmit sem tesznek, holott mennyit javithatnának nyomasztó helyzetükön.

Majd azon nehézségekről kezdett beszélni, mely a kormányzás tapintatos magatartásában rejlik a néppel szemben. És, miután erősen megbirálta Európa minden cabinetjének rendszerét, melyeknek legapróbb rejtekeibe is bepillantott éles tekintetével, saját kormányrendszeréről kezdett beszélni, bölcselmi alapokon keresve annak üdvét.

- A nagy királyok teremtik a nagy népet, szólt, ezen banális aphorismára kell visszatérnünk, de még nem születtek nagy királyok, még nem voltak csak nagy hősök, nagy katonák, nagy bölcsek; de a kiinduló pont, a kutfő, mindig csak a becsvágy vala; de vajjon, volt-e olyan, kinél bátorság, igazság, felvilágosultság és hideg tárgyilagosság lett volna a támpont? Ezzel nem azt akarom mondani, hogy elcsüggedve abba hagyjuk a munkát, jegyzé meg és essünk kétségbe a világ jövője felett. Az emberi értelem még nem jutott el véghatáráig, a hol meg kell állnia, mert a mig van felfogható, addig van kivihető is.

Ezeket mondva a hercegnő, mély gondolatokba látszék merülni. Szemöldökei kissé összehuzódtak, nagy szemei félig lecsukódtak és magas, égő homlokán a nemes törekvési vágy volt olvasható.

Ily pillanatokban Julien félni kezdett tőle.

- Mi a könyörület? mi a szerelem? szólt magában az ifju, mi a költészet és minden nagy lelki tulajdon e kebelnek, melyet ily végtelen becsvágy emészt?

De mikor látta, hogy szórja a pénzt a szegényeknek; midőn hallá, mily barátságos, csaknem anyai hangon kérdezgeti ki a betegeket, vigasztalja az elcsüggedetteket, ez a határtalan szivjóság még sokkal inkább meginditá Julient, mint e nő egyéb nagyszerü tettei.

Egy napon az egyik postakocsis leesett lovai közé és sulyosan megsérült. Az első, a ki segélyére sietett, a hercegnő volt; és nem törődve, hogy a por s a sebesült vére ruháját bemocskolhatja, sőt a veszélylyel se gondolva: letérdelt, csaknem a lovak lábai elé a szegény beteg mellé; s ő nyujtá neki, a szerencsétlennek az első segélyt, s köté be sebeit. Mindezt annyi részvét és buzgalommal tette, hogy Saint-Julien már csaknem szenvelgésnek képzelte volna, ha nem hallja ugyanakkor, mint pirongatja meg apródját, a miért az, egy kis karcolás miatt jajgatni kezdett, ha nem látta volna, mily dühvel utasitá vissza a koldusokat, kik betegeknek és nyomorékoknak tettetik magukat.

Végre megérkeztek Monteregaleba és a hercegnő, kinyitva kocsijának ajtaját, megmutatá Juliennek a távolból oda látszó tornyait a csinos erődnek, mely a fővárost uralta. Nemsokára a kis főváros is előtünt egy kies völgy közepén. A hadsereg, mintegy 500 főből kijött a bájos uralkodónő fogadására.

Tizenkét hatalmas ágyulövés és a tisztelgésre megjelent előljárók szónoklata üdvözlé a város kapuinál.

Quintilia e tisztelgést némi fensőség és gunynyal fogadta. Talán kevésbbé találja unalmasnak ez ünnepeltetést, ha erre egy fényesebb és kiterjedtebb hatáskör jogositja. Mindamellett elég vidáman mutatta be Saint-Juliennek e kis hercegséget. Mindenképen azon iparkodott, hogy tultegye magát a kellemetlen hatáson, mit az előljárók nevetséges komolysága, katonaságának fogyatékossága és birodalmának parányisága gyakorolt reá. Szóval jó képet csinált a rossz játékhoz s egy alkalmat sem mulasztott el, hogy ne tett volna Julien előtt egy s más szakszerüségre való észrevételt kormányrendszerére.

Egyébiránt ez fölösleges fáradtság volt a hercegnő részéről. Saint-Julien, a ki szülőföldje összevisszadőlt tornyain és annak póriasan egyszerü környékén kivül soha se látott más vidéket, gyermekes csodálkozással bámulta e parányi birodalmat is. A ragyogó mennybolt, a mely bearanyozta a szingazdag vidéket, a palota választékos kacérságával, mely a hercegnő terve szerint épült, egészen keleti izlésben; udvarának ünnepélyes ábrázatu nagyjai, a ház nagyobb méltóságu személyzetének bár egy kissé ósdias, de gazdag öltözékei; a fiatal falusi előtt mindez a pazar fény és nagy hatalom látszatával birt, s e ragyogó kilátásokkal szemben jövendő életét alig merte egyébnek képzelni, egy tünékeny álomnál.

A palotába érve, Quintiliát annyi üdvözlő és tisztelgő formaságokkal vették körül, hogy nem is gondolhatott arra, hogy uj titkárát most bemutathassa.

Midőn Saint-Julien nyugalomra akart térni, a szolgák, tekintettel öltözékének pompájára, egy padlásszobába küldték. Julien ezt figyelembe se vette. Gyönge lévén testalkatánál fogva, s mivel az ily nagy fáradtsághoz sem volt szokva, csakhamar elaludt.

Másnap reggel Ginetta költé fel:

- Gróf ur, szólt a kis komorna, olyan egyén megdöbbenésével, a ki méltóságának teljes tudatával bir, ön itt kényelmetlenül van. Ő fenségének tudomása sincs róla, hogy hová szállásolták önt el; de mivel tegnap nem volt rá ideje, hogy önnel foglalkozzék, kéreté, hogy most már csak várjon itt pár napig, hogy étkezzék itt s lehetőleg ne hagyja el e szobát; ne mutassa magát senki előtt, ne beszéljen senkivel és végre, hogy legyen meggyőződve, miszerint ő hercegségének gondja lesz rá, hogy önt oly állásra helyezze, melylyel ön tökéletesen meg lesz elégedve.

E szavak után Ginetta üdvözölte Julient és méltóságteljesen lépett ki az ajtón.

Saint-Julien egész áhitattal nyugodott bele uralkodónője ohajába.

Egy öreg szolga hordta be az ételt, a mely a legválasztékosabb volt, s melyet a legnagyobb tisztelettel szolgált fel az öreg, a nélkül, hogy egy szót is mert volna hozzá intézni, majd nehány könyvet is hozott számára. Három nap alatt ez volt az egyetlen jel arra, hogy a hercegnő gondol reá.

A harmadik nap estéjén, midőn már egy kissé türelmetlenkedni s nyugtalankodni kezdett elhagyatottsága miatt, azon pillanatban, midőn az óra éjfélt ütött, könnyü női lépteket hallott közeledni és Ginetta lépett be hozzá.

- Jöjjön, uram, szólt tiszteletteljes hangon, de meglehetős csufondáros tekintettel, ő magas fensége elrendelte, hogy uj lakosztályába vezessem önt.

Saint-Julien követte őt a palota több folyosóján keresztül. Hosszú, tekervényes utakon egy ajtóhoz jutottak végre, melyet Ginetta a nála levő kulcscsal felnyitott; de midőn Julien be akart lépni, egy dühtől felhevült ember állta utját s igy kiáltott rájuk:

- Hova mennek?!

- Mi köze hozzá? szólt vakmerőn Ginetta.

A komorna kezében levő gyertya imbolygó világánál Julien felismerte a hadsegédnek, Luciollinak vonásait, ki dühös pillantásokat lövelt felé.

- A palota ezen szárnyában én rendelkezem! mondá, itt nem mehetnek keresztül az én engedélyem nélkül.

- Nálam is van egy rendelvény, mely bizonyára fölér az önével; veté ellen Ginetta, felmutatva egy irást.

Luciolli egy pillantást vetett a papirra, bőszülten gyürte azt össze és irtózatos dühös káromkodással dobta azt a lépcsőre; majd boszú és gyülöletteljes tekintetet vetve Julienre, szó nélkül tünt el a sötét folyosón.

Ez a különös jelenet ujra felkölté a fiatal ember minden kételyét.

- Vagy nem birok semmi itélőképességgel, szólt magában, vagy e viselet nem volt egyéb egy kegyvesztett kedves őrjöngésénél, a ki utódját gyülöli bennem.

E gondolat annyira felizgatta, hogy remegve ért a lépcső aljára. Midőn Ginetta visszafordult, hogy átadja neki lakosztályának kulcsát, a fiatal ember halotthalvány volt és térdei roskadoztak alatta.

- Nos, uracskám, szólt a kis komorna, ránézve ragyogó szemeivel, ön talán fél?

- De nem Luciollitól, kisasszony, viszonzá Julien hidegen.

- Ugy mitől fél tehát? kérdé nyilt őszinteséggel. Ime, uram, itthon van. Holnap majd értesitni fogja önt a hercegnő, hogy mikor fogadhatja. Önnek saját szolgája lesz, kinek csak csengetnie kell és minden percben szolgálatára fog állani. Jó éjt, gróf ur.

Ginetta kétértelmü pillantást vetett reá, melyből Julien nem tudta megkülönböztetni, hogy egy elkapatott maliciosus gyermek csufondárossága vagy kihivó kacérság-e?

Bement szobájába, egészen megzavarva e hiábavaló izgalmak által és attól félve, hogy saját maga előtt is csak játsza a bárgyut, midőn azt akarja elhitetni magával, hogy a látottak- és hallottakban nincs semmi rossz.

Lakása rendkivüli izléssel volt berendezve. A függönyredőzetek annyira ujak és érintetlenek voltak, hogy Julien, minden kételye dacára sem gondolhatott mást, minthogy ez a lakás egye-

nesen az ő használatára lett igy rendezve. A diszitések előkelő egyszerüsége, a fényüzési cikkek izlésessége, a müvészi tárgyak választékos volta, mind egyenesen az ő jelleme és izlésének megfelelőn volt összeválasztva. Kedvenc költőinek rézmetszetei a falakon, legkedveltebb könyvei a könyvtárban. Sőt egy félig nyitott biblia is volt bent, ama részletnél megjelelve, melyet többször idézett az uton a hercegnő előtt.

- Lehetetlen, hogy ez csak a véletlen játéka lenne, gondolá magában, de hát végre is, mi vagyok én az ő szemeiben, hogy ennyire foglalkozik velem s hogy ily rendkivüli barátsággal tisztel meg? Oh! Quintilia! kacagjon bár ki a világ, a legszerencsétlenebb embernek érezném magamat akkor, ha vonzalmad váltságdijául tiszta szerelmemet adnám neked cserébe!... És mégis mily büszke lehetnék, ha oly nő választana kedveséül, mint ez a Quintilia?... Oh! milyen bolond, milyen ostoba vagyok?!

Másnap reggel Julien megkockáztatta, hogy meghúzza a csengetyü selyemzsinórját; nem azért ugyan, mintha inasra lett volna szüksége, mint inkább a nyugtalan kiváncsiságtól ösztökélve, melyet minden, a mi körülte történt, nagymértékben felköltött benne. Alig két perc mulva belépett a hercegnő apródja. Mintegy 16 éves gyermek volt, de oly vézna, oly kicsiny, hogy alig látszott 12 évesnek. Arca finom és mozgékony, vidám, merész és heves; öltözete egészen szinpadias, szőke haja gondosan rendezve; szóval e kis fiu a leghübb képét nyujtá a leghamisabb, a legelkényeztetettebb apródnak, ki valaha egy királynő legyezőjét hordozta:

- Hogyan? te vagy, Galeotto?! kérdé meglepetve a fiatal gróf.

- Igen, én vagyok! felelé büszkén a kis apród, a hercegnő az ön rendelkezésére bocsátott; de figyeljen rám: soha se szabad önnek elfelejtenie, hogy az én nevem Galeotto Degli Stratigopali; hercegi vérből származva, minden tekintetben egy rangon állunk gróf ur. Ha a szegénység kalandort csinált is belőlem, inassá soha se fog aljasitani. Tudja meg tehát, hogy pajtás és barát áll ön előtt. Én örömmel engedelmeskedem a hercegnőnek; térdeimen csúsznék előtte, mert asszony, és mert szép asszony; de önt, önt mindig lekötelezettemül akarom tekinteni. Megegyeztünk?

- Nekem nincs szükségem szolgára! viszonzá Julien, barát, jó pajtás kell nekem. Láthatja, hogy a véletlen is kedvezett, ugyebár?

Galeotto kezét nyujtá Juliennek és barátságos mosolyra vonta biborajkait:

- Igaza volt ő fenségének, viszonzá, midőn azt mondta, hogy testvérként meg fogjuk egymást szeretni. A hercegnő azt ohajtja, hogy ne legyen semmi érintkezésünk a szolgákkal. Utóvégre is, a milyen fiatalok vagyunk s a mily szegények voltunk még csak tegnap is: nekünk nincs szükségünk szolgára; de annál nagyobb szükségét érezzük a társaság- s a kölcsönös jó tanácsnak. Ez az oka, hogy a mi két csinos cellánk szomszédos egymással, ugyanazon csengetyü közlekedik öntől az én szobámba; azonban vegye figyelembe, hogy ugyancsak ily közlekedési ut van tőlem önhöz, és ezt mindjárt meg is fogja látni.

Az apród kiment és kevés vártatva egész hatalmassággal lett megrántva egy csengetyü, mely Saint-Julien ágyának redőnyzete közé volt elrejtve. A fiatal gróf megértette és gyorsan kiment. Nehány lépésnyi távolságban megpillantá Galeottot a saját szobájának küszöbén.

- Uracskám, mondá Julien, hallottam hivását, ime, itt vagyok.

- Helyesen, viszonzá az apród, most menjünk vissza az ön szobájába: segitek önnek az öltözködésben. Ez igen nagy jelentőséggel bir ám, tevé hozzá, miután észrevette, hogy Julien egy kissé vonakodik, ez az én megbizatásom körébe vág; engedjen a szerint cselekednem.

Ekkor Galeotto kivett zsebéből egy aranyozott kulcsot és kinyitott vele egy cédrus-fából készült bőröndöt, mely szekrényül szolgált a fiatal gróf szobájában. Kivett onnan egy különös öltözéket, melynek láttára a fiatal francia visszatetszéssel kiáltott fel:

- Ön nagyon ostoba, kedves barátom! mondá neki az apród, ha attól tart, hogy nevetségessé teszi magát, ha e szinpadias ruhát felölti. De hisz akkor nem kellett volna egy asszony uralma alá vetnie magát. Hát elfelejti, hogy itt valamennyien főszereplők vagyunk, a papagályok és a majmok után? Én sem tettem másként, mint ön, mikor lehúzták rólam a papi köntöst, mert én a papnöveldéből szöktem meg, a falon keresztül, és rám adták ezt a testhez álló selyem kabátot, ezeket a himzett harisnyákat és e tollakat, melyekkel olyan vagyok, mint egy kakadu. Sirtam, kiabáltam; akkor csak tizenkét éves voltam, szét akartam szaggatni ingfodraimat, a fövegemet pedig feldobtam a háztetőre; de Ginetta, a szellemes kis leány megleckéztetett, és biztositom róla, hogy most nagyon jól érzem már magamat, s helyzetemet igen előnyösnek találom.

- Látja, folytatá a gonosz apród, egy tükör előtt sétálgatva, melyben főtől talpig megláthatta magát, látja ezeket a finom kis lábszárakat és e nőies kis lábakat, hogy elvesztek volna ezek valami nagy csizmában vagy a katona nadrágban?! Azt hiszi, hogy termetem ilyen formás, mozdulataim ily kecsesek lennének egy durva dolmányban, vagy az ön közönséges kabátjában? A mi a csipkéimet illeti, nézze, nem sokkal fehérebbek a kezeimnél; ezzel, azt hiszem, eleget mondtam. És végre a hajamat, melyet ön egy kissé nőiesnek talál, mindennap Ginetta fésüli és keni be a legillatosabb kenőcsökkel. Higyje el, édesem, bizzuk magunkat az asszonyokra, ők tudják legjobban, hogy mi kell nekünk; s legyen meggyőződve róla, hogy a hol ők uralkodnak, ott mi soha se vagyunk olyan nagyon szerencsétlenek.

- Nos, Galeotto, szólt gondolkozó arccal Julien, megvallom önnek, hogy ha igy áll a dolog: ez az udvar nem igen van inyemre. Ön szellemes, ragyogni vágyó, önnek tetszhetik ez az élet. Másrészről ön még nem érte el azt a kort, melyben nélkülözhetlen szükségét érezzük annak, hogy komolyabb szerepben lépjünk fel. Igaz ugyan, hogy már megvan önben a férfi büszkesége, de meg van még a gyermek könnyelmüsége is. A mi engem illet, én már öreg vagyok, mert kedélyem buskomor és semmivel törődő. Oly élet, mely csak ünnep- és mulatságból áll, nem nekem való; én nem értek ahoz mikép kell tetszeni az asszonyoknak; én jobb szeretek ugy élni, a hogy az egy férfihoz illik.

- Oh! bűbájos hercegnő! - kiáltá Galeotto, begombolva Julien bársony kabátját.

- Nem születtem én ilyen életre, folytatá Julien, a mely ellensége minden felvilágosultságnak, tisztaértelmiségnek.

- Remek izlés ő fenségétől! - kezdé ujra az apród, a mint felköté Juliennek, ezüstcsattos térdszalagját.

- De végre is, folytatá ismét Julien előbbi észrevételeit, valami hasznos állást szeretnék én elfoglalni, szabad időmet pedig ohajtanám, ha jogom lenne, tanulmányaimnak szentelni.

- Éljen ő magas fensége! - kiáltá az apród.

- Mit talál ön ebben tréfálni valót? kérdé Julien. - Ön nem is hallgat rám.

- Sőt nagyon is, felelt a gyermek, és ha önt hallgatva fel-felkiáltok, ez azért van, mert látom, hogy a hercegnő önt már nagyon jól kiismerte. Mindazt, a mit most ön nekem mondott, szóról-szóra hallám tegnap a hercegnőtől; és elhiheti, hogy ha már ennyire kiismerte önt, lesz rá gondja, hogy jobb véleményre hangolja maga iránt. A mit csak kiván, azt mind készen találja itt; ő az ön szemein át behatolt agyvelejének legmélyére, és hangjából kitanulmányozta az ön egész lelkületét. Várjon még pár napig, s ha akkor se lesz megelégedve sorsával: fel kell magát akasztania, mert akkor önnek okvetlenül spleenje van. De nézze meg addig is öltözékét

és vallja be, hogy ennek megválasztásában igazi müvészi érzéket és szivnemességet árult el a mi drága uralkodónőnk.

- Nem látok mást, csak azt, hogy ön nagyon gunyoros; - mondá Julien magára nézve, a nélkül, hogy látná magát; - a mi engem illet, az én kedélyhangulatom nem hasonlit az önéhez.

- Talán gyanakvó?

- Tán egy kevéssé az, szégyenemre kell bevallanom.

- Azt nem helyesen teszi, de becsületemre mondom, hogy én nem csufolódom. Nézze meg jól magát e tükörben, én majd kimegyek, hogy ne zavarjam.

A semmivel törődő Julien ott maradt tükre előtt, a nélkül, hogy eszébe is jutott volna, az apród tanácsát követni. Lassanként azonban mégis figyelmesebben kezdte magát vizsgálni; eleinte visszatetszéssel, majd csodálkozással és végre egy bizonyos gyönyörérzettel tette azt. Fekete felöltője, széles fehér ingbetétje, lelógó ragyogó, fekete haja oly kitünően állt sápadt arcához, félénk járásához és e fiatal bölcs szelid, kissé bizalmatlan külsejéhez, hogy már nem is lehetett másként képzelni, ha egyszer igy látta az ember.

Saint-Julien soha se vette észre, hogy szép. Falusi barátai, kik gyermeksége óta környezték, sohase figyelmeztették erre, ellenkezőleg egyéniségének gyöngédségét a természet hibájául rótták fel. Először látta magát igy, s egészen olyannak képzelte magát, mint a régi képek jellegzetes alakjait, melyeket annyiszor megbámult; elcsodálkozott azonban, hogy e gyöngéd alakban most nem látott semmi esetlent, semmi ferdeséget. Arcán őszinte elégedettség ömlött el s annyira elmélyedt a nézésbe, hogy egy negyed óránál tovább állt ott egészen elragadtatva, s azt hitte már, hogy a tükörben, mely az ő mozdulatlanul szemlélődő alakját adta vissza, csak egy képet lát.

Egyszerre két vidám arc mutatkozott ott, melyek minden illusióját leronták. Hirtelen, mintegy álomból felrezzent s háta mögött az apródot és Ginettát pillantotta meg, a kik teljes szivükből nevetve tapsoltak. Egy kissé megzavarodva e meglepetés miatt, a fiatal gróf pár lépést hátrált, s összefont karokkal várta, mig lelohad azok vidám kedve; azonban boszus, csaknem megvető tekintete se birta e vigság élét venni. Az apród felugrott az ágyra, Ginetta pedig a szőnyegen hempergett, oly kecsesen, mint egy kis macska.

De egyszerre felkelt, összefonta karjait és Julien elé lépett, egészen szemben véle és épp oly állásban, mint a fiatal ember, majd az apródhoz fordult és ünnepélyes komolysággal igy szólt hozzá:

- Csupán a lábszár vékony egy kissé, a térdek érnek nagyon egymáshoz; de azért nem kecstelen, sőt egészen jól fest.

Saint-Julient rendkivül sértette e modor és érezte, hogy arca ég a szégyen és dühtől; ekkor az óra 11-et ütött. Az apród és komorna ugy megrezzentek ennek hallatára, mint a nyulak a kürt hangjára; megragadták a fiatal gróf karját s igy kiáltva fel:

- Gyorsan, gyorsan! helyünkre!!

És mielőtt ideje lett volna Juliennek arra, hogy egy kissé eszméljen: a hercegnő szobájában találta magát.

# VI.

Quintilia drága perzsa-szőnyegen ült, finom lakatiét sziva hosszu, drágakövekkel dusan kirakott csibukjából. Most is görög jelmezben volt, mely iránt különös előszeretettel látszék viseltetni; azonban öltözéke ez alkalommal sokkal fényesebb, szemkápráztatóbb vala. Indiai selyemből, fehér alapon apró virágocskákkal gazdagon kihimezve és drágakövekkel pazarul ékitve; vállain és karjain vakitóan fénylettek a gyémántok. Égszinkék-bársony fövege, mely hosszu, lelógó haját fedte, drágagyöngyökből készült remekmü. Cachemir övében mintaszerü pompás tőr villogott. Lábainál egy kis fiatal borz kutya aludt, egész kényelemmel nyujtva orrát kis lábacskáira. A hercegnő egészen beburkolva a lakatié fellegszerü füstjébe, félig lehunyt szemmel könyökölt, átengedve magát annak a mámoros ittasultságnak, melynek kábitó gyönyörét csak a kelet népe tudja igazán élvezni. Ginetta kávéját készité, az apród pedig pipáját töltötte meg, melyet a hercegnő semmittörődőleg nyujtott át neki; miután fejével barátságosan intett a kis apró fiunak. Saint-Julien a szoba közepén állt, magánkivül a bámulattól.

Quintilia elfujván maga elől az opalszin füstöt, mely egészen elfedte a kilátást, végre észrevette titkárát, a ki félénken állt ott, várva urnője parancsát.

- Ah! te vagy az Giuliano? - szólt a hercegnő, szép kezét nyujtván felé, Jól érzed magadat uj lakásodban? Elég jó factotumnak találsz engemet, kis palotádban? A mi téged illet, elég intézni valód lesz énnálam; de erről majd holnap. Ma bemutatlak udvaromnak; légy rajta, hogy előnyösen viseljed magadat. Lássuk... öltözeted... menj csak pár lépést előttem. Mit szólsz hozzá, Ginetta?

- Egészen a fenséged véleményén vagyok.

- És te, Galeotto?

- Ha a kisasszony semmit sem szólt volna, én mondanék valamit; de most már nem találok az övénél szellemesebb észrevételt.

- Ginetta, mondá a hercegnő, megtiltom, hogy kinozd Galeottot. Másrészt pedig, tevé hozzá, látva Julien arcát, melyen visszatetszés és rosszkedv tükröződött, e gyerekességek nem tetszenek a gróf urnak, s vele szemben fékeznetek kell bolond szeszélyeteket.

- Asszonyom, szólt Julien, attól félve, hogy a pedáns szerepét adja itt, engedje, kérem, őket, hadd mulassanak az én rovásomra; nem vagyok én olyan szellemtelen, parlagias, élcelődésük tán belőlem is csinál valamit idővel.

- Az már a mi barátságunk feladata lesz, - mondá Quintilia. - De jöjj csak, gyermekem, beszéld el történetedet, hisz még nem is tudom, hogy a sorsnak miféle szeszélyes játéka részesitett azon szerencsében, hogy Saint-Julien gróf ur engemet Illyriába követett. Fogadni mernék, hogy valami szerelmi kaland rejlik ez alatt, valami regényes szenvedély, melyet a kérlelhetlen szülők akadályoznak? te ugy tünsz fel előttem, hogy a falon keresztül jöttél hozzám. Lássuk, Ragazzo, miféle rossz fát tettél a tüzre? miféle játék-adósság, kardvágás vagy elrabolt leány miatt vettél bucsut a kapufélfától?

E beszéd alatt elvette csibukját a kis apródtól, ki azt megtölté és homlokon csókolta a kis fiut.

Ez a bizalmaskodás éppen nem zavarta meg Galeottot, a ki egész odaadással játszá gyermekszerepét; ellenben a tartózkodó Juliennek arcába kergette e látvány a vért.

- Nos, halljuk, - szólt ujra a hercegnő, a nélkül, hogy ez aprólékosságot figyelembe vette volna, még van egy óránk, még az ünnepély elkezdődik, beszéld addig kalandjaidat.

- Fájdalom, asszonyom, felelé Julien, jobb szeretném, ha azt parancsolná, hogy olvassak fel egyet az «Ezer és egy éj» meséiből, vagy Cervantes egy regényes epizódját; ez bizonyára mulattatóbb lenne fenségednek, mint egy mindennapiasságon is alul álló hősnek, egy magamféle nagyon is középszerü elbeszélőnek sötét szenvedései.

- Értem e vonakodást, Giuliano, viszonzá a hercegnő, attól tartasz, hogy közönyös hallgatóra találsz; tévedsz; nem arról van itt szó, hogy haszontalan kiváncsiságot elégits ki; szived fenekén szeretnék olvasni, mert csak ugy bizonyithatnám be irántadi barátságomat, ha megtudom azt, mi által tehetlek szerencséssé. Ha kétkedsz érdeklődésünk önzetlenségében, várunk addig, mig bizalmad magától megjő. A mi dolgunk lesz azt kiérdemelni.

- Ostoba és hálátlan volnék, fenség, - viszonzá Julien, ha még azon jóságok után is, melyekkel elhalmozott, még kétkedni tudnék; én megbizom fiatal pajtásom, Galeotto barátságában és Gina kisasszony discretiójában is. Egyébiránt az én történetemben nincs éppen semmi sikamlós részlet és az én igénytelen, érdektelen szenvedéseim nem lesznek sem keservesebbek, sem csekélyebbek a nyilvánosságra hozatal által.

Galeotto megfogta Julien kezét és maga mellé ültette a szőnyegre. A fiatal gróf igy kezdé elbeszélését:

- Normandiában születtem, előkelő szülőktől ugyan, de anyagilag tönkre téve a mult század forradalma által. Anyám, kinek el kelle hagynia hazáját, boldognak érezte magát, hogy neveltetésemet azon pap gondjaira bizhatta, a kinek a jobb időkben jelentékeny szolgálatokat tett s a ki el is vállalta azt. Hat éves valék, midőn hazám egy kis barátságos falujában a paplakba kerülék. A lelkész még fiatal volt, de oly szigoru és oly buzgó, mint egy középkori keresztény. Értelmes, tanult ember lévén, iparkodott annyira felvilágosulttá tenni, a mennyire képzett ember lehet, a nélkül azonban, hogy e felvilágosultság a vallás rovására történt volna. Ő minden, világi dologban szigoruan, de elfogulatlanul itélt. Elveiben hajthatatlan és lelkének rendkivüli tisztasága jogot is adott reá, hogy minden igaztalanság felett pálcát törjön.

Dacára nemes őszinteségének s azon megvetésnek, melyet minden vallási szédelgés iránt tanusitott, barátai nem értették meg eléggé a tiszteletreméltó férfi lelkületét. Azzal vádolták, hogy nincs benne elnézés mások hibái iránt s fanatikusnak tarták, a ki a papi ruha alatt gyülölettel teljes kesernyés és hideg szivet rejt. Ez azonban a legnagyobb igaztalanság volt, mert csak én tudom, hogy mindez rágalom vala. A legtisztább lelkü s a legkevésbbé elvakult és előitéletes volt ő társai közt. Szilárdság, igazság és rendszeretet valának jellemének alapvonásai, s modorában és erkölcseiben valódi patriarchalis tisztasággal. Háztartását szigoruan vezette; nemes és kitünő szivével csak arra gondolt, hogy a saját magától megvont szükségesből is feleslegest teremtsen s azt a legnagyobb gyönyörrel osztá ki a szegények közt; de azért gondja volt rá, hogy parochiáján csak az igazi szegény részesüljön segélyben és a csalókat, naplopókat mindig távol tudta onnan tartani.

Ez volt oka, hogy a felületes itélettel biró emberbarátok azt mondták rá, hogy ő inkább a rideg igazság embere, mint a könyörületes apostol. Ezek nem akarták megérteni, hogy ő csak a vétekkel visel örökös háborut és csak egy foltot gyülöl az emberi lélekben: a bünt.

A mi engem illet, én minden szépet szerettem benne, de mindenek felett az erkölcsi szigort, a mely megvilágitá lelkem minden kételyét és egyengette a göröngyöket utamon. Az ő támaszával olyan erényesnek képzeltem magamat, mint ő. Tanácsai, bátoritásai, buzditásai mennyei gyönyörrel tölték el keblemet; és soha se féltem a nemes büszkeségben, öntudatban keresni az erőt, melyre a vétkes kisértések ellen szükségünk van. Megtanitott arra, hogy e hitetlen század romlottságában, csakis az önbecsülés, az önbecsérzet nyujthat biztositékot az elbukás ellen.

Az elbeszélés ezen részénél Ginetta leejtette legyezőjét és álmosan pislogó szemei, melyeket eddig elfedett legyezőjével, kissé zavarba hozták az elbeszélőt. Galeotto titkon mosolygott és igy szólt Julienhez:

- Bátorság, Fénélon ur, ez a frivol Cidalise csak arra jó, hogy papirokat vagdaljon és a kis kutyát fésülje.

A hercegnő hallgatást parancsolt a csacska fiunak és kérte Julient, hogy folytassa.

- Midőn elértem az ifjukort, egy ismeretlen zavar háboritá meg eddigi álmaimat, imáimat. Meggyóntam tanitómnak, de nem mint papnak, hanem mint barátomnak. Ő nyiltan felelt nekem, feltárva merészen az élet titkait. Ha az lenne rendeltetésed, hogy életedet a papi pályára szenteljed, szólt hozzám, megkisérleném, hogy e tudatlanságban továbbra is megtarthassalak, vagy azon lennék, hogy kioltsam a fellobbant szenvedélyt, melyet az ifju képzelgése ébreszte benned; de e szenvedély magvai nagyon gyorsan serkennek nálad, arra nézve, hogy meg is kisérthetném, hogy visszatartsalak a világtól, a hol ki van már helyed jelölve. Csak kormányozni kell tudnod e szenvedélyeket s akkor csupán nemes gondolatokban és szép tettekben lesznek termékenyek.

Ekkor megkisérlé a szerelem két válfaját fejtegetni előttem: azt, a mely bemocskolja s azt, a mely megtisztitja a lelket; az érzéki gyönyört, mely a valódi szerelem tisztasága nélkül, eltompitja a szellemet és a sziv tiszta szerelmét, a mely összeolvasztja az egymásra méltó lelkeket és létrehozza a szent köteléket, melyet isten törvénye rendelt a nő és férfi igaz szerelmének pecsétjéül. A képek, melyeket a tiszta és vétkes nőről festett elém, mélyen bevésődtek még csaknem gyermeki szivembe s két kitörölhetlen látományt támasztának lelkemben: egyik tiszta, isteni, fején dicskoronával, mint a boldogságos szüz templomainkban; a másik borzasztó, álnok, csalárd mint egy mámoros álom. A test csunyasága a léleké is, azt hiszem, de ha szép külsőt látok, mely csak álarcul szolgál egy rut léleknek és a sziv romlottságának, ez dühbe hoz, mint kettős gazság és nagy borzadály fog el.

Midőn a bourbonisták visszatértek Franciaországba, szüleim is hazakerülének számüzetésükből, én is elhagytam, fájdalommal bár, a paplakot, hogy visszatérjek őseimnek megrongált kastélyába. Atyám utolsó vagyonát is rááldozta, hogy visszaszerezze ősi javait, melyek nevét viselék; de csak nagyon kis részt vehetett meg a közeli fekvőségekből; de a kipusztult ház s a jószágok fentartása, melyek semmi jövedelmet sem hoztak, életünket csakhamar szomoru és nélkülözésteljessé tevék. Mindazonáltal azzal kecsegtettem magamat, hogy uj és boldog életet fogok élni anyám körében, kinek szeretetéről, gyöngédségéről és első gondoskodásairól annyi szép emléket őriztem meg szivemben. - Anyám, ötven éve dacára, még szép volt és velesziletett természetes esze mellett elég tudomány és itélettel birt; de egy megfoghatlan játéka a végzetnek az, hogy elveink sokban, egészen elütöttek egymástól. Igaz ugyan, hogy anyám kissé könnyelmü és gunyoros kedélyével, nem sokat törődött vitáink horderejével, sem a fájdalmas benyomásokat nem látszék figyelembe venni, melyeket e kinos viták reám gyakoroltak; de nekem annál kegyetlenebb fájdalom volt az, hogy azon nőt, kit tiszteletem egész szent áhitatával akartam körülvenni, ily könnyelmünek, ily egészen másnak találtam, mint a milyennek én vártam, a milyennek én képzeltem. Lassanként a könnyelmüség, melyet anyám legszentebb érzelmeim iránt tanusitott s a szánalomnak bizonyos gunyoros neme, melylyel irántam viselteték: merészebbé tettek vele szemben s megkisértém őt elveimnek megnyerni; de ekkor egész fensőséggel utasitott vissza, szemrehányva pedansságomat, kegyeletlenségemet. Atyám soha se elegyedett vitáinkba; majd mindig aludt karosszékében, s nem érdeklődött csak azon játszma piquet iránt, melyet anyám lekötelező fáradthatlansággal, mindig szivesen eljátszott vele; s mivel lomha szokásaiban senki által sem feszélyeztette magát: könnyen hozzászokott mindenféle jellem- és ábrázathoz. Házunk egy alárendeltebb barátja azt a szomoru szolgálatot tette meg számomra, hogy értésemre adá, miszerint anyám hajdan

gyakran visszaélt atyám benne helyezett bizalmával és megcsalta őt! E jó barát azt tanácslá egyszersmind nekem, hogy legyek óvatos a régi emlékek felidézésében s értésemre adá, hogy anyám lelkifurdalásai miatt veszi oly zokon az én szigoru elveimet. Megköszöntem e felvilágositást és hasznomra forditám. Megértettem azt, a miről nem volt jogom bővebben tudakozódni, mivel ez oly szinben tünt volna fel, mintha anyám magaviseletét akarnám kémlelni; de a hideg tisztelet hangja, melyet ezentul éreztem, megölte bennem azt a szent vonzalmat, melyet eddig őriztem iránta keblemben.

Ezentul zárkózott lettem; buskomor, szenvedő és a semmiveltörődés vett erőt rajtam. Ezen lelki elszigeteltség annyira visszavonulttá tett, hogy szülőimet egészen magam ellen lázitám. Ez ingerültséget három vagy négy izben kegyetlenül érezteték is velem, s az utolsó kitörést arra használtam fel, hogy végkép elhagyjam a házat. Éjjel keltem utra, egy levelet hagyva hátra, melyben alázatosan mentegetém magamat, megigérve benne, hogy akármi sors érjen: nem lesz okuk pirulni miattam. Utra keltem, a véletlenre bizva magamat és csaknem minden segélyforrás nélkül, mert tudva szülőim szigoru anyagi helyzetét, nem fogadhattam volna el semmi áldozatot tőlük; biztam a gondviselésben és egy kevéssé a magam erejében. Fenséged a többit tudja, és hála jóságának, nem kelle sokáig türnöm a nélkülözést és az ut fáradalmait.

- Köszönöm, édes Julienem; - szólt a hercegnő, látom, hogy becsületes ember vagy és nemes szived van; de engedd, hogy ugy beszéljek veled, mint jó barát és helyettesitsem nálad az elhagyott anyát. Tartok tőle azonban, hogy tudtod és akaratod ellen nem volt-e kártékony behatással rád a nyakaskodó és gőgös szellem, melyet annyira szemére vetnek a francia papságnak. Te, ugy szólván, magadba szivtad a jótékony behatásokat, de egy keveset tán abból is, a mi kártékony van benne. A te falusi papod kétségkivül erkölcsös és becsületes férfi; de tán azoknak is volt részben egy kis igazságuk, a kik azt vetették szemére, hogy nincs benne elnézés, könyörület. Én nem engedném, hogy a naplopókat és gonosztevőket elüzzék a tartományból; ez csak annyi, mintha a ragálytól akarná óvni felebarátait. Többet ér, ha megkisérli meghonositni, állást adni az előbbieknek és fékezni, javitni próbálja az utóbbiakat. Anyádat én jó asszonynak tartom, s helyesebben tetted volna, ha elfogadod benne jó és rossz tulajdonságait és többre becsülnélek, ha elfelejtetted vagy örökre magadba temetted volna ifjukori tévedéseit. Vedd figyelembe gyermekem: az oly hozzáférhetlen jellem, mely hidegen itél el mindent, a mi nem hasonló az ő szigoru fedhetlenségéhez: nagyon könnyen vétkessé tehet, mivel veszélyt hozhat, ugy másokra, mint önmagára. Lásd, mily fájdalmat okoztál magadnak már is általa, s mint dultad fel egy család boldogságát, a melyet a sors megadott volna számára; hidd el: bármi könnyelmü volt is anyád, keserves könyeket hullathatott azért, hogy elhagytad s az okért, a melyért ezt tevéd. - Irsz neki koronként?

- Igen, asszonyom, - viszonzá Julien.

- Nos, tedd azt mindig, jegyzé meg a hercegnő, és oly hangon ird leveleidet, hogy azok elfeledtessék vele, miszerint távollétednek oly kegyetlen, fájdalmas oka van.

Egyébiránt, tevé hozzá a hercegnő, felkelve s kezét nyujtva neki - helyesen tette, gróf ur, hogy mindezt nyiltan elbeszélte nekünk; nem fogunk véteni a tisztelet ellen, melylyel bánatának tartozunk. Gyermekeim, szólt Ginetta s az apródhoz, - ti nagyon is szellemesek és gyöngédek vagytok arra, hogy meg ne értenétek, miszerint San-Giuliano szive már nem oly gyermekes, mint a tietek. Nem szabad ugy bánnotok vele, mint játszótárssal. És te barátom, mondá a fiatal grófnak, légy elnéző fiatalságuk iránt és iparkodj rajta, hogy megértsétek egymást. Minden igyekezetünk oda fog irányulni, hogy szebb jövőt teremtsünk számodra, mint a milyen multad volt.

Elérkezvén az óra, melyben a hercegnőnek megérkezése után, először kelle magát mutatnia egész udvara előtt, egy aranynyal kihimzett bársony coboly-bélésü bundát öltött selyem ruhájára. Az apród elvette pávatoll legyezőjét. Juliennek egy gazdag és diszes kötésü könyvet

adtak át, melybe a hercegnőhöz érkezett kérvényeket kelle beleirnia. Ginetta, a kinek különös szabadalmai voltak, három előkelő osztrák hölgy társaságába vegyült, kik nemes származásuknál fogva azon kitüntetésben részesültek, hogy nyilvános alkalmakkor a hercegnő kíséretében megjelenjenek. Ezekre nézve azonban korántsem volt hizelgő, hogy egy születés- és nevelés nélküli olasz nő - a mint Ginettát nevezék, velök egy sorban álljon, sőt minden körülményesség nélkül, még azon tisztelettől is megfossza őket, hogy ők vigyék a hercegi palást uszályát; de a hercegnőnek meg voltak a maga ohajai s ezekben nem hagyta magát korlátolni. Inkább elüzte volna az udvarhölgyeit, mint kegyencével ellenkezzék és senkinek nem volt ellenvetése az udvarnál, a férfiak részéről, az ellen, hogy ily szép leányka forgolódjék az elfogadások alkalmával körültök.

A hercegnő, elfogadván hizelgői tisztelgését, bemutatá belső titkárát: Saint-Julien grófot. Hangjának kifejezéséből megértették, hogy nem kell szószerint venni annak értelmét, hogy Saint-Julien Scipion abbé utódja lesz és hogy a gróffal szemben máskép kell magukat viselniök. Saint-Julient valósággal zavarba hozták az előzékenységek, a hódolatok, melylyel minden oldalról elhalmozák. Ő távolról sem tulajdonitott ily nagy fontosságot állásának.

- Édes Istenem! - mondá magában - ha férje lennék a hercegnőnek, nem bánhatnának velem külömben. Hiszen valamennyien látták, hogy milyen öltözetben jöttem ide. Mi hát a nagyság, a melyről álmodozám? - kérdé magában. - Hol vannak a kiváló férfiak, kik rangjuk és méltóságukat főkép nagy és nemes tettek elkövetésében akarják kimutatni, kiknek büszke és bátor szivük közmondássá válik, mint őseiké? Oly ritkák hát a valódi nemesek is, mint az igazi tehetség?

Ugyanazon napon tartották meg Luciolli, a hadsegéd, házasságát, mistress Whittel, a felolvasónővel. Ez is rendkivül bámulatba ejté Julient, hogy oly szép fiatal ember, hogy vehet nőül ily alacsony származásu és közepes szellemü vén leányt. Julien e megütközésében azonban senki se osztozott. A felolvasónő gazdag hozományt kapott a hercegnőtől és Luciollinak módjában fog állni ezután, hogy eleget tegyen minden hiuságának s olyan fényüzést vigyen, a milyent akar. Ő teljesen ki volt békülve helyzetével és Quintilia e cselekedetében önzése több szerencsét látott, mint a mennyit remélni is mert volna.

A hercegnő valóban egész komoly hidegvérüséggel elnökölt ez ünnepélyen. Lehetetlen volt kételkedni, csaknem anyai jóságának igazságában, melyet a gyáva és szemtelen áldozat irányában tanusitott. A kápolna legfélreesőbb zugában nem volt senkinek bátorsága, még csak elmosolyodni sem. Quintilia ajkai oly mozdulatlanok voltak, mint valami mathematicuséi, a ki egy bizonyos nehéz problémán elmélkedik magában. Julien mindamellett nem hitt e szenvelgésben és egy cseppet sem csudálkozott azon a jeleneten, mely előtte folyt le, midőn éjfél felé a hercegnő vele, Ginetta és Galeottoval lakosztályába tért. Ginetta, szájára szoritva zsebkendőjét, fájdalmas türelmetlenséggel várta felszabaditásának jelét, midőn Quintilia egész hosszuságában a szőnyegre veté magát és kitörő, csaknem görcsös nevetéssel adott példát a pajkos komornának. Az apród is kivette ebben a maga részét, és Julien elbámulva nézte őket mindaddig, mig e kicsapongó kedvük egy kissé megcsappant s végre a megjegyzésekből és gunyos észrevételekből azt vette ki, hogy a legvégletesebb tréfát üzték csupán, melynek áldozata, vagy inkább bohóca egy kegyvesztett vagy megvetett kedves volt.

- Ez nem tetszik nekem, - mondá Julien az apródnak, midőn magukban voltak lakosztályukban. - Ez a Luciolli vagy egy szegény bárgyu ember kit szivtelenül mistificálnak, vagy egy nyomorult, a kit pénzzel mindenért lehet kárpótolni s a kit helyesebb lenne egyszerüen elkergetni.

- Ön, ugy látom, - szólt az apród elég száraz és komoly hangon, jótevőnőnk magaviseletét akarja birálgatni; erre én is azt mondom, Saint-Julien ur, hogy: ez meg nekem nem tetszik.

- Képzelje magát az én helyembe, - viszonzá Julien, egy kissé zavarodottan, nem találná ön, ha ily különös dolog menne végbe szemei előtt, hogy a hercegnő mégis nagyon kegyetlen azok iránt, a ki reá merte emelni tekintetét, vagy nagyon állhatatlan azzal szemben, a kit ő maga emelt fel egy pillanatra.

Az apród csak hangos nevetéssel válaszolt, majd visszanyerve komolyságát, elhagyá Julient.

# VII.

A következő napon a hercegnő magához hivatta Saint-Julient és elzárkózott vele szobájába. Ezerféle tervvel volt elfoglalva: tetemes megtakaritást akart eszközölni fényüzési költségeiben, uj kórházat alapitni, értekezletet irni a politikai gazdálkodásról és sok más dolgot intézett még el. Saint-Julien elbámult, hogy mennyi mindent szándékozott a hercegnő végbe vinni és egy pillanatra azt hitte, hogy egy emberöltő se lenne elégséges e terveket csak részben is megvalósitni. Mindazonáltal a hercegnő oly tisztán állitá fel érveit, oly velős és pontos magyarázatokkal támogatta, hogy végre Julien is világosan kezdte érteni azt, a mit eleinte, csak egy asszonyi főben forrongó zürzavarnak képzelt csupán.

E munkák tervezgetése és kivitele több hónapot vett igénybe. Ezen egész idő alatt a hercegnő elzárkózva maradt palotájában; az ünnepélyek és elfogadások fel lettek függesztve, az utcák csendesek valának és a palota homlokzata egész este sötét maradt. Quintilia, hosszu fekete bársony ruhájában és egyszerüen felfésült gyönyörü hajával, mintha egészen megfeledkezett volna a cicomáról, a zaj és mulatságról, a mi után eddig sóvárogni látszék. Elmerülve tanulmányai és hosszas elmélkedéseibe, minden más szórakozást megtagadott magától s egyedüli élvezete csak az volt, hogy este kiült az erkélyre cigarettázni harmadmagával: t. i. apródja, belső-titkára és Ginetta társaságában. Némelykor a hercegségen keresztül fekvő Célina nevü kis folyócskán is gondolázott velök; de a régi kicsapongó vidámság egészen számüzve lett körükből. A következő nap tervei és a mult napok teendői folytonos és közvetlen érintkezésben tartották Saint-Juliennel. E bizalmasságban volt valami nyugalmas, csaknem testvéries érzés, a mi több volt a barátságnál, de legtávolabb se hasonlitott a szerelemhez. Julien legalább ugy képzelte; de lelkét és minden érzelmét csak egy gondolat bilincselte le. Azon órák, melyekben a hercegnő nem kivánta jelenlétét, retteneteseknek tüntek fel előtte, ha történetesen nyugalomba kelle azt töltenie, a nélkül, hogy legalább a hercegnő által kiadott munkát végezhette volna. De rendszeresen, kora reggeltől késő estig, a hercegnő körében volt. Mindig vele költé el egyszerü, rövid ebédjét. Ha olykor-olykor pihenni vágyott rendkivüli fáradtságai után s valami kellemesebb gondolatoknak engedte át magát egy-egy pillanatra, fiatal pártfogoltjával mindig közölte ezeket is. Beszélgetett vele a művészetekről, melyeket kedvelt s mely iránt a fiatal embernek igen nagy fogékonysága volt; sok érdeklődéssel hallgatta azon naiv költeményeket, melyeket az ifju azon közvetlen behatás alatt készitett, melyet a hercegnő jelenléte gyakorolt reá, aztán azon jótéteményről beszélt Juliennek, melyet a munkás, rendszeres élet és a valódi, tiszta, szent barátság nyujt a léleknek. Saint-Julien gyönyörrel hallgatta és midőn komoly vonásai anyai jóságu tekintetén elmerengett, nem jutott eszébe, hogy mily viharos, mily végzetes szenvedély támadhat az ő fiatal keblében, egy ily nő közelében, azt hitte, hogy a szerencse azon fokára jutott, a melyet semmi sem zavarhat meg. Igaz ugyan, hogy némelykor, midőn egyedül volt az édes csevegések után, feje égett, szive gyorsabban vert és fájdalmas izgatottság vett rajta erőt; de egy szentebb érzés ujra legyőzte ez izgalmakat. Ilyenkor hálát adott istennek, hogy megmenté őt szenvedéseitől s ily boldogságot adott számára; zokogott és Quintilia nevét imádkozva ejté ki, mint a boldogságos szüzét. Midőn szive megkönnyült e kitörések után, ujra feladatához fogott, melyet uralkodónője bizott rá, s gyönyörrel engedte át magát a munkának, hogy kiérdemelje az ő megelégedését és folytonos dicséretét.

Egészen elvonultan a hercegnő többi környezetétől, Julien csak Galeotto és Ginettával érintkezett.

Oly elszigeteltségben élt mindattól, a minek nem Quintilia volt a neve, hogy még a nevét is alig tudta azoknak, a kikkel a palotában találkozott. Mindazonáltal egy valódi, soha ki nem alvó, emésztő szenvedély ébredt lelkében e veszélyes bizalmasságban, de ő oly kevéssé

ismerte még a szerelmet, hogy nem hitt szenvedéseiben, érezte ugyan kinjait, a nélkül, hogy ismerte volna okát.

Hat hónap telt igy el. Egy este végre készen lettek a nagy munkával. Ezen a napon a hercegnő a szokottnál is gondolkozóbb, komolyabb volt. Letette kezéből az utolsó lapját azon jegyzeteknek, melyeket Julien adott át neki. Amig ezt aláirta, Ginetta, a ki zaj nélkül lépett be, a félelem és izgatottság egy nemével várta, mig a hercegnő azt bevégzi; a kis komorna élénk fekete szeme türelmetlen kérdő pillantásokat vetett majd az ajtóra, a hol Julien Galeotto köpönyegének egy kis csücskét látta meg, majd a hercegnő gondolkozó és elmerült vonásaira függesztvén szemeit. Végre a hercegnő szórakozottan letette a tollat, kezébe rejté arcát, majd ujra visszavette a tollat, egy pillanatig egy leesett hajfonatával játszott, aztán összerázkódott, gyorsan papirra vetett nehány betüt, aláirta a jegyzetet, becsukta a könyvet és messze ellökte magától. Ekkor Ginetta felé fordult, a ki örömmel szökött felé:

- Készen van végre, asszonyom? - kiáltá a komorna - leteszi már szép kezéből a tollat, hogy ujra felvegye a kormánypálcát és - a legyezőt!! Végére értünk ennek a rettenetes bőjtnek? Az öröm feltöri már kőkoporsóját, melybe el volt temetve? Megengedi, hogy kidobjam ezt a csunya tollat, a mely még mindig kezében van s a mely oly sulyosnak tünik fel előttem, mintha ólom lenne?

- Csinálj egy autodafét vele, - válaszolt Quintilia, ebben az évben nem dolgozom többé.

- Éljen a szabadság! - kiáltá Galeotto, egy ugrással bent teremve. - Fenség, koczkáztatom, hogy megpirongat: térden állva kérem uralkodónőmet, hogy szaggassa fel az én bilincseimet is.

- Repülj ujra, szép kis pillangóm, - szólt a hercegnő, megcsókolva a kis apród homlokát.

- A szent szüzre! - kiáltá Galeotto felállva - több hat hónapjánál, hogy fenséged nem részesité e kegyben kis rabszolgáját. Meg vagyunk mentve! Itt a megváltás! ujra születünk, feltámadunk! Halleluja!!

- Égessük el ezt az átkozott tollat - mondá Ginetta.

- Nem, - szólt Galeotto, elkapván a tollat - tüzzük fel a titkár ur kalapjához és dobjunk mindent a Célinába: a tudást és tintáját, az unalmat és a jegyzeteket.

- Nem ugy - vágott közbe a hercegnő - tiszteljétek a munkát. Jó Giulianom, mi ujra találkozunk a poros könyvek közt. Ma pihenjünk; vessük le gyászruháinkat. Nevessünk e gyermekekkel, legyünk ujra fiatalok. Apród, világittasd ki palotám homlokzatát. Te pedig, Ginetta, szabaditsd fel ismét hajamat és vedd le ujjamról ez utolsó tintafoltot.

Ginetta megkente citrom-kivonattal a hercegnő ujjait. Az apród kinyitá az ablakokat, kivonta Julient az erkélyre és egy pompás csokrot adott át neki:

- Nyujtsa át ő fenségének, - szólt, térdeljen lábaihoz és legyen rajta, hogy az ön számára is legyen egy édes pillantása. De mindenekelőtt félre e rémült kifejezéssel. Min csodálkozik? Azt hitte, hogy itt minden örökre átváltozott és, hogy ezentul minden az ön kénye-kedve szerint fog itt menni? - No, de ismerje meg: mi a barátság. Ma megboszulhatnám magamat az unalomért, melyet ön okozott, én azonban ellenkezőleg: meg akarom szilárditani az ön megingatott hitelét.

- Valóban, esküszöm, - szólt Julien gépileg elvéve a virágcsokrot - hogy nem értem ezt.

- Előre, előre! szólt az apród, maga előtt tolva Julient. Ha ön ügyes ember, nem fogja elszalasztani a kedvező alkalmat; gyorsan, mielőtt kezdetét veszi az ünnepély.

Alig mondta ezt ki Galeotto, már százféle hangszer zenéje csendült meg a távolból és reppentyük pattogtak az utcákon.

- Miféle zaj ez? - kérdé Julien.

- Ez az én művem, - viszonzá a kis apród.

Saint-Julien, Galeotto által taszitva, a hercegnőhöz közeledék, ügyetlen zavarral nézve rá.

Ez idő alatt Quintilia más asszonynyá változott át, mint a milyennek hat hónap óta látta. Haja illatos és homlokán ezerszint játszó gyémántok ragyogtak. Alakjának tartása és kifejezése is egészen más lett. És tagadhatlan, hogy igy fiatalabb, szebb és bóditóbb volt, mint fekete ruhájában és folyton elmélkedő arcával. De Saint-Juliennek amugy sokkal jobban tetszett s most ujra félt tőle, mint régebben; régi kételyei ujra feltámadtak, bizalma és eddigi csendes gyönyöre oly mértékben fogyott, a mint Quintilia pompája mind ragyogóbbá vált a kis komorna kezei alatt.

- Térdre! - sugá fülébe az apród - és csókolja meg a kezét.

Julien azt hitte, hogy gunyt üznek belőle, sőt már azon a ponton volt, hogy azt képzelje, miszerint Quintilia is társul szegődött a tréfához. Julien féltérdre ereszkedett a kis bársony szőnyegre, melyen a hercegnő állt, reá emelé tekintetét, melyben annyi bánat és gyöngéd szemrehányás volt kifejezve. De Quintilia a helyett, hogy kigunyolta volna, a mint ezt Julien várta, megfogá kezét:

- Oh! hogyan! virágok Giuliano kezében?! szólt vidáman, azt kell hinnem, hogy felfordult a világ: te virágokat hozasz nekem, ugyanazokat, melyeket leginkább kedvelek? Add, add, Giuliano! Ah! hát te is meg akarsz ifijodni?! Helyesen, gyermekem; mutassuk meg, hogy a munka nem butitott el és szellemünk nem tompult meg, mint tollaink.

Quintilia e bohó beszéd után megcsókolta belső-titkárának mindkét arcát. Ez először történt, s oly váratlanul, hogy feje is beleszédült az ifjunak, annyira, hogy azt se tudta: mi történik körülötte.

A folyón nagyszerü tüzijáték volt és egy rögtönzött pompás vacsora zárta be az ünnepélyt, melyet Galeotto és Ginetta készitettek titokban s mely benyult a késő éjjeli órákba.

Saint-Julien eleinte gépileg követte Quintiliát; még mindig a kapott csók kábitó hatása alatt volt. Szépnek, bájosnak, kecsesnek és szellemesnek találta, mint azok, a kik bókjaikkal halmozák el. De lassanként ez az udvaronc sereg, kiktől már elszokott, hogy köré és a hercegnő köré tolakodjanak, ez a zaj, a melytől még szavát se hallhatta, ez az élénkség, mely Quintiliát, csaknem megittasitá, Julienre nézve borzalmassá vált. Már kisértetbe jött, hogy szobájába zárkózzék e pokoli zaj elől, de egy nyugtalan izgatottság, mely nagyon hasonlitott a féltékenységhez: Quintilia körébe láncolá.

# VIII.

- Tudja-e, barátom, szólt másnap reggel Galeotto Julienhez, hogy ön tegnap este rettenetesen nevetséges volt.

- Ugyan miért?

- Szomoru, sápadt, kétségbeesett arc! ha! ha! ha! Vigyázzon magára. A hercegnő most mulató kedvében van, ha ön nincs hasonlólag hangolva: ön elveszett.

- Elvesztem!? hogyan és miért?

- Miért? mert ön untatni fogja, barátom. Hogyan? ugy, hogy még az ön nevét is el fogja feledni.

- De hát Istenem! hol vagyunk? mondá Julien, végig huzva kezét szemein, legyőzhetlen bánattal hangjában. Álmodtam! Ennyire megváltozott minden, rövid tizenkét óra alatt?

- Ön nem ismeri a világot; viszonzá az apród, ön nem tudja, hogy semmire se lehet számolni, mindennek készen kell lenni és husz öltözetünknek kell készletben lenni, hogy mindig mást ölthessünk magunkra, azokkal, a kik ruhát cserélnek.

- Beszéljen nekem Quintiliáról; mit törődöm én a világgal.

- Quintilia? szólt halkitott hangon az apród. Ezt az asszonyt fejtsem meg ön előtt!... Eh! barátom, én tizenhat éves vagyok! Bennem nem hiányzik sem ügyesség, sem becsvágy és van bennem egy bizonyos értelmiség is; én hallok is, látok is, de nem mutatom, hogy értek valamit; engedelmeskedem, kitalálom azt, amit parancsolni akarnak; azt hiszem, ennyi elég az én koromban. De okát keresni annak, a mit látok, hallok és teszek, ez már több lenne, a mit az én tapasztalatlanságom, az én ifjuságomtól várni lehetne. Az ön feladata, tudós ur, hogy ön adja nekem e talányok kulcsát, melyek körül én csak ugy forgok, mint egy bolond bolygó, a nélkül, hogy tudnám: hová vezet a napom.

- Én csak egyet kérdek, mondá Saint-Julien nagy, bánatos szemekkel nézve Galeotto ragyogó, gonosz szemeibe. Azt már látom, hogy két különváló lény van egyesülve e nőben: egy valódi és egy mesterkélt; egyik, a milyennek született és a milyen valósággal, a másik az, a milyennek az emberek és kora alakitá. Melyik hát e kettő közül Isten műve e nőben?

Az apród ajkán ideges rángás futott végig, mintha valami gunyos ellenvetést akarna tenni. Saint-Julien eltalálta az észrevételt, mely ott lebegett a csufondáros ajkon, és hideg borzadály futott végig egész testén. De az apród hirtelen felkapta fejét s oly ügyesen változtatá meg hangját és modorát, mint a legkitanultabb udvaronc.

- Az ön kérdésének nincs értelme, édes barátom; mondá Galeotto, komoly arccal sétálva fel s alá a szobában. Az érzelem és a metaphisica megzavarták az ön itélőképességét. Születünk mi valamire? Egyre megy az, akár nemes ember, akár söpredék, akár hercegnek születünk. Higyje el; nem az Isten rendeltetése az, hogy mivé leszünk, minő lesz jellemünk: a nevelés, a véletlen játszik ebbe főszerepet. Ha phrenolog volnék, meg tudnám mondani, hogy a hercegnő agyrendszerének miféle rendellenessége okozta azt a sok ellentmondást, melyet benne látunk; de miután csak egy szegény tudatlan fickó vagyok, beérem vele, hogy csodálhatom gyönyörü fekete haját és árva, nagyon is korlátolt homlokomra egy-egy csókot kapok a hercegi ajkakról.

Saint Juliennek is eszébe jutott a tegnapi csók és e gondolatra hol halotthalvány, hol vérvörös lett arca. Az apród észrevette felindulását, megállt előtte keresztbefont karokkal:

- Barátom, te szerelmes vagy s el vagy veszve.

- Szerelmes! szólt Julien zavarral. Nem, nem vagyok. Szeretem uralkodónőmet hódolattal, szeretem...

- Hallgass, te rajongsz érte! viszonzá Galeotto. Édesem, nem élünk már a lovagkorban. Ma már egy nemes ember, sőt egy pék is elvehet egy hercegnőt. Szerelmes vagy, kedvesem, hanem bolond vagy.

- Kimélj meg tréfáidtól, Galeotto.

- De hiszen nem tréfálok. Tegnap, mikor azt a csókot kaptad, kis hija volt, hogy el nem ájultál. Az ilyen félénkség több sikerre vezethet itt, mint a Luciolli-féle izetlenkedés. Légy nyugodt, téged nem házasitanak meg, nem kötnek a nyakadba egy vén duenát és nem küldenek friss levegőt szivni a falura ötvenezer frank évi jövedelemmel s egy olyan élő mumiával, mint mistress White. A te fajtádnak rendjelt akasztanak a mellére s itt öregedsz meg a fehér agár mellett.

- De hát miféle szerepet játszasz te magad itt, voltaképen? kérdé Julien egy kissé sértődve.

- Semmifélét! felelt az apród, de én nem vagyok szerelmes; és ha történetesen homlokon csókolnak, sohase felejtem el, hogy nem vagyok egyéb játékszernél, egy kis házi állatnál, egy olyan gyermeknél, a ki arra van kárhoztatva, hogy sohase nőjjön meg. És igy várva, hogy férfi legyek és végre engem is észre vesznek, Ginettának adom át a kapott csókokat. Kövesd példámat, Giuliano, Ginetta szép és jó leány.

Saint-Julien egészen megszédült és karszékének karjára támaszkodott:

- Oh! Isten! kiáltott fel; hova vezettél? tehát csak ujabb romlásba taszitál?

Galeotto hangos kacajjal válaszolt e titokszerü fohászra.

A naiv Julien a meglepetés és borzalom egy nemével nézett rá. Ő, a ki falun nevelkedett, a maga ártatlan szelidségében, meg nem érthette a civilisatió e gyermekének időelőtti romlottságát.

- Ily fiatal, ily szép! folytatá Julien, őszinte fájdalommal nézve a parányi fiut, kinek vidámságát még fokozta a fiatal ember ezen elmélkedése; e tiszta homlokkal s ennyi kedvességgel s már is mily kiszáradt, mily hideg és fásult lélek! Feláldozza szerelmét, lelkesültségét s minden nemesebb érzelmét a számitott becsvágynak, és már nincs sem szive, sem ifju rajongása, a mely letántoritaná a fagyos utról. Hogyan! még Ginettába sem szerelmes. Gunyos megvetést érez ennek csókjai és hideg bizalmatlanságot amazéi alatt!... Kit szeretsz hát, vagy: mit szeretsz te, tizenhat éves aggastyán?

- Szeretnék... - szólt az apród, szeretnék pénzt és hatalmat; pénzt, hogy legyenek szép lovaim, drága öltönyeim s olyan kedveseim, a kikbe ne legyek annyira szerelmes, hogy golyót röpitsek értük agyamba, ha elhagynak; olyan nők, a kik elég szellemesek arra, hogy egy pillanatnyi mámort adjanak, az egyetlen javat, melyet a nő igér és be is tud váltani, hazug és könnyelmü természeténél fogva. A hatalmat pedig azért szomjazom, hogy megalázzam az ostobákat és a ravaszokat, a kik hizelegnek ugyan, de azért gyűlölnek; s végre, hogy port hinthessek azon gőgösek arcába, a kik lehajolni kegyeskednek, hogy szemembe nézzenek. Igen, igen! a pénz és a hatalom! minden okos ember csak ezért törje magát és a többit vesse meg!

- Hol vetted ez elveket, fiu?! - kérdé Julien. - Magadtól? Quintiliától?

- Oh! ez a te nádparipád! Mit törődöm én Quintiliával? Azt hiszed, hogy én itt akarok elpusztulni, ebben a zugkirályságban? azt hiszed, hogy ez a cárné parodiája, ezek az udvaroncok árnyai, ez a kenyérhajból készült erőd és ez a játékhadsereg, e palota, a mely éppen elég nagy lenne arra, hogy egy bankár asztalára diszül szolgáljon, és ezek az állások, melyeket még egy angol pair groomja is kicsinyelne; valóban azt hiszed, hogy az engem ide köt, elcsábit? Ez

éppen jó önnek, erényes papocskám, ön, a ki azt hiszi, hogy a nagyság legmagasabb csucsán áll, önnek, a ki a polichinelló szinházat a scalanak vagy San-Carlonak képzeli. Én nem vagyok ily szerencsés; én azt érzem, hogy a mindenség se elég téres az én tevékeny szellememnek, én megfulladok ebben a kemencében, a hol mi szedjük a gesztenyét a parázsból, egy asszony számára. Menj, Giuliano! eredj utadon és ne ijedj meg az enyémtől. Nékem kellene tulajdonképen csodálkoznom rajtad és bámulattal kérdeni a szeszélyes csillagzatot, a melyben ennyi szendeség született. Te vagy a kivétel, barátom, a ritkaság, a csodaszülött a mi értelmes, önző századunkban. Lehet, hogy angyal vagy az isten szemében; de az emberek bátran mutogathatnának.

- Mi vagyok hát?! - kiáltá Julien zavart meglepetéssel.

- Akarod, hogy kimondjam? nem haragszol meg érte?

- Nem.

- Ostoba vagy.

- És Quintilia.

- Azt is megmondom egy napon, ha majd találkozunk ujra - száz mértföldnyire innen.

# IX.

Nagy ünnepélyre készültek a palotában. Julien elámult a rendkivüli fényüzésen és azon az őrült költekezésen, melyet kifejtettek. A hercegnővel senki se beszélhetett, hacsak a báliruhák, a csillárokról vagy a zenészekről nem szólt. A szegény titkár, a ki járatlan volt mindezekben, sápadtan, bánatosan imbolygott e zürzavar közepett. Három hosszu nap telt el, a nélkül, hogy csak látta volna is a hercegnőt. Julien valóságos buskomorságba esett, siratva eltünt szép álmait és elveszett, édes ábrándjait. Az ünnepély napján végre eszébe jutott a hercegnőnek és magához hivatta, hogy átadja neki jelmezét, melyet a bálban viselnie kell; a legnagyobb komolysággal adta meg utasitásait e bohóságokra nézve, majd véleményét kérte az ujj szabása iránt, melyet épp akkor próbált fel neki Ginetta; ezután, egészen feledve a fiatal ember jelenlétét, többé figyelembe se vette s nem is ügyelt rá, midőn távozott.

A bál meseszerüleg szép volt. A hercegnőnek az a különc eszméje támadt, hogy az egész udvar egy pille- és rovargyűjteményt ábrázoljon.

Tarka-barka kabátok, melyekből hajszálvékonyságu rézből mesterileg készült szárnyak nyultak ki, némelyeknél a válltól egész le a lábszárig. Nem lehet-e eléggé csodálni azt a pontos árnyalatot a legapróbb részletekig, a hasonlatban, azon egyes rovarokhoz, melyeket ábrázoltak: a szárny, az állás, sőt az arc maga, oly hajszálig hű, csaknem a csalódásig természetes volt. A jó Scipione abbé, mint szöcske, kellemesen szökdécselt halványzöld crépe jelmezében. A piperkőc Lucioli termetét gesztenyeszin satin hurokba préselé és hosszu, térdig érő fehér és fekete sávolyos mellényében a legpompásabb cserebogár volt, a nagyobb fajtákból. A hosszu, sovány Lucioli marchesa-exmistress White, rendkivül fényes vala, hosszu fekete bársony derekával és nagy fekete és sárga csikos szárnyaival. Hosszu sápadt arcával, különös metszésü szárnyaival és esetlen járásával a legkiválóbb példányát ábrázolta az u. n. Podalyre pillangónak. A szép kis apród, a pajkos Galeotto, mint Argus-lepke igen kedves vala; mindenféle szinü drágakövek csillogtak halványkék bársonyszárnyain, melyek a legszebb világos rózsaszin és gyöngyház-szinü satinnel voltak kibélelve. Ginetta égszinkék derekat viselt, fekete csikokkal; barna haja magasan felfésülve és gazdag fürtökben halántékai körül. Igazán oly szép volt e fejdiszével és oly karcsu erősen testhez szoruló derekában, melyhez átlátszó kék szárnyak voltak erősitve, hogy kiválóbb példányát a szitakötőnek már képzelni se lehetett. Ami Julient illeti, ő az antyope-pillét ábrázolta aranynyal szegélyzett fekete bársony szárnyaival.

A jelmezek választása és kiosztása egészen a hercegnő érdeme volt. Tanácskozott a szakértő tudósokkal és könyvtárában átkutatott minden entomologiai (rovartan) szakmunkát, hogy oly csalódásig hű képet adhasson minden egyes fajról, a mely egy természettudóst magát is tévedésbe hozhatna és a legkomolyabb természetrajz-tanár is gyönyörűségét lelhetne benne. Ő választott ki minden szereplőt és ennek jelleméhez vagy legalább arcához képest, osztá ki a szineket. Igen szép velencei nők voltak a hercegnő környezetében, darázs, éji lepkejelmezben; magas állásu katonatisztek, mint szarvasbogarak, sphinxek. Több fiatal abbé hangya, és az udvarmester pók jelmezében. Nagy feltünést keltett az Atropas-lepke és még nehány kiváló faj, mely egész elragadtatásba hozta a közönséget.

De ebben az egész gyüjteményben Quintilia tünt ki leginkább, jelmezének gazdagsága és egyszerüsége által. Ő mint éji lepke jelent meg. Rendkivül finom ezüst gazeból készült ruhája és szárnyai könnyedén simultak termetéhez. Fején két marabu-tollat viselt, melyek egész válláig értek le s a legremekebb csápokat képezék.

A termek virágokkal voltak ékitve és behintve; selyem létrák és falak mellett és a padmalyra akasztva, melyeket pompás rózsafüzérekkel fontak körül. A vakmerőbbek felmásztak e

gyönge lábtókra és kiterjesztett szárnyakkal felfüggesztkedtek a padmalyra; himbálódva az alattuk hemzsegők feje felett, hol közeledtek, hol távolodtak egymástól, átlátszó szárnyaikat csapkodva. Ez a rendkivüli látomány egy pillanatra elkábitá még Julient is. De egy ujabb izgalom megháboritá e gyermekes élvezetet. Quintilia, a kit körülrajzottak a hódolók üdvkivánataikkal, oly fiatalos ittasultsággal engedte át magát a csodáltatás gyönyörének, hogy Saint-Julient ujra megerősité azon fájdalmas hitében, hogy a hat hónapi visszavonultság, az a boldogitó csend és nyugalom, csak csalóka álom volt.

- Oh! én oktalan! szólt magában a fiatal ember, hogyan is képzelhettem, hogy e nőnek egyéb is van szivében, mint nemének hiusága és rangjának gőgje?! De mi gyönyörüsége telt abban, hogy engem ugy megcsaljon, sőt csalta magát is, azzal, hogy szivét, lelkét az emberszeretet és a nemes becsvágy tölti el; holott egyedüli és hő kivánsága, egyetlen gyönyöre, mely ittasulttá teszi: egy ragyogó ünnepély és udvarlóinak egyhangu, ostoba, üres hódolata!

Azonban e szomoru észrevételei dacára, Julien izgatottan figyelt a hercegnőre; kémlelte minden tekintetét s öntudatlanul követte minden léptét. Ha azt vette észre, hogy egyik férfival többet foglalkozik, mint a másikkal, szive hevesebben kezdett dobogni és feje szédült, közel állt hozzá, hogy feltünést idézzen elő; ekkor hirtelen lecsillapult s kérdőre vonta önmagát izgatottsága jogosult volta iránt s a szerelmet undor érzete váltá fel szivében.

A keringő egy fordulatában a hercegnő fejdisze kissé lebomlott; észrevétlenül elillant a teremből és szobájába ment, hogy rendbe hozza haját. Ginettát, a ki éppen a terem közepén táncolt, nem akarta kihivni. Egyedül és észrevétlenül suhant ki öltöző szobájába; de midőn be akarta tenni annak ajtaját, Saint-Julien halvány arcát látta maga mögött, a ki idáig követte. Az ifju kétségbeesésének főfokául azt képzelte, mintha a hercegnő Luciolival jelezett volna s e miatt valósággal elveszté a nélkül is kábult fejét és követte őt.

- Nos, mit kivánsz, Giuliano? kérdé a hercegnő meglepetve; te szomoru vagy, betegnek látszol! Akarsz valamit mondani? Mit kivánsz tőlem?

- Zavarom önt, asszonyom, válaszolt Julien töredezett hangon; parancsoljon rám, hogy ne háborgassam önt.

- Nem, nem; válaszolt a hercegnő gondtalanul; ülj le e pamlagra, a mig megigazitom fejdiszemet és ha valami bizalmas mondanivalód van: szólj, figyelek.

Julien leült és hallgatott. Quintilia háttal állva, megigazitá haját a tükörben. Mikor elkészült, eszébe jutott Julien és rápillantott a tükörből. A fiatal ember majd összeesett, oly rosszul volt.

A hercegnő egyenesen felé tartott és szivélyesen megfogá kezét:

- Neked valami bajod van, mondá a hercegnő, te szenvedsz; beteg vagy, vagy szerencsétlen; nos, melyik a kettő közül? Beszélj, én igaz barátnőd vagyok.

Saint-Julien ráborult Quintilia szép kezeire és könyeivel áztatta azokat.

- Te szerelmes vagy! szólt Quintilia, részvéttel szoritva meg kezeit.

- Oh! asszonyom!

- Az vagy, nemde?

- Nos tehát, igen!

- Kibe?

- Azt soha se merném kimondani.

- Ginettába!

- Nem, asszonyom!

- Akkor hát engem szeretsz!

- Igen, asszonyom!

- Ha igy van, annál rosszabb rád nézve, viszonzá a hercegnő, türelmetlen, csaknem boszus taglejtéssel; annál rosszabb mindkettőnkre!

Saint-Julien azt hitte, hogy büszkeségét sértette meg:

- Bocsásson meg. Én ostoba és szemtelen vagyok. Tudom, hogy el fog üzni; de e tekintetben megelőzöm parancsát: elmegyek.

- Minden, a mit még kivánni mernék: egyetlen szó: bocsánata, csak ezt, mielőtt le kell örökre mondanom arról a boldogságról, hogy önt lássam.

- Oh! édes Istenem, te nem tudod, hogy mit beszélsz, Saint-Julien. Én nem üzlek el, és ha elhagysz, ez határozottan akaratom ellen történik. Ha azt hiszed, hogy megbántottál, tévedsz. Ha szeretnélek, megmondanám neked, hogy szeretlek és ha ezt mondhatnám: nőd lennék. Ennyi az egész.

Saint-Julient elkábitá e beszéd; szemeit dörgölte, mint a ki nem tudja, ha ébren van-e, vagy álmodik. Hanem azt megértette, hogy ebben a nyiltságban van valami halálos ő rá nézve. Lesüté szemeit és pár tagolatlan szót tördelt.

- Ej, ej, ne csinálj ilyen kétségbeesett arcot. Lásd, édes Julienem, minden fiatal ember balga és regényes. Te nem vagy balga, de regényes vagy; te azt hiszed, hogy szerelmes vagy belém, pedig nem vagy az. Hogyan is lehetnél! te nem ismersz engemet.

- Jól mondja asszonyom; szólt hirtelen Julien, ez egyben igaza van: én nem ismerem önt; ha ismerném önt: vagy kigyógyulnék gyökeresen, vagy egészen gyógyithatlanná lennék. Szeretni tudnám önt annyira, hogy agyvelőmet égessem szét önért, vagy meggyülölném annyira, hogy örökre elhagyjam. De a tény az, hogy én teljességgel nem tudom, ki ön és e bizonytalanság, melyben élnem kell: megsemmisit. Vannak pillanatok, midőn szivem mélyén ugy imádom önt, mint Isten angyalát, de vannak ismét olyanok, midőn... igen, mindent megmondok önnek: midőn II. Katalinnal hozom önt hasonlatba.

- És igy tovább: a gyilkosokhoz, méregkeverőkhöz és más ily szörnyetegekhez hasonlitasz, a mi egyébiránt nem is olyan nagy különbség már? szólt a hercegnő hideg gunynyal. Ekkor kezébe véve toll-legyezőjét leült és nyugodt, gunyoros hangon tevé hozzá: Folytassa, gróf ur, hallgatom szónoklatát.

- Gunyoljon, vessen meg, mondá Julien kétségbeeséssel, van joga hozzá; bánjék velem, mint őrülttel, mert az vagyok. És mit törődöm én haragjával, mit megvetésével! Azon pillanatban, melyben örökre el kell önt vesztenem, már nem kockáztatok semmit, mindent elmondhatok önnek.

- Mondja, Julien, válaszolt a hercegnő nyugodtan.

- Igen, megmondom, asszonyom, hogy e helyzet tarthatatlan, nekem el kell utaznom. Ön bizalmával ajándékoz meg és én erre méltatlan vagyok; ön elhalmoz jóságával és én hálátlan vagyok. Ahelyett, hogy beérném azzal, hogy önt szolgálhatom és titokban imádhatom: kémkedni merek minden lépte után. Gyanakszom önre, a legarcátlanabbul, ugy leskelődöm utána, mintha azzal volnék megbizva, hogy meggyilkoljam önt. Vallatom cselédeit, fürkészem minden tekintetét. Boncolgatom szavait, gyülölöm a percet, melyben oly szép és szeretném megölni mindazokat, a kik önt csodálni merik. Féltékeny vagyok! féltékeny és gyanakvó. Gunyoljon! Oh! igen, gunyoljon! Hisz én magamat is gunyolom, jobban, mint azt bárki is

tehetné. Különösen három nap óta, őrült vagyok, tökéletesen őrült! Minden pillanatban azon a ponton vagyok, hogy szemrehányásokkal illessem önt és, hogy számot kérjek öntől gyötrelmeimért. Én, öntől! én, az ön szolgája... Asszonyom, én tudom, hogy szolgája vagyok...

- Ön nagyon is sötéten lát, vágott közbe a hercegnő. Én nem gondolok arra, hogy önt megalázzam, ilyesmi jó annak, a ki nem tehet mást. Ön teljességgel nem szolgám, uram, és soha sem is lesz az. Azt hiszem, hogy ezt épp most bizonyitottam be legjobban önnek. Másrészt pedig, ha még az lenne is, volna egy eset, melyben joga lenne így beszélni velem, mint a hogy beszél. Tudja, mit értek?

- Mondja, asszonyom, már nem félek semmitől, mert már ugy is el vagyok veszve.

- Megmondom, harag és gyülölet nélkül. Ez az eset az lenne, Julien, ha én önt felbátoritottam volna erre, habár... mennyit mondjak?... öt percet?... Nem, ez sok.

- Az ön gunyja szivemet vérzi, asszonyom, de megérdemeltem! Nem, ön nem bátoritott fel, még öt percig sem; ön egyetlen tekintetével, egyetlen szavával sem jogositott a legkisebb reményre.

- Hacsak azt az igaz barátságot és figyelmet, azt az őszinte tiszteletet, melylyel ön iránt viseltettem minden alkalommal, nem magyarázta ön szerelmem jeléül vagy kihivó kacérságom bizonyitékául. Sokszor hallottam, hogy a nőnek ötven éven alul nem szabad ugy cselekedni, a mint én tettem; hogy az őszinteség, az igazi, önzetlen baráti érzet, az állitólagos igazság előtt, soha se lesz ugy értelmezve, a mily tiszta szivből jött, erről épp most szereztem szomoru tapasztalatot... de hát kivel szemben állhat e feltevés - az ostobákkal és gyávákkal. Önt pedig olyan embernek néztem, a ki képes engem megérteni.

- Asszonyom, asszonyom! ön igaztalan! Ön kérdésében annyi bátoritással szólt hozzám, hogy szinte fél uton jött vallomásom elé. Minden hibám csak az, hogy nem hazudtam, midőn ön az imént azt mondá nekem: «Ha szerelmes vagy, ugy engem szeretsz.»

- Az ön hibája nem abban áll, Julien, hogy bevallá, de abban, hogy szeret.

- És ön azt hiszi, hogy az ily érzelemnek parancsolhatunk?

- Talán! Ha férfi volnék: barátja lennék Quintiliának. Én megérteném, felfognám őt és talán - becsülném is.

- Nos tehát, engedje, hogy megértsem önt, szólt Julien, térdre esve előtte, a nélkül, hogy közelebb ment volna hozzá; és akkor talán barátja és rabszolgája lehetnék önnek.

- Gróf ur, mondá a hercegnő, felállva, én senkinek se adok számot érzelmeim és tetteimről. Nagy ideje már annak, hogy én a férfiak véleményét csak megvetni tudom. Nem olvasta ön a jelmondatot cimeremben: «Isten egyedüli birám!»

A hercegnő kiment és Julien ott maradt térden, mintha oda bilincselték volna.

# X.

Midőn első kábultságából magához tért, a legnagyobb kétségbeesés vett erőt a fiatal emberen. Arcát kezeibe rejtve, igy kiáltott fel:

- Szerencsétlen őrült! és csakugyan megtetted, a mit tevél és mondtad, a mit mondtál?! Hogyan? csakugyan te vagy itt, a hercegnő öltözőjében? Ki hozott ide? Hogy mertél idejönni? Miféle kábultságban követted el ezt az arcátlanságot és honnan vetted ezt a sok oktalanságot s azt a dölyföt, a melylyel elmondtad?! Nos tehát, itt a befejezése annak a szép életnek, annak a végtelen boldogságnak! Hat hónapig a világ urának érezhetéd magadat és most, ime: meg vagy vetve, el vagy üzve!... vagy tán ennél is rosszabb: el fognak türni továbbra is, mint egy ostoba iskolásfiut, mint egy ártalmatlan golyhót. Ah, el innen, el innen! meneküljünk e végtelen bizonytalanság, ez emésztő kételyek elől. Ezeket mondva, Julien még mindig helyén maradt mozdulatlanul és elkezdett zokogni, mint egy gyermek.

- Te nagyon felizgatod magadat, szólt nyugodtan Galeotto, a ki belépett, a nélkül, hogy a fiatal ember észrevette volna s a ki kihallgatta. Jobb ujságot hozok már számodra. Ő fensége megtiltja, hogy elhagyd a palotát és elrendeli, hogy holnap menj hozzá szobájába: beszélni akar veled.

- Hogyan? kiáltá Saint-Julien, ő azt mondta neked...

- A mit mondtam, semmivel se többet. De azt hiszem, ez elég arra nézve, hogy világosan tudjam, hogy mi történt. Te vallomást kockáztattál meg? Nos tehát, jól tetted. Ki tudja, a szerencse tán kedvezni fog. Mit nézesz rám ilyen csodálkozó tekintettel? Ő fensége nagyon haragudott rád, látszólag. Hanem még az is sokkal többet ér, mint a kimért hideg guny; arca el volt borulva, mikor visszatért a bálba és habár azonnal táncolni ment Gurck herceggel, a tánc csak három percig tartott; mindenki ugy tett, mintha nem venné észre uralkodónője zavarát és különös arckifejezését, hanem azért annyi tény, hogy senkinek a figyelmét nem kerülte ez el. Oh! a hercegek a delejes vonzás központjai. Szjha, hercegnek lenni, ez bizony igen pompás dolog! Csak egyet szeretek ennél is jobban: apródnak lenni és nevetni rajtok.

Saint-Julien nem figyelt rá. Galeotto karjába kapaszkodott és elvonszolta magával a kertbe.

- Hallgass rám, mondá, midőn egyedül voltak, én barátod vagyok és szolgálni akarlak. Valóban szerelmes vagy?

- Én? kérdé Julien félig büszke, félig kábult hangon; nem vagyok! Hogy lehetne valaki szerelmes olyan nőbe, a kit nem is ismer?

- Ah? nagyon jól van! Örülök, ha ily beszédet hallok tőled. E szerint neked egészségesebb gondolataid vannak, mint én képzeltem, de akkor mi a célod? akármi történjék is, itt nem sokra mégy. Még senkinek se kedvezett a szerencse és neked se fog.

- Az ég nevére, magyarázd ki magad!

- Te a hercegnő kedvese akarsz lenni?

Saint-Julien összeborzadt, de az apród ezt észre nem véve, folytatá:

- Te uralkodni akarsz ebben a kis tartományban, parancsolni ezeknek az apró nagyuraknak? Ez nem sok; de jobb a semminél és egy kis igénytelen nemesnek elég csinos dolognak látszhatik, egy kis időre. Hanem vigyázz, mert tizet egy ellen, hogy te itt senki és semmi felett nem fogsz uralkodni. Tetszeni lehet, de uralkodni nem; de hát mit ér ez, ha valakinek nagyobb dolog is forr a fejében, mint a könnyelmü szerelmeskedés! E mellett az asszony mellett semmi hatalomra nem számithatsz. Sohase lehetsz más, mint kedvese, azaz a legalázatosabb szolgája.

Csak tőled függ, ha el akarod-e magad határozni ilyen feltételek mellett arra, a miben már annyi elődöd volt, és a miben épp annyi utódod lesz?

Ez a beszéd ugy lehüté a szegény titkár forrongó képzelődését, hogy képesnek érezte magát Galeotto nyelvén válaszolni. Végre, hogy felvilágositást nyerhessen tőle, ugy tett, mintha osztoznék nézetében:

- Mielőtt válaszolnék, előbb gondolkoznom kell, viszonzá! De hogy e gondolkozás következtetésre vezessen, részletesebben kellene ismernem a hercegnő történetét, mint a hogy ismerem. Tudnál nekem és akarnál bővebb felvilágositást adni?

- Szivesen; mert szánlak e bizonytalanságodban; de ha valamikor elárulnál: nem maradok adósod; én megőrzöm titkodat.

Saint-Julien eliszonyodott helyzetétől, melybe e visszás állapot kényszerité; mindamellett igy folytatá:

- Nos tehát, beszélj el nekem valamit Cavalcanti hercegnő életéből.

- Ezt már nem teszem.

- Hogyan, visszautasitasz?

- Nem tehetem, mert semmit sem tudok róla és senki sem tud, hacsak Ginetta nem. Ebben is kétkedem. Vagy e leány szája egy igazi koporsófedél. Egyébiránt annyit elmondok, a mennyit tudok, de ez nem sok. Tizenkét éves korában férjhez adták idegen képviselésben és özvegy lett, a nélkül, hogy valaha látta volna férje arcát. Ez szerencse volt ránézve, mert a férj rut volt és ostoba. A fiatal nemest, a kinek a hercegnőt, mint vőlegény-helyettesnek, oltárhoz kelle vezetni, az egész udvar csak Max néven ismert. Törvénytelen fia volt valami, nem tudom miféle, német kis királyság uralkodójának. Ő is tizenkét éves volt, mint a hercegnő. Eredeti egy szertartás volt ez, a mint mondják. A két gyermek, mint Scipione abbé beszéli, fel volt diszitve minden ország érdemjeleivel, gyémántokkal, himzésekkel; komolyak voltak, mint a családi képek és szépek, mint az angyalok, a mint mistress White állitja. Mikor a templomból kijöttek, elkezdtek játszani a babákkal és az egész bál alatt bonbonnokat ropogtattak. Nem tudom miféle diplomatiai érdekeknél fogva a törvénytelen Max három évet töltött a Cavalcantiak udvaránál. Ezen idő leteltével számüzték, vagyis csaknem elüzték dühvel con furore a hercegnő szülei az ifju Maxot. De a hercegnő idővel árva lett és özvegy...

- És visszahivá Maxot, vágott közbe Julien.

- Azt nem tette; elfelejté és valamelyik apródját szerette: azon időben, a mint látszik, kegyben voltak az apródok. Ah! az idők nagyot változtak azóta. És ezután, ezután... mit tudom én: kit szeretett mindenkit ezután. Galeotto egy pillanatig hallgatott, majd hozzá tevé: Hiszed-e te, hogy szeretett valaha a hercegnő valakit?

- Megbolondulok! szólt Julien, vagy tán már bolond is vagyok! Galeotto, mit gondoljak felőled? Sértegetni akarsz? azt akarod, hogy megverekedjem veled? beszélj!

- A szent szüz nevére! kiáltá Galeotto, ittunk? holtrészegek vagyunk?! Engedd, hadd szedjem össze gondolataimat, melyek könnyü pehelyként röpültek szét szavaid viharától! Mit mondtam neked? a mit mondhattam. Azt hiszed, hogy, Ginettát kivéve, adhat valaki neked hitelesebb értesitést, mint én? tehát! keress, kutass, kérdezz, vizsgálódj, hallgatózz az ajtókon keresztül; és ha megtudsz valamit, jöjj, mondd el nekem; mert magam is kiváncsi vagyok, és néha valóban dühbe jövök, hogy nem láthatok be az ajtó hasadékain. De többet nem tudok semmit, ez az egyetlen tény, a mit határozottan állithatok neked. Itt nem beszél senki, azon egyszerü oknál fogva, mivel nem gondolkozik senki. Akár hisznek a hercegnő ármányaiban, akár nem, ez egyre megy. Itt senkiben sincs annyi jellem, hogy megbecsülné erényeit, viszont

senkinek sincs annyi szelleme, hogy hasznot tudjon huzni büneiből, mert legyen ő a nők legtisztábbja vagy legelvetemültebbje, ezt senki sem tudja, és talán soha sem is fogjuk megtudni. Az ilyen nőknek egy zérust kellene viselniük a homlokukon, annak jeléül, hogy ők kivül állnak minden társadalmi fogalmakon és az emberiség faján s ugy kell őket néznünk mint valami abstractiókat.

- De miért? kiáltá Julien, miért? miért?!

- Mert nem ugy beszélnek, nem ugy cselekesznek, nem ugy gondolkoznak és nem ugy éreznek, mint a többiek. Ezek természetellenes lények; értelméből kiforditott szavak, tulfeszitett hurok, melyeknek hangját emberi hallás nem képes felfogni. Ezek az emberi lények fonákjai, örökös rejtélyek; olyan alakok, a milyenek a lázálmokban vagy a kábitó italok által eltompitott érzékek előtt jelenhetnek meg. Jégvirágok, melyek egész tájakat képeznek az ablaküvegeken; mindent látunk ott, a hol semmit se látunk. Szóval ezek sem férfiak, sem asszonyok; ezek valódi kérdőjelek.

- Talán igazad van; szólt Julien álmélkodva.

- Ezek olyan lények, folytatá az apród, a kik szeretnek és mégse szeretnek; ma ezt, holnap azt a szerepet játszák. Majd költők, majd philosophusok, majd metaphisicusok... Nincs koruk, jellemük, nincs nemük.

- Te gyülölöd ezt az asszonyt? mondá Julien.

- Sem nem gyülölhetem, sem nem szerethetem; ő nem létezik számomra. Ez valami és nem valaki; ez egy különös, bizarr néha mulatságos valami; ez egy koronás valami. Ennyi az egész! Meghajlunk koronája előtt, mely alatt pedig a fő oly üres, hogy még egy kis leánynöveldét se kormányozhatna vele.

- Én azt hiszem, hogy csalódol, mert ez a nő képes lenne egy egész hadat vezényelni; ő, kétségkivül, képtelen oly érzelmekre, melyet mindenekfelett bámulunk a nőben, de viszont van benne annyi fedhetlenség, a melyet csodálhatunk egy férfiban is. E nő mindenre képes hősiességből; de hát mit törődjünk mi ezzel, mi, a kik nem vagyunk se királyok, se hadvezérek.

- Ha hadvezér vagy király volnék, viszonzá az apród, oly korlátlan hatalmat biztositnék magamnak, hogy se nővérem, se anyám, se kedvesem nem merne beleszólni katonáim vagy alattvalóim kormányzásába! Légy meggyőződve, hogy a férfiak mindig meg tudják zabolázni a lázongó szép nemet, és a «la loi salique»[1] általános mértékül fog szolgálni a közbiztonságra. Mondom: a közbiztonságra, mert a nőkirályokkal, akár könnyelmüek, akár pedánsok, soha se tudja mire virrad az ember.

- Legalább ezzel szemben, szólt Julien megdöbbenve, attól, a mit az apród szavai sejtetni engedtek - nincs helye ily feltevéseknek.

- Nem bántottad-e meg ma reggel kegyetlenül, Saint-Julien? szólt az apród halkitott hangon, légy rajta, hogy megbocsásson, vagy eredj el inkább innen, mert talán...

- Galeotto, beszélj nyiltan! Csakugyan olyan ő, milyennek célzatos szavaidból kivehetem? bizonyitsd be ezt nekem és én megszünöm őt szeretni és megszüntem igy szenvedni.

- Őszinte lennék, ha te is az volnál; de te nem vagy az!

- Hogyan?

- Lehet, hogy olyas dolgokról faggatsz már egy óra óta, a mit magad sokkal jobban tudsz.

[1] 1329-ben hozott francia törvény, mely szerint a korona nem száll át nőágra. Forditó.

- Kémnek tartasz engem?

- Nem, de én előrelátónak születtem; én nem merek semmiben bizni, és mindenekfelett félek, nehogy bolondot csináljanak belőlem és ennek folytán ne legyek nevetséges. Jobb szeretem mindennek a legrosszabb oldalát képzelni, mert akkor legalább is nem esik oly rosszul a csalódás.

- Oh! jég sziv! sötét lélek! - mondá Julien; - e kedves, kellemes külsővel, e vidám modorral, ennyi bizalmatlanság, ily megvetés minden iránt. De hát mivel érdemeltem, hogy ily bizalmatlan vagy irántam? mit vethetsz szememre?

- Semmit; én nem is vádollak semmivel. Csak néha ugy tünik fel előttem, hogy te sem lehetsz olyan egyszerű, a milyennek látszani akarsz, és, hogy azért szenvelged azt, hogy semmit sem tudsz, hogy másoktól akarsz kitudni mindent. Nos, hát esküdj meg becsületedre: kedvese vagy-e a hercegnőnek?

- Becsületemre! nem vagyok.

- Ginetta is azt állitja; de ez a leány kitanult hazug! Ez a dolog valószinűtlen, Julien. Hogyan? te oly gyorsan megnyerted tetszését; az utszélen szedett fel, szép arcodért; meghivott magához vacsorára Avignonban, ugyanazon este, melyen Luciolit valami ürügy alatt eltávolitá; később pedig egészen váratlanul megházasitotta ezt a Luciolit és végkép eltávolitá köréből, ugyanazt a ki egy év óta mindenfelé követte. És ime, már hat hónapja, hogy folyton bezárkózva, négyszemközt vagy vele, reggeltől estig; és vajjon, az ő cynikus hidegvérével, az ő bizalmas és nagyon szabad modorával, ok nélkül engedett téged sápadni és sohajtani? És vajjon a ti rendkivül fontos és nagy horderejű munkáitokat, (a miben, mellékesen szólva, nem sokat hiszek) soha se szakitották félbe édesebb ömlengések? - Eredj, eredj, Julien, ma megboszantottad a szép hercegnőt, ugy viselted magadat, mint egy falusi kis leány, az ezred katonájával szemben: házasságról beszéltél neki... De hisz tegnap, sőt még ma is kegyben látszottál lenni, és azt kell hinnem, hogy végre is még én vagyok az ostoba, a ki bátoritalak téged. Sokszor nevettem elfogultságodon, félénkségeden, Saint-Julien; és még meglehet, hogy tulajdonképen neked volt akkor okod nevetni az én hiszékenységemen.

- Hogy érted ezt?

- Hogy? egészen egyszerün; mivel talán éppen veled foglaltattam el azt a helyet, a mely enyém lett volna. Beszéljünk nyiltan; nem lehetnék vajjon én is kedvese?

- Erre én is azt felelhetem, a mit te mondtál: tudhatom én, ha nem vagy-e már kedvese?

- Hála égnek! kiáltá vidáman az apród, nem vagyok és, ördög és pokol ez dühbe hoz! tevé hozzá félig tréfás, félig boszus hangon. Bizzál bennem, Saint-Julien, mert ime, én is ömlengek veled együtt; sőt annyira ragadtatom magamat, hogy gunyolódom önmagammal.

- Te is szerelmes vagy a hercegnőbe?

- Én! oh! éppenséggel nem; csak beszéljünk rólad, édesem.

- Tehát voltál?

- Per Bacco! tudtommal soha! szerelmes, ebbe a Sába királynőjébe! tizenkét éves koromban ugy féltem tőle, mint az ördögtől, nagy fekete szemei és sasorrától; most halálosan untat államügyei, társalgása, aesteticája, pillangói és latin nyelvével. Ezektől eltekintve, csinos asszony, és én éppen nem kárhoztatlak, hogy szerelmes vagy belé. Magam se bántam volna, ha egy ideig én is kegyence lehettem volna, de ő még mindig elég kegyes velem ugy bánni, mint valami szolgálattevő gyermekkel; és megvetésből-e, vagy vonzalomból tán, valódi nyakaskodással eltagad négy-öt évet esztendőimből. Hanem nekem is van egy módom, melylyel

megboszuljam magamat: minden idegen előtt, a ki korát kérdi a hercegnőnek, öt-hat évvel gratifikálom.

- Láthatod ebből, mondá a mélabus Julien, hogy hónapokat, éveket tölthet az ember körében, a nélkül, hogy az a szerencse érné, a mire te célozol.

- Oh! nagy bizonyság! bambának tartasz engem? nem tudom talán, hogy én még nem teszek emberszámot? Egészen máskép áll a dolog nálad. Neked már pelyhedzik a szakállad állad körül, de én? tudja Isten, lesz-e nekem valaha szakállam, nekem kis törpének?!... Na, de szó a mi szó, te nem vagy romlott ember. Én hiszek neked: te nem vagy kedvese a hercegnőnek, de az akarnál lenni.

- Szivesen lemondanék erről, ha elmondanál mindent, a mit tudsz.

- Max történetének a folytatását?

- Hát mi a folytatása annak a történetnek?

- Semmivel se több, a mint én tudom, egy alattomos, gyanus morajnál, mely szájról-szájra jár, egy minden alapot nélkülöző föltevésnél.

- Most még! de vajjon ezután?

- Ki tudja, Julien!

- A Max-féle kegyvesztés, mint mondják, sokkal komolyabb szinezetü volt, mint Luciolié. De engedd meg, hogy adósod maradjak a határozott válaszszal; és, miután helyzetünk ily hasonló, fogjunk kezet, egyesüljünk mi ketten.

- Ki ellen?

- Az asszonyi szineskedés ellen! mondá Galeotto. Te szerelmes vagy, a kit gyötörnek; én pretendens voltam, a kit elfeledtek. Meg kell tudnunk végre, ha vajjon azok miatt a bamba katonatisztek miatt áldoznak-e fel, a kik ott táncolnak felsarkantyuzva, vagy azokért a mi-haszna párisiakért, a kikért ő fensége minden évben itt hagyja az ő rengeteg nagy birodalmát és ezt a mi kedves éghajlatunkat? Meg kell tudnunk, ha vajjon Minervával, a sápadt és pedáns istennővel van-e dolgunk, vagy a tisztátalan Vénussal? A mi engem illet, én évek óta töröm magamat, hogy behatolhassak egy percre, ebbe a mysteriumba, de ha egy pillanatra azt hiszem, hogy most már közelebb állok célomhoz, azon veszem észre magamat, hogy a következő percben már kétszer annyi távolságra estem el az igazságtól. De hát miféle szerepet játszom én itt tulajdonképen? Egy csinos apród, semmi több! a ki semmit sem tud, a ki semmit sem képes felfedezni, a ki nem bir becsuszni a kulcslyukon, mint egy kis manó, a ki nem képes kihallgatni, ellesni a titkokat, végre a ki bevezeti a kedvest a rózsaszin boudoirba, a nélkül, hogy a legkisebb haszna lenne belőle a saját szerelmének! Ah! hitemre! pompás kis apród! a ki kézbesiti a leveleket, mint egy közönséges szolga, a nélkül, hogy még azt is tudná, ha vajjon hivatalos rendelményt tartalmaz-e, vagy valami billetdouxt. Óh! ég! miféle ostobaság! Ördög és pokol! végre meg kell tudnunk az igazságot! Esküdj meg, hogy te mindent közölni fogsz velem, a mi veled történik és én esküszöm, hogy én viszont minden felfedezésem és megfigyelésem eredményéről hiven számot adok neked.

Saint-Julien, elkábulva az apród fecsegésétől, kimerülve a körülmények izgató behatása által és miután már nem tudta, kiben bizhatik, mindenre megesküdött, a mire csak Galeotto kivánta és aztán visszatért a bálba.

# XI.

Saint-Julien óvakodott a hercegnő szemei elé kerülni, s beérte azzal, hogy a terem egy-egy távoli részéből nézze őt, majd a rózsafüzéreken keresztöl, a mint keringőzött, majd elrejtődzve a karzatok félhomályába, egyes csoportokhoz szegődve, a kik sokkal komolyabb és fontosabb ügyekkel foglalkoztak, semhogy a táncba vegyültek volna; ugy, hogy valósággal kémnek tarthatták volna és tán igazuk is lenne. Ez volt az első alkalom, hogy igy megtagadta magát, azért, hogy végre beláthasson az igazságba.

Fájt neki és sértette, hogy ugy bántak vele, mint egy gyermekkel és hogy hat hóig élt elzárva e palotában, a hol mindazonáltal tán éppen ő volt legtájékozatlanabb az iránt, a mit annyira óhajtott volna megtudni. Most csak a boszura gondolt, melylyel szinte kötelességet vélt leróni önmaga iránt teljes erővel utasitván vissza a jövőre azt a befolyást, a mely eddig oly boldoggá tette, de a mely talán csalárd volt iránta. Saint-Juliennek ujabb erőt kölcsönzött elhatározásához az a bizalmatlanság, mely a legnagyobb mértékben sajátja a félénk és határozatlan jellemeknek, és az a szinte zárdai szigor, mely az érdes, nyers embereknél az érem visszáját képezi. Azt hitte, hogy egy nehéz álomból ébred, s komoran, szégyenkezve, remegve nézett mindent, a mi körülötte történt, mint megannyi ujdonságot. A legjelentéktelenebb mondat se hathatott fülébe a nélkül, hogy ne keresett volna abban mély és titkos értelmet. Minden tekintetből, mely felé irányult, csak gunyt és megvetést olvasott ki. Saint-Julien igen jól ismerte a komoly, előrelátó kis udvar szenvedőleges magatartását, mindennel szemben, a mi itt végbe ment; tudta, miszerint hiába használná fel állásának minden előnyét, itt még a szolgákból se csikarhatna ki semmi felvilágositást; elhatározta, hogy az idegenek arcának és modorának megfigyeléséből von le következtetést. Azonban ez sem vezetett eredményre, mert a hercegnő jelenlétében ki merte volna érzelmeit elárulni; de hátha alattomban, gondolá, leshet el valamit ez idegen alattvalóktól, hogy milyen véleményben vannak Cavalcanti hercegnő iránt?

Saint-Julien a bál kezdete óta figyelemmel kisérte Gurck herceget, egy szép és fiatal karinthiait, a ki előtte való napon érkezett a palotába és a kiért, mint halkan suttogák, ez ünnepély is rendeztetett. Azonban egy kis idő óta azt vette észre, mintha a herceg megingott volna a kegyben, mintha társalgása lanyhábbá vált volna, élceinek éle tompult és tánca hova-tovább lassubbá vált; végre azt, hogy mióta a fénylő körben, melyben Quintilia, mint fénylő nap, maga köré vonta engedelmes bolygóit, a kedves Steinbach gróf csillaga ragyogóbb fénynyel kezdett sugározni, azóta épp oly mértékben halványult a hercegé és mind távolabb esett a vonzó központtól, mint az elhagyott hold az égi tüzhelytől, elvesztve fényét, ragyogását. Röviden, Steinbach gróf Mercur árnyékába vonult és a herceg Saturnus tág és hideg pályájába lépett.

Saint-Julien észrevette, a mint a herceg gyöngéden érinté vállát Shrabb titkos tanácsosnak és egy másodperc mulva mindketten elillantak, a terem két különböző oldalán észrevétlenül tünve el.

Saint-Julien óvatosan követte Gurckot, ki utóbb hagyta el a tánctermet. Látta, midőn a viz partján találkozott Shrabbal és a park fái által elrejtve, Julien kihallgathatta a két osztrák beszélgetését.

- Nos, szólt Shrabb, azt hiszem, hogy a mi megbizatásunk be van fejezve és hogy Steinbach győzedelmeskedik fölöttünk.

- Én is kétségbeeshetném, mint ön, viszonzá a herceg szuró hangon, ha ez a dolog csak mint urunk terve érdekelne, de személyes becsvágyam is belejátszik ebbe. A hercegnő bóditólag szép s ha már urunk parancsára elvállaltam a szerepet, melynek nem is ismertem előnyét, ezentul a saját érdekem előmozditására fogom folytatni.

- Értem: a saját dicsőségére? mondá Shrabb.

- És saját gyönyörömre! viszonzá Gurck.

- És ha csak gunyolódik Steinbachhal és önnel is? jegyzé meg Schrabb.

- Mindig mi maradunk a helyzet urai, veté ellen Gurck, számon kérünk tőle «egy eltüntetett embert!»

- Egyszerüen azt fogja erre felelni, hogy nem tudja, mi történt vele és, hogy nem tartozik önnek számadással.

- Uralkodóm nevében fogok fellépni és követelem, hogy adja elő Maxot, vagy csalhatatlan bizonyságot haláláról.

- De végre is, ez képtelen és igaztalan követelés; azt fogja rá felelni, hogy...

Shrabb hangját elkapta a felkerekedett szél; a két beszélő eltávolodott Saint-Julientől és csak Gurck e bekezdett mondatát hallotta még:

- Háromszáz lovas jóformán elegendő lesz, hogy... itt a szél ujra ketté vágta a beszélő szavát.

Egy tisztásra értek, melyet a hold egészen megvilágitott. Saint-Julien nem merte őket követni és visszament a bálba. Felment a nagy lépcsőn, találkozott Galeottoval, a ki éppen őt kereste. A kis apród a karzat egy zugába vezette és győzelmes hangon szólt:

- Vivat Julien! egy államtitkot fedeztem fel!

- És én, szólt közbe Julien, egy rettentő mysteriumot kezdek belátni, de a szemem előtt megnyilt tátongó ösvénynél jéggé dermedve állok meg s nem is merek egy pillantást sem vetni a pokoli mélységbe.

- Ah! ah! A te történeted ugy látszik komolyabb, mint a melyet én akarok neked elbeszélni. Mi az? mit hallottál? Beszéld el te előbb.

Saint-Julien szóról-szóra elbeszélte a hallottakat.

- Ebből semmi ujat sem tudok, mondá az apród. Tudom jól, hogy mit beszélnek mindent Max eltünéséről, ezek sincsenek egy cseppet sem jobban értesülve nálunk. A mi Gurck ur és kegyes uralkodója terveit illeti: megmagyarázom azt is neked. A monteregali kis hercegség, melyben szerencsénk van, a mi imádásra méltó hercegnőnk uralkodása alatt...

- Kérlek, kimélj meg hosszu körmondataidtól és térj a dologra.

- Ha diplomatiáról van szó, én sem fejezhetem ki magamat máskép, mint politikushoz illik. Ez a bájos kis hercegség, habár el van rejtve, mint a gyémánt a homokban, ennek dacára magára vonta a szomszéd hatalmasságok figyelmét, egyéb dolguk hijában, s egyikök arra a gondolatra jött, hogy ezzel a kis ékszerrel felékesiti, és megjutalmazza teremtményei egyikét. E fajta járatban van itt ez a professióból ellenállhatlan Steinbach, a kinek feladata meghóditni a hercegnőt, nőül venni őt és a mi kegyes urunkká lenni. Más oldalról egy nem kevésbbé hatalmas uralkodónak meg az az ohaja támadt, hogy az egész illyriai államot egy nem tudom én miféle szövetségbe vonja be. Tudván, hogy a mi bájos Quintiliánk olyan nő, a kinek akarata és elvei vannak és a ki nagy befolyással bir apró szomszédaira; ez az emlitett másik szomszéd tehát, hogy kijátszsza Steinbachot, a kinek elvei összeütközésbe jönnének az ő tervével: elküldte a felülmulhatlan kedves Gurck herceget és ennek segédjét, Shrabbot. Ennek a két hősnek a feladata elforgatni Quintilia fejét és megnyerni szövetségesül a saját uralkodójának; egyikök ellenállhatlan külsejével, a másik megbizott hasonlithatlan rábeszélő képességével remél célt érhetni. Vagyis egyszerüsitve ezt a nagy horderejü complicatiót, ki kell jelentenem, hogy a hercegnő, a ki e rendkivül komoly és óriási vállalkozás inditó oka, két tüz közé

szorult! egyik részről Steinbach gróf, a másikról Gurck herceg segédjével: Shrabbal. És mindebből a tanulság az, hogy nagyon rosszul választottad meg az időt vallomásodra, és hat hónapot töltve tiszteletteljes tête-à-tête-ben Ő fensége magánszobácskájában, kár volt kedves titkár urnak épp azt a napot várni be, melyen ő hercegsége sutba dobta tollát és tanuló-szobájának kulcsát, azért, hogy éji lepkének öltözve táncoljon két pompásan felpiperézett cicomás és bámulatosan szemtelen idegennel.

Julien érezte a szurást, melyet e szavak tövisként döftek szivébe, de erővel ki akarta azt tépni és szinlelt közönnyel kérdé:

- De hogyan tudtad mindezt felfedezni?

- Elcsábitottak, barátom.

- Hogy-hogy?

- Eladtam magamat.

- Igazságos ég! mit mondasz?!

- Azt mondottam, hogy eladtam magamat szinleg. Össze-vissza fecsegtem Steinbach gróf apródja előtt; bizalmat költöttem benne magam iránt és igy kicsaltam belőle annyit, a mennyi éppen elég volt arra, hogy a többit magamtól kitaláljam. Majd tettettem, hogy a gróf haja és kabátujjai egészen elragadtak, hogy a legmélyebb tiszteletet költötte bennem ingfodra és végre, hogy egészen az övé vagyok, és hogy leghőbb vágyam őt nyerni meg uralkodómul, a ki egész hajlamomat, ragaszkodásomat, csudálatomat birja... stb. stb. ugyannyira, hogy az apród egészen el volt ragadtatva, látván, hogy igy megnyert ura érdekeinek és miután nagyon nagy befolyást tulajdonit nekem a hercegnőnél: holnap bemutat a grófnál és felajánlja neki szolgálataimat. Végre ugy töltöm be apród-szerepemet, a mint az minden krónikában, szinjátékban, balladában és regényben hagyományos. Hordani fogom egy bőkezű lovag leveleit, románcait énekelni uralkodónőm lábainál és harci dicsőségét zengedezem! Hogy fogok mulatni e gyönyörü pár felett. À l'opra! Julien, iparkodj, hogy te meg a herceg frigyese légy, meglásd, hogy olyan bolondság lesz ez, hogy meghalunk nevettünkben.

- Én nem vagyok oly szellemes, hogy igy tudjak tettetni; de hát te azt is mondtad, hogy eladtad magadat.

- Ah! kérlek szépen! Az apród aranyhegyekkel kecsegtet ura részéről; de ebben a tekintetben nem vagyok olasz, hanem azért ugy tettem, mintha elfogadnám. Holnap már egy igen szép lovat kapok, mely iránt kedvet mutattam; majd visszaadom a grófnak, mikor már sikerült dugába dönteni a házasságát; hanem azért olyan jól kihasználom, hogy nem kis fáradságába fog kerülni a szegény párának, hogy vissza tudjon menni a gróf istálójába, midőn visszaadom.

- De a Max története? kérdé Julien.

- Ah! a te fejedben csak ily borzalmas eszmék forrongnak; mulassunk ma, hátha holnap már elnyel a föld, mint őt.

# XII.

Midőn Julien visszatért a bálba, észrevett egy vendéget, a ki eddig elkerülte figyelmét, sőt nem is lehetett akkor még a teremben. Egy igen szép rovar volt, melyet az entomologisták «crioceros de lis» néven ismernek. Gyönyörü biborvörös, igen keskeny és szellemes ábrázattal. Ez a rovar rendkivül nagy feltünést idézett elő a bálban; nem csak jelmeze által, mely valamennyiét felülmulta a tökéletesség dolgában, de arcának csodaszerüleg hű hasonlatosságával is. Oly csalódásig természetes álarcot viselt, hogy az udvari természetrajz-tanár szemeit dörgölte, meggyőződendő, ha nincs e górcső szemei előtt, a melyen egy valódi criocerust lát. Megbizonyosodván, hogy ez az óriási rovar valósággal előtte áll, önkivületbe esett és visszahuzódva karszékébe, elsápadt és kezeit kétségbe esve kulcsolva össze feje felett, igy kiáltott fel.

- Bocsáss meg, oh! teremtés ura! bocsáss meg nekem, hatalmas teremtőm, annyi védtelen állat haláláért! Igen, elismerem, hogy annyi védtelen pillangót meggyilkoltam! átszurtam gombostüvel és feláldoztam a rettentő lassu halálvergődésnek a legfedhetetlenebb coleoptorusokat! de sem gyülölet, sem boszu nem vitt erre; tanum rá a napsugár, vagy, jobban mondva, a holdvilág, melynek immár fel kelle jönnie, mert már két óra, harmincöt perc és tizenhét másodperc, és ebben a...

- Az ég szerelmére! térjen magához, édes Canthariде mester, kiáltá a hercegnő, a szája elé fogván zsebkendőjét, nehogy hangos kacajban törjön ki; miután a hercegek soha se nevethetnek büntetlenül, sőt mosolyogniok sem szabad, csak kivételes esetekben. A hercegnő, a ki igen szerette a derék Canthariде mestert, nem akart példát adni a körülötte bámészkodó udvarnak a nevetésre, mert ez sértővé válhatott volna. De mikor a criocerus is közelebb jött, mint a többiek, hogy megtudja Canthariде mester önkivületének okát, a szerencsétlen tudós valóságos őrjöngésbe esett, oly közel látva maga mellett a criocerus csalódásig hű arcát.

- Ah! kisértet! ijesztő kisértet! kiáltá, nem, nincs e világon olyan jelmez-készitő, a ki képes lenne ilyen criocerus fejet készitni, habár az egész világ tudósainak utasitása szerint csinálta volna is. Oh! ijesztő szellem! távozz tőlem, kimélj, bocsáss meg! Fájdalom, igaz, hogy a mult éjjel kivettelek egy szép liliom kelyhéből, a mely a viz felé volt hajolva; igaz, hogy irgalom nélkül kitéptelek balzsamos lakhelyedből és embertelenül fosztottalak meg aranyos himporodtól! Oh! igen! véget veték ártatlan életednek, szerelemmel, szabadsággal, boldogsággal teljes életednek. Izről-izre boncoltalak; kegyetlen lassu vonaglással engedtelek kimulni. Ah! Isten bocsássa ezt meg én nekem! lelkifurdalásaim irtózatosak miatta. Minden bűneim mellett, melyeket fejemre halmozék, a te halálod a legirtózatosabb. Te szerény és bájos teremtmény, jaj! jaj nekem! Mikor ott feküdtél górcsövem előtt izekre mészárolva, azt kérdeztem magamtól: mi jogon tetted ezt?! De hát kimélj meg legalább látásodtól; a te kisértő árnyékod, mely emberi nagyságot vett fel, jéggé dermeszti minden csepp véremet! Mi lesz belőlem, oh! nagy ég?! ha minden rovar, melyet szétdaraboltam, felnégyeltem, felnyársaltam: mind megjelenik ezen órában, felfegyverkezve szarvaik, fogaik, csápjaik, fullánkjaikkal és...

E beszédre a hercegnő már nem birta megőrizni komolyságát; szerencsétlenségére tekintete Ginettáéval találkozott és mindketten hangos nevetésben törtek ki. Ezt látva, valamennyien, még azok is, a kik nem hallották Canthariде mester szavait, görcsösen kezdtek kacagni. E zaj hallatára és e zűrzavar láttára a szegény Canthariде azt hitte, hogy végórája ütött és a pokol rettentő csarnokában hivják számadásra szellemek és ördögök társaságában, melyek mind rovarokká változtak át. Irtózattal elkábulva felugrott és mindent feldöntve, a mi útjában állt, kifelé rohant, kétségbeesve kiáltá fuldokolva:

- Rovar! rovar! Scaraboni! Scarafaggj!

A hercegnő, aggódva egészségéért, egy kézmozdulattal csendre inté a társaságot és rendelé, hogy ne mozduljanak. Óvatosan ment nyomába és megfogá kőrisbogár (Canthariде) szárnyainál, a mely jelmezt a tanár maga választá, tekintettel nevére.

- Kedves Canthariде mester, szólt hozzá a hercegnő, drága barátom; csendesüljön és győződjék meg, hogy ez csak az ön beteg agyának a rémlátománya. Ön egy idő óta tulságosan átadja magát tanulmányainak, édes tanár és az ön fogékony lelke, a mely oly tiszta, hogy a legvallásosabb keresztény is irigyelhetné azt öntől, mindenféle oktalan lelkifurdalásokat idéz önnél elő. Az Isten nevére, térjen magához és csodálja inkább velünk e pompás criocerus-jelmezt.

- Ah! kegyelmes hercegnő! kiáltá Canthariде kétségbeesett tekintettel nézve maga körül; ha fenséged tart valamit alázatos szolgájának életére: tegye, hogy az az ijesztő criocerus ne jöjjön többé szemeim elé. Nem, az nem lehet, hogy közönséges üvegből igy lehessen a szemet utánozni ezerféle ragyogásával, ennyi természetességet holt anyag nem képes kölcsönözni. Nincs az a tiszta, átlátszó kristály, melyből a criocerus fényesen ragyogó szemeit mesterséges uton igy lehetne elkésziteni; nem, nem lehet! és nincs a világon olyan emberi lény, a ki ily apróra megfigyelte volna a criocerus ábrázatát, hogy ily természethün tudná azt visszaadni! Még én se volnék erre képes; pedig csak egy van olyan a földön, ki több ismerettel birna e szakban, mint én! Ez egy párisi fiatal ember, a kit én jól ismertem, a kinek neve...

E pillanatban a criocerus, a ki egészen Canthariде háta mögé került, a tanár felé hajlott és egy szót sugott fülébe, melytől a tudós egész testében megremegett!

- Igazságos ég! - kiáltá Canthariде, hihetek-e hallási érzékemnek?! A criocerus karjába veté magát és oly forrón és annyi erővel szoritá keblére, hogy letörte egyik szárnyát és három lábacskáját.

A hercegnő, hogy véget vessen e nevetséges jelenetnek, visszament a táncba és a két rovart háboritlanul engedte tovább ömlengeni a terem egyik félreeső sarkában.

E percben Scipione abbé, a ki ez ünnepélyen különös kegyből a szertartásmester functióját vitte, a hercegnőhöz lépett s azon kegyet kérte, hogy ne tagadjon meg tőle pár pillanatnyi kihallgatást. Quintilia azon erkélyre hivta ki, a melynél éppen állt. Saint-Julien, a ki egy percre se veszté el a hercegnőt szemei elől, szintén kiment az erkélyre egy másik üveg-ajtón és elrejtőzve egy illatos geranium és clématis mellé, figyelmesen hallgatott.

- Kegyelmes és fenséges uralkodónő, kezdé az abbé, egy nagyjelentőségü eseményről kell értesitenem, melyben fenséged akarata és tudta nélkül teljes lehetetlen részt vennem.

- Beszélj, Scipione, viszonzá Quintilia; mondd el: miféle komoly és fontos körülmény ez?

- Fenséged, mondá az abbé, oly parancsot adott, melynél fogva egyetlen álarcot sem szabad beereszteni a bálba; csak azt méltóztatott megengedni, hogy mindenki hajdiszén vagy arcának bizonyos kifejező vonásán viselheti azon rovar egy-egy ismertető jelét, melyet ábrázol. Egy némelyiknek megengedtetett, hogy ál-orrt tegyen fel, a másiknak, hogy hamis homlokkal jelenjék meg vagy üveg szemekkel stb. stb. de itt egy egészen más eset...

- Nos, mi az hát? kérdé türelmetlenül a hercegnő.

- Bocsánat, ha elrabolom fenséged drága perceit, de egy vakmerő kihágásról kell értesiteni, melyet fenséged parancsa ellen tettek: a criocerus, gondolom igy nevezi Canthariде mester.

- Oh! tehát a criocerus? nem lesz tehát békesség ma ezzel a criocerussal?

- Bátor vagyok figyelmeztetni fenségedet, hogy ez a criocerus teljesen álcázva jött és arcának egyetlen vonásocskáját sem engedi látni. Ez a körülmény nem kerülhette el fenséged éles-látását és kétségkivül kötelességem...

Quintilia egy türelmetlen mozdulatára a szegény Scipione abbé ijedten állt meg, majd remegve folytatá:

- Azt hittem, hogy kötelességem fenségednek ezt bejelenteni. Ha azonban fenséged kegyeskedik a criocerusnál kivételt tenni...

- Nem, éppen nem! válaszolt gyorsan a hercegnő. Hogy hivják az illetőt, a ki megengedte magának, hogy igy áthágja rendeletemet?

- Igazságos ég! látva fenséged elragadó jó kedélyét, azt hittem: ismeri ezen egyéniséget; a mi engem illett éppenséggel nem ismerem.

- Hogyan? abbé! kiáltá boszusan Quintilia; palotámban, termeimben egy olyan egyén van, a kinek ön nem tudja a nevét?! Egy ismeretlen, egy arcátlan, egy kém talán! És ön azt hiszi, hogy ön betölti a functiót, melyet önre biztam? Atyám nevére, elüzöm önt!

- Oh! kegygyel teljes uralkodónő... kiáltá a szegény abbé, térdre esve.

- Távozzék, távozzék, uram! ismétlé Quintilia parancsoló hangon; menjen és tudja meg a nevét annak, a ki ily engedetlen irányomban és a ki ily módon ellenkezik velem. Ez a furcsa jelenet, melyet Cantharide mester idézett elő, egészen elvonta figyelmemet ezen álarcosról. Azt hittem, hogy a mieink közül való; azt képzeltem, hogy csak barátokkal vagyok körülvéve, egészen megbiztam önben. Ne feleljen semmit, ön menthetetlen. Menjen és hozzon választ e pillanatban! Itt fogom bevárni. De nem teszem lábaimat oly terembe, a hol egy ismeretlen álarcos mer előttem mutatkozni. Siess! és ha ez nem meghivott vendég: e pillanatban el kell üzni.

A szegény abbé, sápadtan és hideg verejtéket izzadva, visszament a terembe halk hangon morogva:

- Maschera! oh Maschera maladetta![2]

- Uram! szólitá meg az abbé idegent oly fensőséggel, a melyet életében most használt először; ki ön? Ő fensége a hercegnő tudni akarja.

Az idegen a szertartás-mester füléhez hajolt és halkan sugá meg neki nevét; de az az abbéra éppen nem gyakorolt oly hatást, mint Cantharide mesterre.

- Nem ismerem önt; - mondá az abbé; - és mivel ön nem meghivott vendég: rendeletem van, hogy önt kiutasitsam.

- Előbb menjen és mondja meg nevemet a hercegnőnek, veté ellen az idegen, és ha ő azt parancsolja, hogy távozzam...

Már perpatvar keletkezett volna, ha Cantharide mester közbe nem veti magát:

- Őt! - kiáltá Cantharide, elüzni őt! a világ első entomologistáját, a legszeretetreméltóbb embert, a kit valaha ismertem! Maradjon itt, barátom, mindent magamra vállalok, elkisérem az abbét a hercegnőhöz és meg fogom neki mondani, hogy ki ön.

- Fölösleges, válaszolá az idegen, a hercegnő jól ismer. Ha ez az ur lesz szives neki nevemet megmondani: ez elég.

Az abbé nem szivesen engedett ugyan, de azért visszament a hercegnőhöz, a ki még mindig az erkélyen várta. A szegény abbé lábai remegtek és alig tudta kimondani a hallott nevet.

[2] Álarcos, oh átkozott álarcos.

- Rosenhaim! kiáltott fel izgatottan a hercegnő; jól hallottam? Beszéljen hangosabban! vagy nem: beszéljen halkabban.

- Rosenhaim; ismétlé az abbé, a ki majd elájult.

De a hercegnő, a helyett, mint az abbé várta, kegyetlenül lepirongatta volna; felkiáltott, nyakába ugorva és hévvel ölelve meg a kis emberkét:

- Ah, abbé! drága abbé!

Az abbé először azt képzelte, hogy meg akarja fojtani, de midőn látta, hogy ragyog a boldogságtól és midőn öreg, száraz arcán a fenséges ajkakat érezé, térdre esett és háláját könyzáporral birta csak kifejezni. Ekkor a hercegnő, félve, hogy meghallották, ijedten nézett maga körül, majd valamit sugott az abbé fülébe, a miből Saint-Julien nem hallott mást, csak az utolsó szavakat:

- És légy oly néma, mint a halott.

- Ime, most jutottam el a válsághoz, gondolá Saint-Julien, pokoli felfedezést kell most tennem.

A hercegnő pár pillanatig mozdulatlanul maradt az erkélyen. Olyan volt, mint egy kőszobor, a hold által megvilágitva; majd kiterjeszté karjait a csillagos menny felé, felsohajtott, kezét szivére szoritá és visszament a bálba tökéletes nyugodt arckifejezéssel.

Saint-Julien tekintetével a titokzatos idegent kereste, de az eltünt. A hercegnő kis vártatva visszavonult és többé nem mutatkozott. Saint-Julien egész éjet a palotában tévelyegve tölté, a nélkül, hogy valamit fel birt volna fedezni. Ismét szemben találta magát Galeottoval, a ki sebbel-lobbal jött fel a lépcsőn.

- Hová mégysz? kérdé Julien.

- A criocerust keresem; viszonzá az apród, de ugy látszik, hogy valósággal elrepült és, hogy ez csakugyan igazi bogár volt, mint a hogy Cantharide mester gondolá...

- Azt hiszem, ma már semmit sem fedezünk fel, jegyzé meg Julien. Én már ki vagyok merülve, lefekszem.

- Én ünnepélyesen fogadom, hogy addig le nem fekszem, mig nem tudom meg, hogy ki volt ez az idegen.

- Tudod te, hogy ki az a Rosenhaim? kérdé Julien.

- Fogalmam sincs róla: viszonzá az apród.

- Ez esetben semmit sem tudunk; jegyzé meg Julien és elhagyta az ünnepélyt.

# XIII.

- Hogyan, édes Canthariде, szólt másnap Quintilia tudós könyvtárnokához, az egész tegnapi drámai jelenet nem volt egyéb tréfánál?

- Amint szerencsém volt mondani, kegyelmes fenség.

- Tudod-e, édes mester, hogy okom lenne haragudni és tréfádat egy kissé kihivónak találni?

- Mindenesetre rossz izlést árulhatott el; de fenséged kiment, tekintettel a kifejtésre.

- Kétségkivül barátom; viszonzá a hercegnő; de óvakodjál, bárki előtt is, e rossz tréfával kérkedni. Mindenkit bolonddá tettél vele, mint engemet, de senkinek sincs olyan oka megbocsátani, mint nekem. Meg vagyok győződve, hogy senki se beszél most másról a palotában, mint a te őrjöngésedről, mely a te, tanulmányok által tulfeszitett agyad kitörése volt a tegnapi ünnepélyen.

- Már többen mint harmincan jöttek kérdezősködni egészségem felől ma reggel; és hogy el ne áruljam magamat, miszerint tulajdonképen semmi bajom sincs, azt szenvelegtem, mintha kerülnék mindent, a minek még emléke is a tegnapi dolgokra volna visszavihető.

- Innen van aztán, hogy az áldott lelkek mindenképen oda akarták terelni a beszélgetést, hogy kiváncsiságukat kielégitsék, habár ez által egészen meg is őrjitettek volna tégedet; jegyzé meg a hercegnő. De magyarázz meg egy körülményt, a melyet nem értek. Barátunk elmondta, hogy meg akarván engem lepni, előre értesitett téged megérkezéséről; elbeszélte, hogyan rejtetted el kerti lakodban, a hol felöltöztetted a criocerus-jelmezbe. Azt értem, hogy miután láttad, miszerint én nem is veszem figyelembe, azt a furcsa monológot rögtönözted, mely ugy engemet, mint az egész udvart annyira mulattatott, a mig te magadban egész büszke voltál a mi hiszékenységünk és a te csalárdságod miatt. De magyarázd meg azt, hogy miért borultál karjába, mikor én feléd és criocerus felé közeledtem, a ki füledbe sugott valamit?

- Ez azért történt, kegyelmes fenség hogy még inkább felköltsük iránta hercegséged figyelmét; és ha fenséged jobban hallgatott volna szavaimra, ki kellett volna találnia abban a pillanatban, hogy ki az a titokzatos idegen. Én ezeket a szavakat mondtam, szóról-szóra: «És nincs a világon emberi lény, a ki ily apróra megfigyelte volna criocerus ábrázatát, hogy ily természetesen tudná azt visszaadni! Még én se volnék erre képes, pedig csak egy olyan van a földön, a ki több ismerettel bir e szakban, mint én»...

- Igen jól emlékszem e körmondat folytatására; vágott közbe a hercegnő: «Ez egy párisi fiatal ember, a kit jól ismertem, a kinek neve...» erre én megszurtam karodat, azt gondolva, hogy csakugyan önkivületben vagy és ki találod mondani azon nevet, melyet egy ajaknak sem szabad kiejteni. A fájdalmas felkiáltást, melylyel figyelmeztetésemet fogadtad, csakhamar elfojtá barátunk csókja, a ki keblére ölelt.

- És én azt reméltem, kegyes hercegnőm, vágott közbe a tanár, hogy ha azon fiatal embert juttatom eszébe, a kit szerencsés valék Párisban megismerhetni és a ki oly mértékben birja becsülésemet és csodálatomat, figyelmessé teszem fenségedet, ha ugyanekkor a criocerust, mely ez ideig borzalmam okozója volt, karjaimba zárom. Ez az egész jelenet meg volt előre beszélve közte és köztem. Megállapodásunk szerint nevét, melyet fülembe sugott, két személynek kell vala meghallania. De, szerencsétlenségünkre e pillanatban fenségedet megzavarta az az izléstelen Gurck herceg: és barátunk, a ki különösen ennek az urnak a tekintetét akarta kikerülni, távolabb huzott el magával, hogy bevárja a kedvezőbb pillanatot, melyben...

- Nem vetted észre, vágott közbe Quintilia, hogy valaki elment az ablak előtt? Nekem ugy tünt fel, mintha egy árnyékot láttam volna a falon, a hátad mögött.

- Nem gondolnám, válaszolt a tanár, de bezárhatjuk elővigyázatból az ajtókat és az ablakokat.

A tanár ezt mondván, egész komolysággal bezárta az ablakot, mely mellett a kis Galeotto guggolt, meghuzódva egy jasmin-bokor mellett, és kihallgatta az előbbi beszélgetést. Miután most már nem hallhatott semmit, a kis apród dühösen tért vissza a palotába, mérgelődve, hogy zavarták azon pillanatban, a melyben felfedezhette volna talán az egész nagyszerü titkot.

Ugy ez, mint a következő nap elmult, a nélkül, hogy Julien és az apród máskép közeledhettek volna a hercegnőhöz, mint nyilvánosan. Julien éppen nem csodálkozott, hogy számüzték a hercegnő külön lakosztályából; és a sok bizarr és lázitó gondolat, mely agyában égett a hercegnőt illetőleg, nem engedte meg, hogy egy percre is átadja magát a bánatnak, melyet akaratlanul is éreznie kellett, látva, hogy elveszté a hercegnő kegyét. Vajjon a ragaszkodás végső maradéka volt-e ez, vagy csupán a sóvárgás, hogy megtudjon már egyszer valamit e titokból, ezt bajos lenne megmondani. Bármi lett légyen az ok, de a tény az, hogy nem hagyta el a palotát. Az apród annyi tevékenységet fejtett ki s oly sok hamisággal vitte fürkésző szerepét, hogy még a buskomor és semmivel törődő Julient is elkábitá; Galeotto gonosz pajkossága egy kissé elragadt még a fiatal emberre is, s azt gondolván, hogy még mindig álmodik: egész iróniával dobta magát e természetével ellenkező, jóformán szenvelgett állapotba.

De alig telt el negyvennyolc óra, már érezte, hogy az a szerep elviselhetlen. Jókedve egyszerre megcsappant. Minden, a mi körülötte történt, borzalommal tölté el. Ugy érezte, hogy meg kell fulnia ez unalmas és szomoru, leverő légkörben; és a mint az udvari hangverseny első hangjai megcsendültek napestével, Julien, köpönyegébe burkolódzva, gyorsan távozni készült; keresztül ment a parkon és a rácshoz ért, mely a mezőre nyilt. Ekkor felment egy kis dombra, mely a palotát határolta és majd egy óráig tévelygett a közeli erdőcskében.

Midőn már kifáradt, megállt ott, a hova a véletlen vezette, és látta, hogy egy tisztáson van, sokkal közelebb a palotához, mintsem gondolta volna. Ledőlt a fübe és elandalodva bámult az éjbe s az előtte elterülő néma tájba. A hercegi park magas hegyek tövében feküdt, melyek, mint fekete óriások karolták azt körül; csupán itt-ott szelte át egy-egy allée fehérhomokos utjával a sötét látképet; s egyes virággrouppok, templomok, jellegzetes oszlopok és a márvány kőszobrok, ugy tüntek fel, mint valami mozdulatlan kisértetek. A palota kivilágitott ablakaival tündérileg ragyogott vissza a Célina sima tükörén. Az egész város, mint egy nagy amphitheatrum, ugy rezgett a ködös, bizonytalan homályon át a viz tábláján. A palota környékén időközönként felrepülő röppentyük zaja szakitá meg a halotti csendet.

A lankasztó sirocco, mely eddig teljes erővel dühöngött, egyszerre lenyugodott, az idő kiderült és ezer csillag ült ki az ég azur boltjára, s ez oly tündéri fényt árasztott az eddig sötét éjben, hogy Julien most már csodálhatta egész fenségében a táj nagyszerűségét. Egészen lefeküdt a földre és azt találta, hogy ily helyzetben még tisztábban kivehette a tündéri panoráma meseszerü szépségét.

A beláthatlan rónaság egy oldalról, a másikról a hatalmas hegyek, melyek egészen összeölelkezve tarták egymást és az árnyak, melyek eddig bizonytalan tömegbe futottak össze szemei előtt: világosan kivehető körvonalakban tüntek most elő.

Ugyanekkor távoli zene hangjai üték meg füleit, s habár csak gyöngén lehete azt hallani: egyes szólamok, egyes hangok oly andalitó tisztasággal rezegtek végig a nyugodt, csendes légen, hogy Julient egészen elbóditák, elkábiták, de a mellett oly édes gyönyörrel tölték el, hogy szinte szabadabban kezdett lélegzeni, mintha megolvadt volna szivének jégkérge és sürü könyei visszatarthatlanul omlottak égő arcára.

Az összes hangszerek egy végső harsonája jelezte, hogy a hangverseny be van fejezve, és valóban az utolsó accordok is csakhamar követék ezt, melyek végigsirtak a levegőn és aztán

elhaltak visszhangostól együtt. Saint-Julien, a zene elhangzása után még sokáig figyelt; végre nem hallván mást, mint a közeli patakocska egyhangu csobogását, felkelt és elmenni készült. Csak ekkor vette észre, hogy nehány lépésnyire egy elegáns alaku férfi áll, a ki osztani látszék az ő elragadtatását. Midőn Julien elhaladt előtte, amaz udvariasan köszönté és követte egy kis távolságban. Saint-Julien, a ki előtte ment, elég könnyen ugrált le a sziklákon, melyen át a gyalogutra jutott; az ismeretlen egyéniség néven szólitva, kérte, hogy várjon egy keveset.

- Mit kiván, uraságod? kérdé tőle Julien.

Az ismeretlen e pár olasz szóból kivette, hogy Julien francia, és elég könnyedséggel felelt ugyan e nyelven, habár az ő francia nyelve világosan elárulá, hogy német születésü. Kérte Julient, ha nem volna-e ellenére, ha együtt térnének vissza a városba.

- Mentse ki kérelmem szerénytelenségét az a körülmény, hogy idegen vagyok, és csak most telepedtem le e tartományban. E gyalogut, melyre még világos nappal tévelygedtem, előttem nem oly ismerős mint ön előtt s azon felül rövidlátó is vagyok. Ha nem veszi tolakodásnak: követni fogom az ön nyomdokait.

- A legnagyobb készséggel, felelé Julien, a kit első pillanatra megnyert az idegen behizelgő hangja és modora. Majd meglassitom lépteimet és bizonyos vagyok benne, hogy e kis késedelemért, bőven kárpótoland az ön társalgása.

A társalgás csakhamar kezdetét vette; először is a zene jött szóba és igy tovább, felhasználva mindent, a mivel csak két ismeretlen kellemesen fentarthatja egymás közt a társalgást.

E beszélgetésbe annyira belemélyedtek, hogy csakhamar élénk rokonszenv keletkezett belőle kölcsönösen, ugy annyira, hogy mindketten kivánatosnak találták e kedves ismeretséget folytatni. Az idegen azt az ajánlatot tette Juliennek, hogy térjenek be egy sörházba. Julien elfogadta; társa sört és dohányt rendelt és egy egész órát töltöttek igy együtt. Kölcsönösen megmondták egymásnak neveiket és foglalkozásukat.

- Én müncheni vagyok, mondá az idegen, nevem: Spark és 30 éves vagyok, egyszerü tanuló, semmivel se több. Gazdag nem vagyok ugyan, de elég takarékos és eszélyes is, hogy beérjem sorsommal s az életet meglehetős kellemesnek találjam. Egy idő óta utazom, tanulmányaim céljából; a véletlen ebbe a kis hercegségbe hozott, melynek fekvését oly bájosnak s az itt időzést annyira kellemesnek találtam, hogy elhatároztam, miszerint pár hetet itt fogok tölteni. Igen boldognak érezném magamat, ha nem lenne ellenére, hogy időnként e kis csapszékben találkozzunk vagy üres pillanataiban kisebb sétákat tennénk együtt.

Saint-Julien a legnagyobb örömmel fogadta ez ajánlatot és találkát adtak egymásnak a következő napra, ugyanazon asztalnál és ugyanabban az órában.

Midőn Saint-Julien vissza ment a palotába, már vége volt a hangversenynek. Éppen éjfélt ütött és a hercegnő, kit az előző napok fáradalmai kimeritettek, lakosztályába vonult. A fiatal titkár, alig hogy belépett a saját lakosztályába: gyöngén kopogott valaki ajtaján és a kulcslyukon keresztül Ginetta hangját hallá, ki felszólitá, hogy menjen ő fenségéhez, mert beszélni akar vele.

# XIV.

Quintilia az ablaknál ült, elmerülve ábrándjaiba nézett ki az éjbe. Arca oly derült volt, a milyennek Saint-Julien már régen nem látta. A büszkeség és gyülölet érzetével állt meg előtte. A hercegnő magatartása azonban nagyon hatott reá, és szótlanul engedelmeskedett neki, midőn az helyet mutatott. Ginetta kiment és betette maga után az ajtót. Midőn egyedül maradtak, a hercegnő oda nyujtá kezét Juliennek, szilárd, de gyöngéd hangon szólván:

- Maradjunk jó barátok.

Saint-Julien inkább zavarában mint vonzalmától indittatva, - tiszteletteljesen fogadá el a felé nyujtott kezet; ismét felállt, nem tudván: mit tesz e különös helyzetben. A hercegnő ujra üléssel kinálta meg, nehány lépésnyire magától, az ifju szó nélkül elfogadta azt.

- Szigoru voltam ön iránt, Julien, szólt méltósággal, de azért sok gyöngédséggel. Ön igaztalan volt hozzám; ugy akart velem bánni, mint egy más nővel, de csalódott barátom. Az én helyzetem nagy idő óta, igen kivételes; jellemem, észjárásom, sőt modorom is nagyon különös, ezt jól tudom. A látszat talán ellenem bizonyit. Meg vagyok győződve, hogy az embereknél legalább is visszhatást szül és ennélfogva legtöbbször félreismernek. Nem mondom, hogy ez közönyös reám nézve, erre nincs bennem, sem elég gőg, sem elég bölcsesség; de a végzet oly fonák helyzetbe sodort, a mely kikerülhetlenné, sőt szükségessé teszi, hogy ugy cselekedjem, a mint cselekszem, oly modort használjak magatartásomban, a milyet használok és következésképen okot szolgáltassak a felmerülő alaptalan gyanura. Az én körülményeimben nagy lelkierőre van szükségem, hogy egy hajszállal se lépjem tul azt a határt, melyet válságos utamon, csak egy gondolat választ el. Ezideig győzelmesen leküzdtem minden kártékony befolyást. Olyan maradtam, a milyennek Isten teremtett, mint a feldolgozatlan érc nyers anyagában.

Oh! Julien, higyje: nem szigetelhetjük el magunkat büntetlenül, és én el lehettem készülve reá, hogy gyülölettel és bizalmatlansággal fogok találkozni mindenütt. Nem hagytak egy talpalatnyi földet számomra. A ki most ön előtt áll, ugyanaz, mint a ki 10 év előtt elfoglalta teljes függetlenségét, és a ki sok mindent át élt, de saját magát, saját személyét, ugy hozta vissza a nagy utról, mint a hogy elindult. Sok hódolatot, s tömjénezést fogadtam, de én Istenen és - egy siron kivül, senkinek sem adtam semmit.

Midőn a hercegnő e szót: «sir» kimondá, Julien egy különös borzadályt érzett, melynek okáról önmagának sem tudott számot adni.

Quintilia folytatá:

- Tökéletesen érzéketlen vagyok a kicsinyes becsvágyak iránt, melyek más nőt tán ittasulttá tennének, el vagyok határozva, hogy egyedül éljek; s miután az életet csakis különc eszméim és nézeteim teszik elviselhetővé: háboritlanul átengedem magamat szeszélyeimnek. Jóformán keresem a kisértő élvezeteket és barátságokat. Szeretem a vadászatot, a fáradalmakat, a tudományt, a tanulmányt, és álmodoztam az igazi barátságról, én a ki, mint mondván, a szerelmet eltemettem örökre.

Igaz, hogy a barátságban sokszor csalódtam, de azért még mindig hiszek benne. Lelkem hozzászokott, hogy folyton remélje azt. Ha e remény nem fog valósulni, ugy is jó; megélek nélküle. Van valami ebben a lélekben, a mi mindent nélkülözhetővé tud tenni; azonban életem bizonyára szebb, szivem elégültebb és boldogabb lenne, ha a valódi barátság mosolyogna felé. És ime, Julien, megteszem önnek azt, a mit kevés embernek tettem az életben: igazolom

magamat ön előtt. Ha lelke oly büszke, szive oly tiszta, mint én óhajtom feltételezni, meg fogja érteni, hogy barátságomnak mily nagy próbáját adom ezáltal.

Saint-Julien mélyen meghajtá magát. A hercegnő intett neki, hogy ne szakitsa félbe, még van valami mondanivalója és ugy folytatá:

- Hűnek maradni egy fogadáshoz, egy névhez, egy emlékkel, ez nem oly szerep, melyet egy gazdag és körülrajongott nőnek nyiltan lehetne játszania; ez annyi lenne, mint gúnytárgynak tenni ki magát s harcot viselni minden ellen, a mi a világban élést lehetővé teszi. Titkomat épp oly szentül megőriztem, mint szivemet és visszautasitva minden magyarázatát jellemem és érzelmeimre nézve, egyedül haladtam azon az uton, melynek valódi célját senki előtt sem árulom el. Szinlelés, szenvedély, panasz, csalfaság nélkül mentem előre; emelt fővel, nyilt kézzel, elfogulatlanul, tisztán látó szemmel és minden hizelgésre süketen álltam meg minden körülmények közt. Láthatja, hogy én megtettem kötelességemet, melylyel másoknak tartoztam, saját bérem beszámitása nélkül.

- Nem, asszonyom, én nem látok mást, minthogy ön egy kitünő uralkodónő, szólt Julien elérzékenyedve. De hát miért nem akar még más is lenni?

- Ne szánj és ne is csodálj, felelé a hercegnő. Szenvedésem keserves volt eleinte, de Isten csodát tett és én boldog levék. Azonban ez oly titok, melynek fátyolát most fel nem lebbenthetem, de remélem, hogy egy napon meg fogom ezt is fejthetni előtted. Annyit tudj meg csupán, hogy mindez ideig, kevés érdemem van abban, hogy hű maradtam határzatomhoz és kedvező helyzetem igen sokszor győzelmeskedett e nehézségeken.

Azonban e nehézségek valóban igen komolyak valának Julien; és ön ezt kegyetlenebbül éreztette velem mint bárki más. A látszat után itélt felőlem, mint önök ezt valamennyien tenni szokták és igy szólt magában: «Ez nem lehet igaz, mert nem valószinü.» Ily okoskodással száz veszélyt kikerülünk ugyan, de kockára teszünk olykor egy valódi barátságot. Elveszteni egy barátot, Julien, ez nagy veszteség, mert ha egész életünk folyamán csak egyetlen igaz barátságra találunk, ez csaknem a szerelem hiányát pótolhatja keblünkben. Tiszteljük a bátor lelkeket, a kik hinni tudnak és nem félnek az árulástól; ezek képesek vérüket, életüket áldozni barátjaikért. Nos, én is kerestem ezt a barátot, de életemnél is többet áldoztam érte, kitettem jó hirnevemet és Isten ugy akarta, hogy a kik nem értettek meg, megrágalmazzanak és elitéljenek és rut, alacsony szenvedélyeik célpontjául tekintettek. Mivel csalódtak reményeikben, ellenségeim lettek és nincs az a fekete gyanusitás, melylyel ne sértettek volna szüntelenül. Ön talán azt hitte, látván mily nyugodtan haladok utamon, hogy én észre se veszem s meg se hallom a csufondáros hangokat, a gunykacajt, mely minden léptemet követte. Azt hiszi, hogy én nem vagyok elkészülve arra, midőn egy férfit meghittemmé teszek, akár mint szolgát, akár mint barátot választom is ki, miszerint ez által csak annak tettem ki magamat, hogy kedvesemnek fogják tartani az illetőt, sőt talán még ő maga fog vele dicsekedni. Oh! én tudom, vagy legalább is előre látom minden vakmerőségem következményét; de azért mindenkor van hozzá bátorságom, kimerithetlen tiszta öntudatomból fakadván az. A világ itélete engem nem rettent vissza, nyugodtan haladok utamon, s tán egykor sikerülend őket meggyőznöm. Kétség kivül jön idő, midőn meg fognak ismerni, s ha nem jönne? nos, ezzel se sokat törődöm, legalább annyi haszna lesz azért, hogy más nőknek jelölöm ki ez utat. Azoknak talán sikerülni fog, azokat meg fogják tán érteni; s a nélkül, hogy levetkőznék nemük gyöngédségét. Lesz bátorságuk megbizni a saját erejükben, s lábbal tapodva a szineskedő, képmutató álszemérmet, a vétek álarcát, s nyiltan kimondják kedveseiknek: «ime ez jó barátom, semmi több,» a nélkül, hogy e kedvesnek eszébe jutna egy pillanatra is gyanakodni vagy kémkedni utána.

- Arany álmok! felelé Julien; egy rajongó lélek ábrándjai.

- Nem, én nem vagyok rajongó; de ismerem magamat, ismerem értékemet és ha visszatekintek a multba: nem látok ott semmi homályt. Ne nézzen engem erényes nőnek Julien, én nem tudom mi az erény; hiszek benne, mint a hogy a gondviselésben hiszünk, a nélkül, hogy definiálnám, a nélkül, hogy érteném. Én nem tudom, mit tesz az önküzdelem: soha se volt reá alkalmam. Soha se kellett elveimre támaszkodnom védelem céljából, mert erre soha nem volt szükségem; soha se voltam képtelen oda menni, a hová nem akartam; minden szeszélyemnek átengedhettem magamat, a nélkül, hogy ezáltal veszélynek lettem volna kitéve valaha. Oly nő, a kinek nincsenek vétkei, nem fél a vétektől; keresztül mehet bátran a sáron, a nélkül, hogy egyetlen folt essék ruháján, érintkezhetik bünös lelkekkel, mint egy irgalmas nővér a bélpoklossal; van joga elnézés és bocsánatra és ha nem él e joggal, ez csak annak jele, hogy gonosz a szive. A ki tiszta, de rossz szivü, érzéketlen; a ki tiszta, de nemes lelkü, az becsületes. Én szánom azokat, a kiket a végzet letéritett az erény utjáról, de soha se kelek ki ellenök. Ez az én nagy bűnöm, melyet szememre hánynak, Julien, jól tudom; ismerem a rágalmakat, melyeket bizonyos barátságok miatt halmoznak reám, tudom mily gunynyal fogadták azt a tiszta szándékomat, melylyel vigasztalni akarám azokat, kiket a tömeg elitélt. Akik az én védelmem alá menekültek, arra megszüntek ugyan gáncsukat szórni, de ez a gáncs háromszoros mennyiségben hárult azontul az én fejemre.

- Tudom asszonyom, mondá Julien, csupán két vagy három nap óta figyelem meg azt, a mi körülöttem történik, és tudom, hogy mi véleménynyel vannak ön felől azok, a kik félnek öntől. Tudom, hogy midőn ön elfogadja a kikiáltott nőket, s az üldözött férfiakat, azzal vádolják, hogy helyesli elmult tévedéseiket. És bámulván a bátorságot, melylyel magához emeli őket, ha nem látnám előre, ha nem volnék bizonyos benne, hogy kénytelen lesz őket visszataszitni oda, a honnan felemelte.

- Azt hiszi Julien, hogy nincs gyökeres gyógyszer e betegségekre? Én soha sem esem kétségbe senkiért. Nekünk mindkettőnknek igazunk van: önnek, midőn azt tanácsolja, hogy legyek előrevigyázóbb s nekem is, midőn nem akarok letérni egy kegyeletes vállalkozásról. Csupán az a kérdés, van-e elég erőm szembeszállni a következményekkel, ha van, mit vethetnek szememre? nincs jogom ártani magamnak? hisz csak magamnak árthatok vele, senki másnak.

- Mily különös jellem! Nem tudom, csodáljam-e vagy megijedjek-e tőle?!

- Ön azt ismétli a mit már sokan mondtak nekem. Én pedig azt csodálom, hogy különösnek találják; jóllehet, midőn hozzákezdtem e művemhez, azt hittem, hogy csupán barátok és azok segélyére számithatok. Milyen meglepetés, midőn e helyett, azt kelle hallanom, hogy őrültnek tartanak! Őrült! Önök, önök azok s nem én!

- De hát mi jót teszünk azzal, ha pártoljuk a rosszak arcátlanságát?

- Én utálom az arcátlanságot és nem pártolom. Én csupán a megbánás, a szenvedés előtt nyitom meg az ajtómat.

- Vagy kétszinüség előtt, a mely a megbánás álarcával kopog azon?

- Igaz, hogy sokszor csalódtam ebben, Julien, ezek az ut tövisei. Megszurja az ember a lábát és vérzik. De visszatérjünk e miatt, ha egy kissé távolabb igaz könnyeket látunk, és süketek legyünk segélykiáltásukra? A csalódástóli félelem azok előtt, kik szükségét érzik annak, hogy jól tegyenek, csak gyávaság, melyet le kell győzni. Csak akkor adunk mi alamizsnát, ha a magunkéból adjuk.

- Fájdalom asszonyom! ön arra született, hogy egy nagy népet boldogitson és nagy dolgokat vigyen végbe.

- Vagyis inkább, tevé hozzá mosolyogva a hercegnő, irgalmas nővérnek születtem; ez lett volna a legszebb rendeltetés és én eltévesztettem.

- De hát vajjon sikerült-e már egy vállalata? kérdé bánatosan Julien. Az ön börtönei tágabbak lettek, kórházai egészségesebbek és az ön jósága menhely mindazok számára, a kik hozzá folyamodnak. De hogy csakugyan megtéritse e nyomorultakat, sikerült lelküket megnemesitnie, rossz hajlamaikat legyőznie? Sokszor beszéltünk már önnel erről asszonyom és ön bevallá, hogy ebbeli törekvései igen gyakran kárba vesztek. Vegyünk egy példát a mi körünkből, tevé hozzá Julien, gyanakvó bizalmatlanságától ösztökélve. Lucioli ravasz és becsvágyó volt. Az ön elnézése szemet hunyt ezekre és odáig emelte, hogy meghittjévé tette; s végre szeme mégis felnyilt és vissza kelle őt taszitnia.

- Nos, az tehát ujra egy tövis volt, a mely utamon talpamba szurt. Azon a napon a melyen ez az alázatos szolga szemtelen lett, valóban visszalöktem oda, a honnan felemeltem; és ha okultam volna e leckéből, Julien, nem vontam volna önt körömbe; nem birta volna bizalmamat, attóli félelmemben, hogy ne találjak önben egy második Luciolit. Láthatja barátom, hogy a bolondoknak is van eszük, a mely fölér az okosak bölcsességével.

Ez a válasz elérzékenyité Julient.

- Ön jó és nemes, felelé a fiatal ember, s én tán nem is érdemlem barátságát.

- Várjon még, Julien, jegyzé meg Quintilia mosolylyal, még mi nem békültünk ki. Én jellememet, fogalmaimat akartam önnel megértetni, és ön megértette. De öntől függ, hogy hisz-e nekem, miután őszinteségemnek még soha se adtam bizonyságát.

Julien remegett örömében, mert azt hitte, hogy minden kételyének megoldásához jutott. Lelkének több szüksége volt arra, hogy tiszteletet érezzen, mint a szerelemre; ugyanezért Quintiliának e szava édesebb volt előtte, bármely szerelmi vallomásnál.

- Igen, igen! kiáltá egész nyiltszivűséggel, adja ennek bizonyságát, hogy lábainál sirhassak megbánásomban, hogy tiszteljem és áldjam önt örökre. Igen, igen! bizonyitsa be nekem, hogy őszinte és én mindenre kész vagyok önért! Egész életemben szolgálatában maradok; szerelmemet keblembe fojtom inkább, semhogy azzal önt valaha megsérteném...

Megállt, mert szeme Quintilia tekintetével találkozott, melyet a hercegnő a hideg megvetés egy nemével függesztett rá. Olyan fájdalmas csend állt be pár pillanatig, hogy Julien izgatottságában fel s alá kezdett járni a szobában.

A hercegnő visszanyerte szokott nyugodt modorát s igy szólt hozzá, egy remek művü, gyöngyházzal gazdagon ékitett cassettara mutatott:

- Felnyithatom e szekrénykét és csalhatatlan bizonyságát adhatom életem fedhetetlenségének. Öt perc alatt bebizonyithatnám önnek, hogy min alapul a rám halmozott rágalom, és mi a nyitja a Lucioli-féle rejtélynek, melylyel elég arcátlan volt kérkedni, és annyi számtalan másoké is. De hát ennyire jutnánk és ily árt szabna barátságának?

Julien nem mert válaszolni; elsápadt és mozdulatlanul állt ott.

- Látta-e valaha csak egy rossz cselekedetemet?

- Nem, asszonyom, soha!

- Hallott tőlem a hat hó alatt, melyet négyszemközt tölténk szobámban, csak egyetlen illetlen kifejezést vagy alacsony eszmét?

- Nem asszonyom.

- Volt bennem valaha teljes bizalma?

- Igen asszonyom.

- Tehát mi döntötte ezt meg önben?

- Ne kényszeritsen rá, hogy megmondjam, a látszat, nevetséges besugások, Ginetta jelenléte az ön körében, az ön hangulata és modora néha - és a mi mindennél több - az ön különcködései, izlései, melyek olyan ellenkezők, olyan végletesek, és engem minden megdöbbent, a mit nem értek... De hát mire is önnek az én tiszteletem, mi szüksége van reá?

- Én nem is kérem öntől, uram, de remélem, hogy önként fogja ezt nekem adni.

Ujra csend állt be és a hercegnő, látható erőfeszités után, leküzdé büszkeségét és folytatá:

- Ön nagyon durván bánt velem, még egynek sem volt bátorsága, az ön korabeli férfiak közül, hogy igy beszéljen velem. De önnek elnézem, mivel becsülöm, s mivel becsültetni óhajtok ön által. Látja, Julien, milyen különös dolog a bizalom; nem méltán tételezhetném fel önről, hogy a legravaszabb ember és a legügyesebb számitó, a ki durvaság és nyiltság alá rejti valódi egyéniségét? De én tudom, hogy ön nem csal meg engem és egészen őszintén elém szabja föltételeit: ön elhagyni készül vagy igazolásomat kivánja. Igazolásomat, tevé hozzá izgatottan, vegye, itt a kulcsa a kis szekrénykének, és dühvel dobta azt Julien lábaihoz.

- Nem fogom felvenni, viszonzá visszatetszéssel a fiatal ember; ön ugy bánik velem, mint egy arcátlannal. Megérdemeltem, és elmegyek.

- Isten önnel, felelé a hercegnő, kezét nyujtva neki, szerencsétlenségünkre nem maradhattunk jó barátok.

Julien Quintiliához közeledett, hogy elfogadja kezét, de észrevette, hogy a hercegnő sir. Minden ingerültsége eloszlott és ugy állt ott, mint egy félszeg gyermek, a ki tudja, hogy hibázott, de nem mer bocsánatot kérni; majd az ő könyei is megeredtek.

- Ah! Julien, hogy lehet az, hogy barátaim ennyi fájdalmat okoznak nekem. Miért nem olyanok ők is, mint én? miért nem hisznek nekem, mint a hogy én hiszek bennük? Mi az oka, hogy vonzalmamat igy fogadják? miért fojtják el rokonszenvemet már keletkezésekor? mi az oka, hogy egy részük gyülöl, a másik félreismer? Mit tettem én? Mikor én egész életemet a barátságnak szenteltem, meg kell vásárolnom a bizalmat azoktól, a kiknek én odaadtam önzetlen barátságomat kéretlenül? Midőn önt felszedtem egy napon az uton, a hol megsebesülve, alig lélegzelve, porosan, elég szegényesen öltözve jött elém, miért nem néztem csavargónak, egy alacsony származásu kalandornak? miért adtam hitelt szelid tekintetének és előkelő modorának? Vagy talán én már külsőm után itélve is ravasznak, gonosznak tünöm fel? Oh, de mit is beszélek? hisz ön nem aszerint itélt a mint látott, de azok után, a mit másoktól hallott felőlem: másoktól kérdezte meg, hogy mit tartson felőlem, szive nem mondta ezt önnek! én tehát éppenséggel nem találtam meg az utat, mely szivéhez vezet? De mit törődöm az ön becsülésével akkor, ha kierőltetem azt. Igy csak azt adná nekem, a mivel kénytelen volt és lelkétől nem nyernék semmit a mi...

- Igaza van! válaszolt Julien, lábaihoz borulva; tartsa meg bizonyságait, nincs rá szükségem. Tartsa meg szerelmét annak a számára, ki kiérdemelte azt. A mi tiszteletemet, hajlandóságomat, barátságomat illeti, ha megengedi, hogy az ön szavaival éljek, tegye azokat próbára. Ön meggyőzött egy igen bizalmatlan és gyanakvó természetet. Ah! ne panaszkodjék többé; ön fog találni barátokat, a mikor éppen akarja; egyébiránt ha ön mégsem találna, iparkodni fogok százat helyettesitni egyetlen parancs szavára.

Quintilia zokogva borult a fiatal ember nyakába; testvéri szeretettel csókolta meg.

E percben gyönge kopogás hallatszott az ajtón s a hercegnő maga ment kinyitni azt; Ginetta volt, ki igen fontos megbizásban jött. A hercegnő kiment vele az erkélyre, miután intett

Juliennek, hogy maradjon. Beszélgetésük hosszasnak tünt fel az ifju előtt és azon gyönyörteljes elfogultságban, mely egész lelkét eltölté, alig birta várni a hercegnő visszatérését, hogy mielőtt elhagyná, még pár barátságos szót halljon tőle. Türelmetlenségében az iróasztalon levő apró tárgyakon babrált, a nélkül, hogy tudná, sőt, - hogy látta volna is. Egyszerre azon vette észre magát, hogy a hercegnő órája van a kezében és gépileg felnyitá azt, mintegy számolva a perceket, melyeket Ginetta elorzott tőle. Egy pillantást vetve rá, halálos borzadály futott végig erein. Egy fájdalmas és zavaros érzés ragadta meg, majd egy ellenállhatlan kiváncsiságtól ösztökélve, a gyertya felé hajolt és tisztán olvasta Dortan Károly nevét.

- Alávaló! mondá elfulladt hangon, az órát ingerülten az asztalra dobva; majd ujra felvette azt, meg akarván győződni, ha nem csalták-e meg szemei? Ismét elolvasta a végzetes nevet, hosszasan szemlélte az óratokot; egészen olyan volt, amilyet a sápadt utas mutatott neki Avignonban, midőn utrakészen állt a fogadó udvarában.

Ez az egész történet, mely oly elfogulttá tette akkor, már régen kitörlődött emlékéből. Akkortájt még igy gondolkozott: hogy a sápadt utas regényes és valószinütlen meséket regél, hogy arca és neve semmi hatással nem volt a hercegnőre és hogy Dortan maga se merte végig játszani szerepét, mivel nem volt bátorsága még meg is szólitni a hercegnőt. Azt hitte, hogy ez az ember rögeszmés vagy szemtelen, dicsekvő, a ki csak tréfát üzött vele, mint türelmes hallgatójával. Végre ez a kaland egészen elmosódott emlékéből és néha csak ugy zavarosan, mint egy képtelen, nehéz álom tünt fel Julien előtt.

Csalhatatlan bizonyságot kapva Dortan Károly őszinteségéről, rendkivüli méltatlankodás ragadta meg ujra. Ez az asszony, a ki oly remekül tudta adni, az állitólagos nyilt szivüt és a ki még bizonyságot is akart arról adni, most ismét szemtelen komédiásnőnek tünt fel előtte, a ki tetszése szerint játszik mindenféle és fajta szerepet, de alapjában gyülöli az erényt, melyet szenveleg.

E pillanatban bejött a hercegnő és Juliennek szüksége volt minden önuralmára, hogy el tudja rejteni iszonyu állapotát; de ez fölösleges is volt, mert a hercegnő gondolatai egészen mással voltak elfoglalva. Izgatottan járkált a szobában és igy szólt Ginettához, szaggatott hangon:

- Gyorsan, gyorsan, köpenykémet, bársony capuchonomat és a kis tolvajlámpát...

Ekkor észrevette, hogy Julien is ott van és ugy látszék, hogy ellenére volt, hogy siettében oly szavakat szalasztott ki száján. Mindamellett szivélyesen közeledett felé és jóéjt kivánva, barátságosan nyujtá neki kezét. Saint-Julien lassan ajkához emelé Quintilia kezét az udvarló arcátlanságát szenvelegvén és a legszemtelenebben szólt, a mint csak lehetett. A hercegnő rá sem figyelt és igy válaszolt:

- Igen, igen, holnap. Jóéjt, édes gyermekem.

# XV.

A szegény Julienben a düh és gyülölet érzete dult midőn Galeottohoz belépett. A kis apród elaludt egy regény mellett.

- Ah! te vagy? hebegé; honnan jösz? Egész este nem lehetett látni.

- Cavalcantitól jövök, felelé Julien.

- Oh! oh! Mi a manó? mondá az apród figyelmesen; tán elkergették a drága titkár urat vagy talán ön az emberek legszerencsésebbje? Ha igy van, engedje meg, hogy levegyem éji-sipkámat fenséged előtt! Herceg!... legalább is harminchat órára!

- Sohase sülyednék oly mélyre, viszonzá Julien.

- Hát mi történt?

- Éppen semmi Galeotto, ha csak az nem, hogy most már tudom, mit tartsak erről az asszony-ról! Nagyon nagyra becsülted, mikor ugy bántál vele, mint egy pedánssal, mikor azt mondtad, hogy sohase lehetett benne annyi sziv, hogy hibát követett volna el. Nem, nem jól mondtad! ez egy szemtelen, romlott nő, ki minden szeszélyének odadobja magát, a ki titokban, minden véteknek átengedi magát és a ki még azzal a követeléssel akar előállni, hogy ő a tisztaság, a szüziesség mintaképe, telve német érzelgőséggel. Ez egy arcátlan kéjhölgy, olyan követelés-sel, mint egy apácafejedelemnő és egy regensek korabeli marquisnő csufondáros kétszinüség-évél. Ez a legundorabb a világon, a bün az erkölcs álarcával! Ezután a bevezetés után Julien elbeszélte a ma este történteket.

- Ezt örömmel hallom, felelé Galeotto gondolkozó arckifejezéssel, hanem valóban meglep. Ez az asszony mégis nagyon ügyes; tudod-e, hogy voltak napok, mikor még nekem is imponált. Ez pedig nem kis dolog, Julien, én nem vagyok hiszékeny és mindamellett voltak olyan napok, midőn beszélni hallván őt, csaknem lelki furdalásokat kezdtem érezni az előtte való napon felmerült kételyeim miatt. Azonban az is igaz, hogy az ily esetek nagyon ritkák voltak és az is áll, hogy másnap aztán rendesen ki kelle gunyolnom hiszékenységemet. Nos és mind-amellett, ime meglep, a mit mondasz, mintha egyebet várhattam volna tőle.

De mondd csak, bizonyos vagy a felől, a mit beszéltél?

- Nagyon is bizonyos Galeotto, és miután a bizalom és kétely váltakoztak az én keblemben is, (megjegyezve ugyan, hogy a kételkedés napjai sokkal ritkábbak voltak, mint az előbbiéi) ez az oka, hogy engem még inkább megdöbbentett, mint téged.

- Megdöbbentett! kiáltá Galeotto. Hát rajtam megdöbbenés látszik? Én soha se voltam szerelmes belé. És megmondjam neked miféle gondolatok támadtak most agyamban? Bizony igen különös, de igaz. Azt mondom neked, hogy most képesnek érzem magamat arra, hogy beleszeressek ebbe az asszonyba.

- Hogyan! most, mikor meg kellene őt vetned?

- Én nem vetem meg, csak a mennyire éppen szükséges. Oh! most nagyot változott a dolgok állása! Én pedánsnak, tudákosnak, nevetségesnek találtam és csak gunyolódtam vele. Ezentul nem fogom kigunyolni, mert előttem most már egészen más szinben tünik fel. Ügyes asszony, hazug, szemtelen; oly jól játszik minden szerepet, hogy saját egyéniségét egészen el tudja rejteni szemünk elől. Tudod-e, hogy ez egy felséges, egy igazi sziv asszonya, egymaga fel-forgatná a világot, ha valami nagyobb hatalma lenne. Ily kevés lelkiismerettel, ennyi művé-szet és hidegvérrel, ily ravaszsággal, sokra lehet menni... És vajjon ki tudja, nem fog-e jó sokra menni? Majd ha egy megfelelő alkalom kinálkozik, lehet, hogy beszéltet ő többet is

magáról. Tudod-e, hogy ő mester abban, miként kell imponálni másoknak? Valódi nagyság, azon hatalom, melylyel a szellemeken uralkodunk; ezzel lehet kivinni a legnagyobb vállalatokat. Egy szóval, a mint mondom, én tökéletesen ki vagyok vele békülve. Most már nem pirulok érte, hogy apródja vagyok. Jó leckéket kaphatok én nála és hogy még több hasznomra legyen iskolája, kedvese leszek! Egy pillanatig hallgatott, aztán igy folytatta, gondolkozó arckifejezéssel: Ha ugyan lehetek, mert most nehezebbnek bizonyul, mint a hogy képzeltem és most már megérdemli a fáradságot, hogy megkisértsem. Ezer villám! most már nem kis dolog győzelmeskedni.

- Nem olyan nehéz, a mint gondolod. Csak menj el mellette az utcán és ha arcod megtetszik neki... Nem is kell sokáig várakozni, hogy elragadjon kocsiján és bevigyen titkos lakosztályába.

- Nos hát, egy okkal több!

Dicsőség az Istennek! hát nem imádásra méltók az oly asszonyok, a kiknek ilyen vágyaik vannak s a kik ily végtelen fesztelenül ki is tudják azt elégiteni!! Tiz évig élhet az ember egy fedél alatt velük a nélkül, hogy még kezüket is megcsókolhatná. Ellent tudnak állni a legügyesebb, a legcsábitóbb férfinak. Ezeket nem lehet elszéditni: ők csak önként adják meg magukat; azé a gyönyör, a kinek arca megtetszik nekik. Most már tüzbe merem érte tenni a kezeimet, hogy Lucioli soha se volt kedvese. Ez a derék ur, nagyon ügyetlen volt. A szép hercegnő bizonyára kinyitotta volna boudoirjának ajtaját, ha az az ur birt volna elég ügyességgel arra, hogy el tudja titkolni azt a vágyát, miszerint a tanácsterembe jusson.

A mi engem illet, a ki nem óhajtok Monteregale hercege lenni, én többre számithatok. Rajta leszek, hogy bizalmába jussak és megtanuljam tőle, hogyan lehet hazugság által uralkodni másokon.

- E szerint, a mi engem kigyógyit szerelemből, téged az lelkesit bele.

- Nevezd ezt szerelemnek, ha ugy tetszik. Én részemről más nevet adok ennek; kiváncsiság, tudományszomj, vagy a hogy tetszik.

- És a mi bennem megvetést, gyűlöletet kelt, az téged megbékit vele?

- Tökéletesen; de azért a bekezdett kémszemlével nem fogok felhagyni. Sőt ellenkezőleg, több buzgalommal teszem mint valaha és felfedezéseim sokkal ingerlőbbek lesznek rám nézve, mint eddig. Légy nyugodt, Julien, akármi fordulatot vesz a dolog, nem foglak soha elárulni.

- Bátran elárulhatsz, mert én nem maradok itt soká. De figyelj reám, mielőtt elválnánk, el kell beszélned még ma este Max történetét.

- Ez nem lesz hosszu. Max, ő fensége kedvese volt. A hercegnő férje halála után, a kit soha se látott, korlátlan, szabad uralkodónő lett. Max oly kegyben állt, hogy az udvar véleménye szerint már azon a ponton volt, hogy nőül megy hozzá, dacára, hogy a tizenhat éves ifju, törvénytelen születésü volt. De egy este a vacsoránál, a halvány dicsőség reménye és a magyar marasquin fejébe szállva a fiatal kegyencnek, dicsekvőleg kezdett beszélni ő fensége jelenlétében.

A fenséges hercegnő észrevétlenül összehuzta szemöldeit, a mint mondják és egy szót sem szólt. Másnap reggel Max szolgái nem találták urukat sem ágyában, sem szobájában, sem palotájában, sem a városban, sem a környéken. Hasztalan keresték és várták. Soha se látták többé, soha se hallottak még beszélni sem felőle; ugy látszék, hogy ez egy igen ügyesen végrehajtott gyilkosság volt.

- És senki sem akart boszut állni e merényletért?

- Max törvénytelen fiu volt, a kitől örömmel szabadultak meg. Hogy házasság, vagy gyilkossággal végződött-e, az ugy látszik közönbös volt, csak annak örültek, hogy nem kell vele törődniök és nem is törődtek vele; csupán suttogva beszéltek róla, hogy ne kelljen még előkövetelni vagy tán megboszulniok. De mi történik most? felhasználják Max nevét, hogy ráijeszszenek a hercegnőre és ezzel erőltessék, hogy ne vonja ki magát az ő politikai combinációjukból; a kiküldött Gurck igen szép reklamáló gép, ha szépsége hajótörést szenved az első vállalatnál... a többit tudod.

- Ez Isten igazságszolgáltatása, mely váratlanul le fog sujtani ez eddig büntetlenül maradt vétekre, kiáltá Julien.

- Bah! bah! most, hogy e szempontból fogom fel a dolgokat azt találom, hogy ez meglehetős vakmerő fogás volt egy tizenhat éves hercegnő részéről.

- Csak tizenhat éves volt? Oh! borzalom!

- Bah! hah! egy herceg bűnei nem lehetnek mindennapiak. Tudod mit értek ezalatt. Egy zajtalan eltüntetés, egy gyilkosság, mely semmi nyomot sem hagy; egy ember, a kit megsemmisitnek, a mint kitörölhetnének egy jelentéktelen betüt és a ki ugy elpárolog, mint egy csepp viz a nap hevétől! Hidd el, ez nem is ügyetlenül volt csinálva, azt be kell vallani. És a tizenhat éves homlokon a lelkifurdalás egy felhője sem! És egész életében nyoma sem volt rajta a keserűségnek, a borzalmas emlék egy percre se zavarta meg! Ezt nevezem én lelkierőnek, a melyre sok férfi se lenne képes.

- Remélem, hogy még magad sem, jegyzé meg Julien, hátat forditva neki.

- Megállj még egy szóra, mielőtt fekünni mennél! kiáltá Galeotto. Fedeztél fel valamit Rosenhaimot érdeklőleg?

- Semmit!

- Vajjon mi lett belőle? Ez Cantharide mester titka lesz. Tán gombostűre szurta ezt a criocerust és elrejtette valamelyik gyüjteményébe.

- Lehet is egy ember miatt nyugtalankodni, a hol egy alkalmatlant ugy eltüntetnek, mint a nap heve egy csepp vizet.

- Ugy látom, te nevetségessé akarod tenni az én metaphoráimat; megbocsátom, ha magadra vállalod, hogy behatolj a kerti pavillonba.

- Azon pavillonba, a hol a természetrajzi tanár szokott experimentálni és azzal mulatja magát, hogy egész éjjel boncolgatja és obzerválja telescoppon át az égi testeket a hold sugaránál, és a kutyákat ijesztgeti ártatlan villanyos exploziók által?

- Más is van abban a pavillonban, mint e modern boszorkányság és villámgyártás.

- Tán Cavalcanti asszony az elővarázsolt árnyakkal mulatja magát? vagy tán ott van elrejtve a legujabb titkos kedves, Rosenheim ur?

- Talán! De ez a kedves, tán több is a kedvesnél... Ebben tán valami politikai titok is rejlik, valami diplomatiai terv lappang talán e criocerus álarca alatt? Engem bolonddá nem tesz a tanár szemfényvesztésével. Ez a Rosenhaim előttem egy vonás Gurck és Steinbach számodásain keresztül... De végre az csak három nap óta van itt és én három éve látom, hogy a hercegnő a kerti pavillont látogatja. Tudod, miféle különös mesét beszélt nekem Ginetta?

- Hadd hallom.

- Egy napon, szokás szerint, hévvel védelmezte urnőjét, azt hitte, hogy ez által egészen kibeszélheti fejemből Max meggyilkoltatásának eszméjét; azt erősité, hogy ő fensége Maxot szenvedélyesen szerette és hogy ez volt az egyetlen ember, a kit szeretett. Azt feleltem erre,

hogy én is azt hiszem, annyival inkább, mert ez volt az első, a kit ő fensége meggyilkoltatott. Ekkor Ginetta dühbe jött és életében először vált fecsegővé. Azt mondta, hogy nem csak szerette, de most is szereti, midőn már nem él. Bizonyság erre, jegyzé meg Ginetta, hogy mindennap bezárkózik a pavillon egy földalatti részébe egy márvány sirt látogatván ott meg, melyet titokban készittetett és... De te oly megvető tekintettel nézesz reám Julien, hogy nem is merem folytatni e történetet. Annyira bolond történet ez barátom, hogy ki fogsz nevetni, ha ugy el merem mondani, a mint nekem beszélték.

- De remélem, te sem hiszesz benne?

- Nem tudom, nem tudom. Az asszonyok rémitő regényesek. Az értelmiséggel megáldott egyének oly különös ellenmondásokba keverednek és oly mesésen ábrándozók. Bah! a mai világban mindent és semmit se lehet elhinni. Látni kell mindent.

- De végre e márvány sir...

- Egy arany doboz van benne elrejtve, ha ugyan hinni lehet Ginettának.

- És mit tartalmaz ezen arany doboz?

- Nem tudom és Ginetta is azt állitja, hogy ő sem tudja; de azt mondja, hogy formájára nézve olyan, melyben balzsamozott emberi szivet tarthatnak...

- Ez undok történet, mondá Julien komor tekintettel, nagy szünet után. Megölni egy embert és siratni, tőrt döfni szivébe és aztán kiszakitni belsejéből, hogy bebalzsamozva őrizze, mint ereklyét, vagy mint győzelmi jelt: bezárkózni naponta egy földalatti helyiségbe egy sir és lelkifurdalásaival és kimenve onnan, karjába veti magát az első jött-mentnek... ha mindez lehetséges, ördög és villám! Lábával nagyot dobbantott és kezével végig simitá homlokát, felkiáltva: Oh! atyám! régi, ócska kastélyom, munkásaim, erdőim, könyveim! szülőföldem! hol vagytok?! hol van az az idő, midőn mind erről semmit sem tudtam?!

Oly szomoru és levert volt, hogy még Galeotto sem mert vele gunyolódni mint egyébkor, midőn ugy átadta magát az érzelgésnek.

Julien hallgatagon járkált a szobában, majd keserű hangon ezt tette hozzá:

- Ha az ismeretlen kedves, ott a pavillonban van elrejtve, mily kéjes gyönyör lehet neki, ott édelegni Max mausoleuma mellett?! Talán éppen abban a pincében ölték meg a szerencsétlent?! Talán éppen az ő sirján...

Oh! borzalom! A rettenetes Quintilia! Azt hiszem, hogy álmodom! És valóban, azzal dicsekedett ma előttem, hogy egy sirba temette el szivét. Ez aztán szép metamorphosis! de azt nem mondta, hogy oda temette... ezer ördög!... Jőjj csak... kelj fel és jőjj gyorsan az ablakhoz. Látod azt a halvány világot, mely ott látszik a park fái közt? Ez a kis tolvajlámpa, melyet Ginetta gyujtott meg a találkára.

- Csakugyan? kiáltá az apród, gyorsan felöltözve.

- Igen! De siess már!

- A Patvarban! öltözöm már és szaladok. Hogyan egy találka; melyet meg lehet lesni, és te nem szóltál róla! és én itt öltözöm most, mikor farkas lesben kellene állnom!

- Ez az egyetlen okos szó, melyet mondasz, szólt Julien, látva, hogyan fut el, félig öltözve és hogyan osont, macskamódjára, a folyosók sötétében.

Julien lefeküdt; de rémületes álma volt. Azt álmodta, hogy gyilkosok rohanták meg, felvágták mellét és kiszakiták szivét, mely még akkor is dobogott; ezalatt Quintilia hosszu vörös ruhában állt ott, mozdulatlanul és irtózatos hidegvérűséggel nézte a műtétet, melynek végeztével egy vérrel befecskendezett arany dobozt nyujtott át.

# XVI.

Saint-Julien az egész napot szobájában bezárkózva töltötte; el volt határozva, hogy betegnek adja ki magát, ha a hercegnő hivatni fogja. De nem hivatta; és elfáradva a szenvedésben, este felé kiment, hogy egy kissé szórakozzék. Eszébe jutott a tanuló, a kivel előtte való napon megismerkedett és a kivel találkát adott az «Arany nap» fogadóban.

Már az asztalnál találta a fiatal embert, két felforditott pohár és egy még fel nem nyitott sörös üveg mellett, dohányozva.

Szivélyesen üdvözölték egymást; de Julien sehogy sem tudott vidám arcot csinálni s a társalgást egészen a tanuló vitte.

Még szeretetreméltóbbnak mutatkozott, mint előtte való napon, és esti tizenegy óráig maradtak együtt. Ekkor Spark felállt, azzal mentve magát, hogy ő a szokás rabja és soha se szokott későn lefeküdni. De a következő napra egy sétát ajánlt. Saint-Julien semmit sem óhajtott inkább, mint kerülni az udvar levegőjét is: másnap megkérdeztette Quintiliától, ha nincs-e valami rendelete számára; és miután a hercegnő tudtára adatta, hogy egész héten rendelkezhetik idejével: Julien több napon át, csak éjjel tért vissza a palotába. Egész nap a hegyek közt tévelygett, hol egyedül, hol a német tanulóval, a ki napról napra több rokonszenvet ébresztett benne.

Saint-Julient csakhamar egészen megbüvölte e fiatal ember és ez nem is lehetett máskép, midőn megismerte annak kitünő szivét és lelkiemelkedettségét. Spark azok a rokonszenves, természetes és őszinte emberek közé tartozott, kiket első pillantásra fel lehet ismerni és a ki soha se kényszerit arra, hogy az első behatás alatt érzett vonzalmat és tiszteletet megvonjuk tőle. Egyszerü, nyilt és nem igényelt semmi fensőséget magának, de azért mindenről helyes fogalommal birt; többet látszott tudni, mint sem kimondott, de tartózkodásában nem volt semmi felfuvalkodott gőg. Iparkodott kellemes lenni, de azért társalgásában és modorában nem volt semmi abból a kiállhatlan édes kérkedésből, mely elöli a szellemet és kiszáritja a szivet. Szilárd, öntudatos, de egyszersmind lekötelező modoru volt; érdeklődött mások iránt és magát soha se hozta előtérbe. Hite a gondviselésben egész a regényességig ment, de azért még sem volt gyermekes, mint az ily nagyon is tiszta élet és tulságos nemes lélekről feltételezni lehetne. Nem volt sem tulhevülékeny, sem oly betegesen érzelgős, mint Julien; ez okból a fiatal titkár napról napra jobban érezte annak szükségét, hogy e gyöngéd és komoly, de a mellett erős és szilárd lélekre támaszkodjék, mely annyira különbözött az ő ingatag jellemétől. Julien, bánatától szorongatva, emésztve a bizonytalanságtól, nem tudva miben állapodjék meg önmaga és a hercegnőre nézve, elhatározta, hogy feltárja lelkét e fiatal ember előtt, a ki oly értelmes, érzelmes, jó és készséges vele szemben; eltökélte tehát, hogy kikéri tanácsát. Igaz ugyan, hogy sok önmegtagadásába került neki, igy feltárni szivét, mert Julien, éppen nem volt közlékeny természetü. Galeotto elleste titkát, de soha sem érté őt meg; másrészt pedig, annak a fiatal udvaroncnak a jelleme nagyban különbözött az övétől, arra nézve, hogy társaságát, bármi tekintetben is előnyösnek találhatta volna.

Habár sokat kockáztatott ezáltal, elhatározta, hogy tanácskozni fog Sparkkal és egy reggel, midőn sétájok alkalmával ugyanazon dombra értek, a hol először találkoztak, Julien kérte a fiatal tanulót, hogy üljenek le a pázsitra és hogy hagyna fel egy kissé füvészeti observatióival, hogy egy kis lélektani megfigyelést tehessenek.

- Kinél? kérdé Spark mosolyogva, Önnél vagy nálam?

- Nálam, ha megengedi, édes Spark. Egy titkom van, a mely szétfesziti keblemet, a melyet senki előtt sem fedezhetek fel. Ön előtt akarnám azt feltárni.

- Egész szivemből hallgatom önt, felelé a tanuló. Nem utasitom vissza bizalmát, szerénységet szenvelegve. Azok, a kik félnek meghallgatni egy bizalmas vallomást, attól tartanak, hogy nehéz lesz e titkot megőrizniök, vagy tán, hogy valami nagy szolgálatot kell tenniök.

- Valóban az, egy igen nagy szolgálatra van szükségem; de én nem az ön karját kérem, hogy valami nagy bajból kirántson, szivem az ön szivét hivja támaszul, az ön értelméhez fordulok; jó tanácsa az, a mi kivezet e hinárból.

- Ezzel sokat kér és én nem kecsegtethetem sikerrel. Minden tőlem telhetőt megteszek ugyan. Megkisértjük vállvetve és Isten segitségünkre fog lenni.

- Ön olyasmivel áll itt szemben, a mi kizárólag csak engem érdekel, az ön álláspontja egészen tárgyilagos lehet, ön távolról sem ismeri a szóban forgó személyt a kiről beszélni fogok és egyszerün, elbeszélésem nyomán itélhet.

- Vigyázzon barátom, ez igen komoly dolog. Ha némileg is elferditi a tényeket vagy tán nincs tudomása egyes részletekről, igen könnyen megeshetik, hogy az itélet igaztalan lesz.

- Csak azt itélje meg, a mit én tudok s a miről én beszélek önnek; és ön, a ki nincs e vipera igézete alatt, tisztábban fog látni, mint én.

- Tehát szerelmi történetről van szó és egy asszonyról, a mint látom?

- Egy asszonyról van szó. Ismeri Quintilia hercegnőt?

- Hogyan képzelheti, hogy ismerném, hiszen csak nyolc napja vagyok itt?

- Talán beszélt önnek valaki felőle?

- Igen; több polgár, kiket igen lekötelezett; a szegények, kiket segitett; ezek azt mondták nekem, hogy igen jótékony asszony.

- Ezek a nők, mind jótékonyak.

- Miféle nők? kérdé Spark nyiltsággal.

- Ah! Spark! kiáltá Julien; jól látom, hogy ön nem ismeri őt; nem kérdezné akkor, hogy miféle nők?

- Ugy látszik, ön nem valami jó véleménynyel van felőle. De ha önnek ily határozott véleménye van már róla, miért akar akkor velem tanácskozni?

- Hogy megtudjam, miszerint helyesebb-e futnom előle és elfelednem, vagy tán üldözzem és lealázzam? Elbeszélem önnek, a mi hét hónap alatt történt velem, mióta elhagyám az atyai hajlékot.

Spark teljes figyelemmel hallgatta Julien történetét, de oly nyugodtsággal, hogy az elbeszélő egy pillanatra se vehette ki, hogy miféle itéletet fog hallani tőle. A tanuló szép és nyugodt arcán egyetlen vonás sem árulta el, hogy legkisebb érdeklődéssel is van; pipájának bodor füstje épp oly rendszeres karikákban szállt a levegőbe, mint midőn előtte való napon az auxbourgi lap felolvasását hallgatta Julientől, az «Arany nap» fogadóban.

Midőn Julien mindent elmondott, Spark olyanféle grimacet csinált szájával, mely ezt szokta kifejezni: Na, ez ugyan nem érte meg a fáradságot!

Egy percnyi szünet után, letette pipáját a fübe és igy szólt Julienhez:

- Barátom, mielőtt megmondanám, mit tartok Quintilia hercegnőről, engedje meg, hogy előbb kimondjam azt, hogy mi a véleményem önről. Ön igen nemes gondolkozásu, de felette büszke; nagyon erényes, de nincs önben elnézés, rendkivül őszinte, de a mellett mód nélkül bizalmatlan. Mi az oka ennek? Nem nevelkedett ön valami katholikus pap gondozása alatt?

- Igen; ő volt legjobb barátom...

- Igy már értem az ön jellemét; és habár igen szépnek találom azt, őszintén beszélek, de óhajtanám, saját érdekében, ha e nevelés érdes és szögletes felületességét levetkőzné vagy legalább is zsongitaná. Én éppen nem tartom jó tanácsoknak azokat, melyeket a fiatal apród önnek adott. Én ezt a fiut rossz szivü és veszélyes cselszövőnek tartom. Távol állok attól, hogy gunyoljam, mint ő teszi, az ön elveinek tulságba vitt szigorát, de mint mondom, tulszigorunak itélem azt és kijelentem, ha az önök Quintiliája olyan lenne, a milyennek ön ma tartja, legjobban tenné, ha elfutna köréből és elfeledné örökre. De... Spark itt megállt és gondolkozás után folytatá:

- De én azt hiszem, hogy ön határozottan tévedésben van, és hogy ez egy kitünő asszony.

- Hogyan! Max meggyilkoltatásának dacára?

- Én nem hiszem ezt a gyilkosságot; mondá Spark mosolyogva; miféle bizonyság egy ember távolléte arra, hogy ez az ember gyilkosságnak esett volna áldozatul és végre elég ok lenne gyilkosságra következtetni, egy részről egy pár könnyelmü szó, a másikról egy szemöldök összehuzásból! Ez a történet szerintem jó dajkamesének, mely a kis gyermekeknek is csak rossz álmokat csinál.

- Ön nem hisz a bűnben? oh! tegye hát, hogy én se higyjek benne. Én nem kérek egyebet, mint, hogy e nehéz követ vegye le szivemről. De a vétek, a dobzódás ott lenn?

- Ah! ah! a szerelmeskedés, akará mondani? Lehet valaki szerelmes asszony, de azért becsületes nő. Én részemről nem szeretem a szerelmes asszonyokat, de azért nem dobom rájok a követ. Ha Quintilia hercegnő ilyen, ne mondjon azért semmi rosszat róla; hagyja el őt és ne is gondoljon többé vele.

- Ez könnyü önnek, Spark. Az én lelkemet a düh és a féltékenység emészti.

- Önnek nincs igaza.

- De végre, a mit önnek elmondtam eléggé bizonyithatja, hogy ez az asszony...

- Ez semmi mást nem bizonyit, mint azt, hogy ön bánatában helyet adott lelkében az oknélküli rut gyülölségnek. Tépje ki, tépje ki, mint veszélyes dudvát.

- De barátom, oly nő, a ki igy tud beszélni az érzelem és az őszinteségről és mégis olyan kedvesei vannak, mint Lucioli, kit nyiltan bevezet magával mindenfelé és a ki kérkedik kegyével, mint...

- Hm! ez a Lucioli nekem egy bárgyunak és oly ostobának tünik fel, a kit nem tartanék másra érdemesnek, mint hogy megkorbácsoljam, ha a hercegnő barátja volnék.

- Ha ő kikiabálta, hogy kedvese, ez csak a hercegnő hibája, miért kérkedett vele ugy, mint egy menyasszonyi bokrétával.

- Mert ő, mint ő maga mondá önnek, jó és bizik. Mindaz, a mit önnek mondott, Saint-Julien, előttem igaznak látszik, én hiszek neki. Én nekem tetszik ez a jellem, helyeslem nézeteit. Nem mondom, hogy ez követésre méltó példa más nőknek, ha nem akarnak rágalmaztatni és üldöztetni; de oly embernek, a ki csak szivére hallgat és kigunyolja mások véleményét és a ki csak a saját lelkiismeretének tartozik számadással, ez a nő oly szép, kedves, a kit bátran szerethet egész életében.

- Valóban! Spark az ön bizalma megzavar; nem tudom, megöleljem-e önt, mint az emberek legjobbját vagy szánjam, mint bolondot.

- Amint akarja, édes Julien; ön véleményemet kérte, én kimondtam azt.

- És én odaadnám fél karomat érte, ha oszthatnám e véleményt önnel. De végre is, az az óra, az a Dortan Károly?

- Ez a Dortan egy golyhó, kit ő kidobott, midőn a tréfa már komoly akart lenni.

- Egy oly nő, a ki becsüli magát, nem tesz eféle tréfákat. Nagyon keveset törődhetik e szerint a veszélylyel, melynek okvetlen kiteszi magát? Tréfát üz a boszuval is, melyet egy férfinek minden alkalommal módjában áll venni rajta? Dortan helyében az ily nőt üldözném a világ végéig is és kényszeritném reá, hogy váltsa be igéretét és aztán, kiáltá dühvel, szemébe köpnék.

Spark elvörösödött, mintha az ily erőszaknak még gondolatára is elborzadna becsületes gyöngéd lelke. De csakhamar visszanyerte szokott nyugodtságát és oly meggyőződésteljes hangon szólt Juliennek, a megimponált fiatal embernek:

- Ez a történet hazug! Ez a Dortan Károly valami órássegéd lesz, a ki a saját órájához hasonló mintájut hozott a hercegnőnek és a ki szemtelen kalandját maga találta ki, hogy önnel tréfát üzzön, vagy azért mert maga mulatott rajta e szemtelen fickó vagy talán azért, mivel őrült az az uri ember.

- Ön mindenben a legjobbat látja; mindezt én is elmondtam már magamban, a nélkül azonban, hogy meg tudtam volna magamat győzni tökéletesen. Nem láttam-e világosan az örömöt, melyet az ismeretlen álarcos megérkezésére mutatott?

- De hát mit bizonyit ez? Nincs az ember magánkivül egy testvér vagy barát érkezésére? A nők hevülékenyebbek mint mi és az olasz nők mindenek felett.

- De ez a Rosenhaim el van rejtve a pavillonba. Vajjon el szoktuk rejteni jó barátunkat?

- Gyakran, főleg ha politikáról van szó. De hát mit ért ön a politikához? És tán épp oly kevéssé van a pavillonban Rosenhaim, mint Max a sirban.

- Ön tehát nem hisz Max halálában?

- Én azt hiszem, hogy az az állitólagos bebalzsamozott sziv, melyet az arany szekrénykében képzelnek, ez órában is igen melegen és boldogan dobog.

- De hisz maga a hercegnő is arra enged következtetni minden eljárása által, hogy meghalt e Max.

- Valóban? Ah! ez esetben, csakugyan meg is halt. De hát a halál mindenkivel közös, nem szükséges, hogy ezt elősegitették legyen.

Spark ujra felvette pipáját és erősen megtömte azt.

- Igy az ön vádjai ellene, tevé hozzá Spark, miután rágyujtott, férfias modora gyermekes vidámsága, latin beszédje, előszeretete a lepkék iránt, politikai munkássága, szobaleány, a kis Ginetta, bizalmassága azok iránt, kiket jó barátjainak tart; a mily derék asszony, ez igen természetes, de mivel ön ezt nem érti... Nos tehát! az ön helyén én egész életemet mellette, szolgálatában tölteném.

- De ha mindezt elfogadhatónak találom, mint ön, ha hinni tudnék neki, őrülten bele kellene szeretnem... és ha ő nem szeretne viszont: az emberek legszerencsétlenebbje lennék. Az az asszony annyira felforgatta agyamat, hogy ha a bizalmatlanság ki nem gyógyit, kétségbe-esésemben szét kell égetnem ez agyat.

- Nem kell, felelé Spark.

- Mondom önnek, hogy megőrülök, ha nem szeret.

- Mondom önnek, hogy nem; ön meg fog vigasztalódni, ki fog gyógyulni. Egyébiránt ő szereti önt; minden, a mit önért tett, ezt bizonyitja.

- Oh! sokat szenvedtem én e csendes, nyugodt barátság miatt; igen sok már a gyötrelem, melyet keblembe fojtottam! ez nem maradhat igy tovább.

- Ön hálátlan. Ön azt mondta, hogy az a hat hónap élete legszebb napjait foglalta magában. Figyeljen, Julien; ön kesernyés és beteg; nem fogja jól fel állását, ön nem ismeri önmagát sem. Higyjen tanácsomban. Mielőtt tudtam volna, hogy mi forog szóban, nem képzeltem, miszerint ily könnyen megoldhatom a kérdést; most sokat bizom magamban e tekintetben; a dolgok világosak és kétségtelenek előttem. Igéri, hogy megteszi, a mit mondok?

- Igérem, hogy megkisértem.

- Zárkózzék magába és zárja el magát egészen a mérges külső légkör káros behatása elől; eljut Istennel és saját szivével, a mely jó, kerülje az udvart, az irigyeket, az ostobákat és mindenek felett, a kis apródot, maradjon a hercegnő mellett én kezeskedem önnek érte. Ő nem csalja meg. Tegnap ment el előttem lóháton; ennek az asszonynak oly őszinte mosolya van, szemei oly jók és élénk tekintetüek; nekem tetszik arca és modora is. Szolgálja hiven, és ne higyjen semmit felőle, csak azt, a mit ő maga mond. Ha szerelme kitör és ön szenvedni fog miatta: mondja meg neki, beszéljen neki róla sokat és gyakran.

- Azt hiszi, hogy ő meghallgatandja? kérdé Julien, örömtől ragyogó szemmel.

- Kétségkivül meg fogja hallgatni, miután már meghallgatta; ő szánni fogja önt és épp annyira szeretendi, mint eddig.

- Azt képzeli? szólt Julien, ujra elszomorodván.

- Csaknem egészen bizonyos vagyok felőle. De sebaj, csak beszéljen vele, meg fogja önt vigasztalni kettőzött gond és barátsággal. Ezzel a barátsággal, Julien, a munkaszeretettel, jó lelkiismerettel és egy kis hittel a gondviselésben, ön nem lesz többé szerencsétlen, higyjen szavamnak.

- És ha mindezzel csak játszom, felelé Julien, ha tiz év mulva, a mit igy élek le, azon veszem észre magamat, hogy csak egy chimerát ringattam szivemben?

- Akkor, ön boldog volt tiz évig és joga lesz egykor ily szavakkal jelenni meg Isten itélő-széke előtt: «Uram, engem megcsaltak, de én nem gyülöltem érte; rosszat tettek, vétkeztek ellenem, de én nem álltam boszut.» És majd meglátja, hogy mit fog Isten önnek felelni. Higyjen nekem: azt soha se bánja meg az ember, ha jó volt, még ha egész életében is. Midőn azonban ezt megbánja, megszűnik jónak lenni.

- Derék, becsületes, kitünő barát! kiáltá Saint-Julien, megrázva Spark kezét; követni fogom tanácsait és gyakran felkeresem önt a gyógybalzsamért, mely begyógyitandja lelkem sebeit.

Saint-Julien visszatért a palotába; egy hegy sulya esett le szivéről, ugy megkönnyült és sok nap óta most imádkozott először Istenhez.

# XVII.

Másnap reggel Quintilia magához hivatta Julient. Oly boldog és jónak látszott, hogy a fiatal titkár képesnek érezte magát arra, hogy Spark tanácsait kövesse.

- Leveleket kell neked mondatolnom, szólt Julienhez, gyöngéd bizalmassággal megveregetve vállát. Ülj le és vedd elő legjobb tolladat.

Julien leült. A végzetes óra most is az iróasztalon volt; egy pillanatra düh szállta meg e boszantó bűnjel láttára, és ugy tevé, mintha könyökével félre akarná tolni, ezt oly ügyetlenül tette, hogy az óra leesett az asztalról.

A hercegnő alig vette ezt figyelembe; és midőn a fiatal ember felvette, mentegetődzve, hogy eltörte, a hercegnő egészen közönyös maradt e véletlen eset iránt.

- Ginetta, szólt a hercegnő, vidd el ezt az órát, melyet ez az ügyetlen Julien eltört. Ennek az órának már az a rendeltetése, ne hogy használhassam, mert mindig történik vele valami baj. Csináltasd meg és tartsd meg magadnak.

Julien figyelmesen nézte a hercegnőt. Éppen olyan nyugodt volt, mint azon a napon, melyen Dortannal állt szemben, a kit nem látszék felismerni. De ugy tetszett neki, mintha Ginetta elpirult volna.

Vajjon a feletti örömében-e, hogy ez órát megkapta vagy ő maga is elámult ily vakmerőség láttára?

Julien érezte, hogy kételye ismét felülkerekedik, mint rendesen hasonló körülmények közt; tekintete hol a hercegnőre, hol Ginettára esett.

- Signora Gina, talán ismer Párisban valami órást, szólt Julien, a ki ügyesen meg tudná igazitni ez órát!

- Miért Párisban? kérdé a hercegnő, vannak nekünk Velencében elég ügyes órásaink.

Nem jeleztek egymásnak és Gina ujra nyugodt arcot öltött. Saint-Julien még mindig nyakaskodott gyanujában.

- Ha Signora Gina megengedi, majd én megcsináltatom, szólt ujra Julien, miután én okoztam a kárt.

- Végezzétek el együtt, jegyzé meg a hercegnő, nem tartozik többé rám. Az óra Gináé.

- És én elküldöm, folytatá Julien, egy párisi barátomnak, a kit Dortan Károlynak hivnak.

Gina láthatólag megzavarodott. A hercegnő oda se ügyelt, csak gépileg ismétlé Dortan Károly nevét.

- Azt hiszem éppen az ő neve van ezen órán, szólt Ginettához intézve szavait, nem az az órás az, a kihez te is fordultál Párisban, mikor földre ejtetted órámat, mint most Julien?

- Igen asszonyom; felelé Ginetta, legyőzve zavarát, ez egy igen ügyes órás, kit, mint legjártasabbat ajánltak nekem és a ki szokás szerint, bevéste a nevét az óratokba.

Julien megütődve e teljes nyugalom látásán, nem tudva mit gondoljon, az utolsó kisérletre határozta magát.

- Véletlenül ismerkedtem meg vele Avignonban, ugyanazon napon...

Ginetta félbe szakitá, a hercegnőhöz intézve szavait:

- Nem emlékszik fenséged arra az emberre, a ki erővel beszélni akart hercegségeddel?

- Nem, felelé a hercegnő a lehető leghidegebben. Mit akart az az ember? Nem fizetted talán ki?

- Nagyon kért, hogy ajánljam őt fenségednek, miután egy zenélő órát akart eladni hercegségednek, de igen csunya volt és izléstelen.

- Ah! mondá a hercegnő közömbös hangon és szórakozottan; ez esetben Julien ülj le és irj, te pedig, Gina, hagyj magunkra.

Cavalcanti hercegnőt teljességgel nem látszék, hogy feszélyezte volna e kényes magyarázat.

- Mindamellett kell lenni valaminek e dolog mögött, mondá magában Saint-Julien. Még a jóhiszemü Sparkot is megdöbbentette volna Ginetta elpirulása.

A fiatal ember felvette tollát és a hercegnő mondatolása mellett a következőket irá:

> «Herceg ur!
>
> Ön igen kedves, szelleme a legkiválóbb és állása rendkivül előnyös. Kegyes uralkodójának is szándékozom irni és neki közvetlenül is megköszönni, hogy önt választá ki e nagyhorderejü megbizatásra, a mi igen kellemes volt rám nézve. Ma lehetetlen önt fogadnom, másrészt kegyelmességed ajánlatára nem válaszolhatok, mig teljes nyugalomra és tökéletes megfontolásra nem juték. Attól tartok, hogy ha élőszóval kellene felelnem e komoly kérdésre, az ön szellemének ellenállhatlan hatalma előtt nem maradhatnék egészen tárgyilagos. Érett megfontolás után felbátoritva érzem magamat lelkiismeretem és akaratom szerint visszautasitani azt az összeköttetést, melyet nekem ajánltak. Elveim e pontra megmásithatlanok és ön ismeri már azokat. A gondolatszabadságot én alapitám, korlátlan uralkodója a korlátlan cselekedet erényének stb. stb...

Saint-Julien több oly dologról irt, a hercegnő tollbamondása mellett, mely éppen nem volt ujság előtte, mert oly jól ismerte már a monteregali nőihatalom minden rendszerét.

Midőn befejezte a levélnek politikára vonatkozó részét, (ettől, mint a történethez éppen nem lényegestől, megkiméljük a kedves olvasót) igy folytatá a tollbamondást a hercegnő:

> A mi kegyelmességed kérdését illeti, melyet lehető legtovább kell vala függőben tartanom, illetve visszautasitó határozatomat kinyilatkoztatni, legnagyobb sajnálatomra kénytelen vagyok azt e pillanatban tudomására hozni, miután saját személyemnél sokkal fontosabb érdekek arra kényszeritenek, hogy egy kis utazást tegyek Olaszországban. Ez rám nézve annyival is fájdalmasabb, mivel ez megröviditi kegyelmes uraságod tartózkodását államomban, holott a legnagyobb örömömre szolgálna, ha azt a lehető leghosszabb időtartamra élvezhettem volna.»

- Csatold hozzá a szokásos formaságokat, szólt a hercegnő, s aztán add ide a tolladat.

Midőn Quintilia aláirta a levelet, melyet Gurck herceg nevére cimeztetett, csengetett és a kis apród megjelent.

- Vidd e levelet Gurck herceghez, szólt a hercegnő Galeottohoz és hozz választ rá. Ha látni kiván, mondd, hogy ez lehetetlen.

Galeotto megütődött a hercegnő hideg és határozott modorán. Minden bátorságát össze kelle szednie, hogy tudtára merte adni, miszerint egy titkos megbizatása van számára.

- Nekem nincs semmiféle titkom veled, válaszolá a hercegnő szárazon. Beszélj Saint-Julien ur előtt, felhatalmazlak rá.

Az apród tétovázott, Quintilia igy folytatá:

- Parancsolom!

Galeotto már több napja számüzve volt a hercegnő külön lakosztályából, a nélkül, hogy okát tudta volna ennek s ez okból minden reményét azon pillanatba helyezé, melyben egyedül lesz vele. Juliennel közölte azon szándékát, melynél fogva Steinbach gróf házasságát megrontja, oly módon, hogy szinleg szolgálatokat tesz neki, de e mellett a saját érdekeit tartja szem előtt. De mindamellett, hogy Julient beavatta terveibe, nagyon ellenére látszék lenni, hogy a fiatal ember tanuja az ő turpisságainak.

Mindazonáltal beszélnie kellett. Egy pár, félig tréfás, félig titokzatos szót motyogott és azzal végezte, hogy kebléből egy hármas boritékba zárt levelet huzott ki.

De Quintilia, a ki előtt az apród féltérdre ereszkedve állt, nem nyujtá ki kezét a levél után, hanem megparancsolá neki, hogy bontsa fel ő maga a levelet és olvassa el fenhangon.

Galeotto megzavarodva nézett.

- Értettél?! ismédé szigorun a hercegnő.

Ekkor Galeotto bátorságot véve, azt hitte, hogy most már egész vakmerőn felolvashatja a levelet és patheticus hangon kezdett hozzá, növekedő zavart szinlelve. Ez a levél Steinbach gróf szerelmi vallomásait tartalmazta, oly szenvedélyes ömlengésekben, a mint csak rangja és állása megengedhette.

A gonosz apród remegő hangon szavalta azt, mintha maga is megdöbbent volna a levélben kifejezett lángoló, bár de tartózkodó kitételektől. Többször ugy tett, mintha egyes mondatokat nem is merne felolvasni és keze remegett, a mint a papirost tartá. Végre oly jól játszá a komédiát, hogy legutóbbi bizalmas beszélgetésük nélkül, Julient magát is elbolonditotta volna.

Azonban a hercegnőt nem inditá meg sem Steinbach szerelme, sem Galeotto szinlelt félelme.

- Mily szánalmas! mondá, midőn az apród befejezte az olvasást. Kivéve kezéből a levelet, egy bambus-nád kosárba dobta, mely az iróasztal alatt állt s a hová a szükségtelen papirokat szokta beszórni.

- De bármi rossz legyen is ez olasz nyelv, melyen a levél iratott - tevé hozzá - Steinbach, a ki semmiféle nyelvet sem beszél tisztességesen, még a magáét sem, nem irhatta e levelet. A te fejedben főtt ez a pathosos irály, Galeotto. És a nélkül, hogy bevárta volna válaszát, Julien felé fordult.

- Irj egy levelet, melyet tolladba fogok mondani. Galeotto bevárja és majd mind a kettőt ciméhez fogja juttatni.

Éppen oly gunyos és kihivó visszautasitást küldött Steinbachnak, mint Gurck hercegnek, szintugy aláirta és szó nélkül adta át Galeottonak. Az apród kérdést akart hozzá intézni; de egy tekintettel elvette szavát és egy kézmozdulattal az ajtóra mutatott.

Mialatt az apród visszatérését várta, barátságosan társalgott Juliennel. - Oly őszintének és jónak találta a fiatal titkár, hogy szive szavára hallgatva azt érezte, hogy sokkal inkább uralkodik e nő felette, mint valaha. A szenvedések, melyeken keresztül ment, sokkal élénkebbé tették örömét. Áldotta magában barátját és több bizalommal ragaszkodott az élethez.

Egy óra leteltével Galeotto visszajött. Komoly és hideg magatartást vett fel, de igen rosszul tudta elpalástolni a hatást, melyet Quintilia kiméletlen bánása gyakorolt rá. A hercegnő rendesen izgatott és heves volt, de egy óra alatt már el szokta feledni ez ingerültségnek még okát is. Ez alkalommal azonban épp oly hidegen fogadta az apródot, a mint elbocsátá. Galeotto közölni akarta Steinbach szóbeli válaszát, de a hercegnő e szavakkal vette elejét:

- Akkor feleljen, ha kérdezni fogom. Majd elvéve Gurck válaszát, feltörte azt és átadta a levelet Juliennek.

- Olvasd hangosan, szólt, és ön, Galeotto de Stratigopoli ur, üljön a szoba másik végébe és várja ott be parancsaimat.

Saint-Julien ezeket olvasá:

«Asszonyom!

Fenséged felelete oly határozott, hogy csakis a köteles tisztelet ellen vétenék, ha tovább is haboznám. Engedelmeskedem parancsának, ide csatolván uralkodóm reclamátióját egész szövegében:

Cabinetünk egyik küldöttje, Max lovag, ezelőtt 15 évvel, oly utasitással ment Monteregalba, hogy ott ő helyettesitse a leendő monteregali herceget fenségeddel kötendő házassági szertartásban és pártfogói megegyezésével ott le is telepedék. De visszahivatván négy év leforgása után, ő nem felelt semmit a rendeletre és soha se jelent meg. Ma van határideje, hogy számot adjon magáról és tetteiről e hosszu távollét óta és hogy előttem, teljhatalommal felruházott előtt, jelentkezzék. Gurck herceg... stb. Követelem, hogy irásban és határozott feleletekben bizonyitsa be ugyanazonosságát. Ha Max lovag részéről nem teljesittetnék e rendeletünk, fenséged kötelessége csalhatatlan bizonyságot adni haláláról vagy kijelölni előttünk tartózkodása helyét és ha ez elégtételt megtagadja tőlünk, azt ellenséges magatartásnak vesszük kormányunkkal szemben stb...»

- Pompás! mondá Quintilia, vedd elő ujra tolladat, Julien és irj:

«Nem ismerek el földi hatalmat, mely ily kényszerjogot használhatna ellenem, vagy ily lehetetlen kérdést intézhetne hozzám. Én nem tartozom számadással mások cselekedetéért. Minden, a mit az önök udvaráért tehetek, az, hogy megengedem, hogy államomban, nyilvánosan kérdést intézhetnek Max lovaghoz uralkodójuk nevében. Ha megadja magát e felszólításra, csak én fogok örülni rajta, hogy végre megszünik Max lovag miatti nyugtalanságuk.»

Quintilia aláirta, bepecsételte és az apródhoz fordult:

- Nos, uram és most mi mondandója van Steinbach ur részéről?

- A gróf, kétségbeesésében...

- Hagyjon nekem békét a gróf phrasisaival! vágott közbe Quintilia, mire határozta magát a gróf?

- Enged fenséged parancsainak!

- Miféle parancsaimnak? én választást adtam neki, utazzék vagy hallgasson.

- Hallgatni fog.

- Jól van. Ez semmi más, csak egy ostoba ember és én nem akarom megbántani, ha okot nem ad rá. A másik szemtelen. Menjen, vigye el neki levelemet és aztán jöjjön vissza.

A hercegnő ujra beszédbe ereszkedett Juliennel, de a történtektől egészen független dolgokról. Annyi nyugalommal és elégültséggel, hogy Julien képtelennek tartá, hogy tovább is gyanakodjék.

Galeotto visszatért. Gurck herceg nevében azon kérelemmel fordult Quintiliához, hogy kegyeskedjék a hercegnek, elutazása előtt, pár percnyi magánkihallgatást adni.

- Majd meglátjuk, felelé Quintilia; mára már eleget foglalkoztunk ezekkel az urakkal. Most önnel van dolgom, Stratigopoli ur. Ime, e kis cédula, vigye ezt kincstárnokomnak. Ő oly összeget bocsát rendelkezésére, mely elegendő arra, hogy ön pár évig utazzék. Gondolom ez az ön ohaja. Azt hiszem, nem lesz ellene kifogása, ha pár óra mulva helyettesitőjének adom át azon lakosztályt, melyet eddig ön foglalt el a palotában. Hogy uti készületeit megkönnyitsem, már rendeltem postalovakat, melyek ma estére itt lesznek és melyek a határszélig viendik. Kérem, tartsa meg a kocsit továbbra is, hogy azon folytassa utját. Ön maga fogja kijelölni az utat, melyet tetszése szerint választhat meg. Sok szerencsét jövőjéhez, van szerencsém önt üdvözölni.

Galeotto, mintha a villám sujtotta volna le, sápadozott és hebegett, de a hercegnő szemeiből látta, hogy a határozat visszavonhatlan. Azt hitte, hogy Julien árulta el. Nem tudva, hogy mihez fogjon, de kénytelen lévén engedelmeskedni, elhatározá, hogy boszut fog állani. Mélyen meghajtá magát és szó nélkül távozott.

Saint-Julien szólni akart érdekében, de a hercegnő gyöngéden hallgatásra inté és megengedte neki, hogy bucsut vegyen az apródtól.

A félépcső alján találkozott vele Julien és meglepetését és bánatát annyi nyiltsággal tolmácsolta, hogy az apród se birt benne kétkedni.

- De te még sem vagy őszinte e percben, Julien, te a legelső vagy - a kétszinüek közt és a legutolsó - az emberek között. Egyébiránt én nem értek semmit, én nem is gondolkozom, azt kell hinnem, hogy álmodom. Én nem tudom, mi történik velem, sem azt, hogy mit érezek, sem azt, hogy mit teszek.

- Tégy ugy, mintha engedelmeskednél és várakozz a határszélen, a mig visszahivnak. Lehetetlen, hogy a hercegnőnek komoly és tartós legyen haragja ellened. Ő valószinüleg sejtette összeköttetésedet Steinbach-hal és ezért akart rád ijeszteni. De bizzál bennem, én tőlem telhetőleg menteni foglak; Gina lábainál fog sirni, te majd irsz neki és ő meg fog lágyulni...

- Ki tudja? ki tudja? szólt az apród bizalmatlankodó arckifejezéssel. Én nem tudhatom, ha nem árulsz-e el, nem tudhatom, ha Gina nem ad-e előnyt, még ma este Steinbach apródjának vagy Gurck vadászának felettem, mig a hercegnő a pavillonban a titokzatos Rosenhaimot fogadja, a kit oly gyöngéden ölelt meg ma éjjel a pavillon küszöbén és egyetlen szerelmének nevezé őt; vagy nem árul-e el maga Gurck herceg, a ki módját fogja találni annak, hogy félelmessé tegye magát, vagy Steinbach gróf vagy a gyöngéd Julien, a ki ugy el tudá rejteni ájtatos méltatlankodását. Én nem tudom, mi megy végbe a mások fejében, de a magamében világosságot érzek. Ha ön megcsal, titkár ur, ne gondolja még, hogy győzedelmeskedett. Én nem tekintem magamat legyőzöttnek, én akkor fogok legtöbb buzgalommal valamihez, mikor azon a ponton vagyok, hogy el kellene veszitenem lelkierőmet... Megálljon, jöjjön velem a kincstárnokhoz, megengedem önnek, hogy mindazt ismételje a hercegnő előtt, a mit tőlem hallani és látni fog.

Bementek együtt a kincstárnokhoz és Galeotto átnyujtá a levélkét, mely lepecsételve adatott neki át. Midőn a kincstárnok előhozta a pénzt, melyet le akart számolni a fiatal apród előtt, ez egy pillanatra megzavarodott. Ez az összeg sokkal nagyobb, mint a mennyit még csak remélni is mert volna, és egy pillanatig felhagyott azon eszmével, a mely eddig elfoglalta. De, mialatt a kincstárnok a pénzt számolá, izgatottan járkált a teremben. E kis vagyon valósággal kedvet csinált neki az utazáshoz és arra a gondolatra jött, hogy egész fényben mutassa be magát egy más, Monteregalénál jelentékenyebb udvarnál. De midőn ez alig pár nap óta érlelődött terv megvalósitására gondolt, ujra felmerült lelkében az a másik, melyet évek óta dédelgetett, és végképen lemondott emerről. Az ármánykodás iránti előszeretete azzal kecsegtette, hogy

tusára kelve, legyőzi azt, melyet Quintilia ügyessége ily jól kiszámitva eszelt ki ellene. És végre, mig egy vétkes hiuság arra ösztönözte, hogy elvegye e pénzt és másutt keressen sikert, a hiuságnak egy még ravaszabb hangja arra inté, hogy mint igazi, kitanult udvaronc, áldozza fel e kis vagyont egy bizonytalan, de hozzá méltó, könnyelmü győzelemnek.

Boszuvágya győzött és azon pillanatban, midőn a kincstárnok átnyujtá neki egy részét a vagyonkának, mely az ő számára lett kirendelve, felét aranyban számolta elébe és a másik felét értékpapirokban, az apród papirost kért, hogy nyugtázhassa, de e helyett egy szerelmi vallomást irt a papirra, kijelentve a hercegnőnek, hogy a világon semmire sincs szüksége, miután igy is meghal bánatában, majd visszakérte a hercegnő által aláirt bon-t, melyet csak az imént adott át a kincstárnoknak, szétszaggatta azt és betette a levélbe az eltépett darabokat, megbizta a kincstárnokot, hogy küldje ezt el Quintiliának, az értékpapirokat megvetőleg az asztalra dobá, öklével szinpadiasan ráütött az elébe halmozott aranyakra, hátat forditva a bámuló kincstárnoknak és kiment, a nélkül, hogy egy tallért is vett volna magához az elébe rakott pénzhalmazból.

Julien, a ki e cselekedetben semmi egyebet nem látott, csak büszkeséget, igen szépnek és helyesnek itélte Galeotto e tettét. Egyszersmind felajánlta mindazt, a mivel birt az apródnak.

- Nem tudom, nem tudom, ismétlé az, folyton gyanakodva Julienre. Lehet, hogy őszinte vagy, lehet, hogy ez az ajánlat csak... bármint legyen is a dolog, nincs szükségem semmire, nem megyek messzire és nemsokára hallani fogsz felőlem. Ezt elmondhatod ő fenségének. A határszél három mértföldnyire van innen. Amig egyik lábunk a szomszéd területet érinti, fél szemünk még mindig itt lehet... Ég veled! Köszönet barátságodért, ha igazi volt, ha álnok vala, ezt is el tudom viselni.

Fellépett a kocsiba, folytatva e különös beszélgetést és ott hagyta a megsértett és megszomoritott Julient kétségei közt.

Saint-Julien bejelentette magát a hercegnőnél és elmondta neki, hogy mily nagylelküleg viselte magát az apród, s könyörgött, hogy hivja vissza a fenség a szegény Galeottot. De Quintilia, a ki már megkapta a kincstárnoktól Galeotto levelét, éppen nem látszék meghatva lenni e furfang által.

- Nem kegyelmezhetek meg neki, szólt a hercegnő, szünjél meg még beszélni is róla, légy meggyőződve, hogy csak visszatetszést szül ez nálam, és hiábavalóság az egész. Azzal vádol, hogy te ártottál neki nálam, szegény Julienem? Legyen ez igaztalanság büntetésed azon hibádért, melyet most követtél el, tanuld meg ebből, gyermekem, mily kegyetlen érzés az, ha ártatlanul vádolnak valakit.

# XVIII.

Saint-Julien felhagyott Galeottot illető terveivel s az estét az «Arany nap» fogadóba töltendő, elment felkeresni Sparkot, a ki már ott várt reá. Elbeszélte neki a történteket, és Spark, szokott optimismusával, azt felelte, hogy az apród elbocsátása igen bölcs cselekedet volt a hercegnő részéről és rendkivül szerencsés esemény Saint-Julienre nézve. Iparkodott megvigasztalni abban a tekintetben is, hogy Galeotto ily igaztalan gyanuval sértette, mondván, hogy oly egyének tisztelete, mint ez az apród, csak szégyenitő lenne reá nézve.

Mig Spark igy beszélt, Saint-Juliennek ugy rémlett, mintha a sátor függönye mellett, a mely alatt ültek, egy alacsony termetü egyéniség árnyéka suhant volna el, a ki hallgatódzni látszék. Egészen halkan kezdtek beszélni és az árnyék ekkor elosont. De már tizenegy órát ütött és Spark, mint rendesen, elbucsuzott barátjától. Az utcafordulásnál, a mely ilyenkor mindig igen sötét volt, azt érezte, hogy valaki erősen vállára ütött. Gyorsan visszafordult és egy köpenybe burkolt apró emberke állt háta mögött, a ki igy szólt halk hangon:

- Hallgass! én vagyok Galeotto.

Egy egészen kihalt utcába mentek és halkan beszélgettek.

- Hogyan? mondá Julien, te már visszatértél? még alig hat órája, hogy a kocsiba felültél, hogy...

- Leszálltam a vámnál, egy csésze chocoladet ittam és podgyászomat a fogadóban hagytam, azután a hegyek közé kerülve, visszajöttem, a nélkül, hogy valakivel találkoztam volna. Oh! lassan, lassan, édes Quintilia, önnek még nincs Sibériája szolgái számára. De hallgass csak, Julien, most már tudom, mihez tartsam magamat veled szemben. Te elárultál akaratod és tudtod nélkül, sőt elárultad magadat is. Te bizalmaskodó voltál, mint rendesen, és én kénytelen vagyok neked megbocsátani, holott bárgyuságod áldozatává tettél, de magad is az lész nemsokára, erről meg vagyok győződve. Te reád még valószinüleg szükségük van és csak ez az oka, hogy nem küldtek el téged is, velem együtt.

- Mit akarsz ezzel mondani? kérdé Julien.

- Figyelj csak, figyelj, felelé az apród, hallottam beszélgetésedet, a melyet azzal a tanulóval folytattál, a kit az ördög vinne el s a kinek nem tudom a nevét sem.

- Sparknak hivják és ő az emberek legjobbja.

- Annál jobb Quintiliára, ez az ember kedveze a hercegnőnek és ugy látszik, hogy ő ajánl be minket. A jámbor ember! Lesz idő, mikor majd meghálálјuk neki ezt a fáradságot. A férfi uralma nem tart itt soká, és senki sincs kizárva abból, hogy ne remélhesse, miszerint egy napon ő rá is sor kerülhet.

- Galeotto! azt kell hinnem, hogy te őrült vagy! te azt képzeled, hogy Spark kedvese a hercegnőnek?! Nem is ismeri, csak nem rég érkezett Münchenből. Csak a minap látta először elhaladni az uton, soha, még lábát se tette be a palotába és...

- Helyes okoskodás! Kérdezd csak meg Dortan urtól, hogyan ismerkednek meg az ilyen nőkkel. - A te németednek elég tetszetős külseje van és unalmas, fakó arca, ugy látszik, fölér a kegyenc Lucioli ábrázatával. A minap látta elhaladni a hercegnőt? Nos? ez éppen elég a megfejtéshez. Ha ő látta elhaladni, valószinüleg a hercegnő szintigy látta őt, fülére huzott sipkájával és pipájával szájában. Quintilia asszonyság nem dohányozik-e szinte, mint egy georgiai nő? Okvetlenül a pipája bájolta el. Egyszerűen jelt adott neki vagy Ginetta által küldött egy kis levélkét és minden rendén volt.

- Galeotto, a te fejed meg van zavarodva, a gyanu már rögeszméddé válik, ha igy folytatod, utóbb a saját árnyékodat is rablónak fogod nézni.

- Mondja csak édes, nyiltszivü uraság, tud ön olvasni és ismeri a hercegnő irását?

- Nos, nos... ki vele, mit értesz ez alatt? kérdé Julien remegve.

- Jöjj közelebb e lámpához és olvasd e levélkét, melyet Sparce vagy Sparchi, nem tudom, hogy is nevezted, éppen most ejtett ki, véletlenül, a zsebéből, a mint veled szemben oly jól játszott, a kitanult bandita.

Saint-Julien egy pillantásra felismerte a hercegnő irását és csaknem kábultan olvasta e pár sort:

> «Miután Rosenhaimot nem fogadhatom, ma éjjel a pavillonban felkereslek, édes Sparkom; hagyd nyitva lakásodnak a folyosóra nyiló ajtaját.»

- Nos, láthatod ebből, szólt Galeotto, hogy Sparchi ur jó ördög; tudja magát alkalmazni, nem féltékeny és igazán philosophus! A mi minket illet, bennünk már lenne annyi ostoba büszkeség, hogy legalább három napig kizárólagos és korlátlan uralmat követelnénk magunknak. Ez a jó német semmivel se gondol, fel se veszi, hogy egy hercegnő látogatja meg éjjel. Majd egyszerün kiveszi szájából a pipáját és igy fog szólni:

- Ah! ah! Ime, Rosenhaim és a pavillon előnyben lenne és ő szerencséjét másnapra halasztja.

Aztán ujra szájába veszi pipáját, mondván:

- Ah! ah! ah!

- Nos, Julien, mire ez eltorzult vonások, mire e borzasztó düh? Menjünk.

- Hova menjünk?

- A folyó partjára. Majd meglessük a hercegnőt, a mint arra elhalad és szépen lesütjük szemeinket, mint Ireneus herceg alattvalója, midőn urokat abban a pompás zöld köpenyben látták, melyben, mint a közbeszéd mondja, láthatatlanná vált.

- Galeotto! kiáltott ingerülten Julien; azt kell hinnem, hogy te magad vagy az ördög!

Egy ideig Spark háza körül tévelyegtek, hogy megfelelő rejtekhelyet találjanak. Ez a ház egy asztalosé volt, a ki egészen átadta azt egy időre. Spark tehát itt egészen egyedül élt és senki által nem ismerve, sőt senki nem is tudta ott tartózkodását. Ablakai a Celinára nyiltak és eltakarva sürü füzesek által, a hol a két barát egész könnyen elbujhatott. Éjfél után egy negyeddel a csendet halk suhogás zavará meg, egy pár lágy csobbanás és egy kis bárkát láttak a vizen tova siklani, melyen két alak foglalt helyet.

- Még nem ő, szólt Julien.

- Csend! figyelmezteté Galeotto. Ugy tetszik, hogy felismerem az evezők csapásait. Gina egy velencei gondolás leánya.

A bárkával egészen közelükben kötöttek ki és a bent ülő férfiak egyike a part füzeihez erősité a bárkát, mig a másik könnyedén partra ugrott és igy szólt halk hangon:

- Itt fogsz bevárni.

- Igenis, asszonyom; felelé a férfi. És mialatt amaz egy ugrással a házacska ajtajához ért, a hajósnak vélt férfi köpenyébe burkolódzott és lefeküdt a bárka fenekébe.

- Gina! mondá az apród, feléje hajolva.

Gina összerezzent, felnézett és nyugtalanul jártatá körül tekintetét, de az apród visszabujt rejtekhelyére és mozdulatlanul maradt ott. A férfi, azt képzelve, hogy csalódott, visszafeküdt a bárkába. Galeotto megfogta Julien karját és egy kis távolságba vezette a folyótól és igy szólt:

- Nos, mondod-e még, hogy én vagyok az ördög és kisérteteket varázsolok szemed elé?

- Galeotto, felelé Julien, szomoru álmokat idézesz fel bennem, de ha valaki a sátán szerepét játsza, az csak ez asszony egyedül, ez a bünös asszony, kinek ajkán mindig készen vannak a legtisztább, legszentebb szólamok, melyek szemtelen ravaszságának zsoldjában állanak. De mondd, miért viseli magát ugy velünk szemben? Miért nem bánik el velünk akképen, mint Dortan, Spark és Rosenhaimmal? Miért nem kapunk mi is titkos találkákat estére, - minden ceremonia nélkül? Miért fárasztja magát azzal, hogy bennünk tiszteletet és félelmet költsön maga iránt?

- Nem tudod miért? kérdé nevetve Galeotto. Az azért van, mert mi közelében élünk és mivel szüksége van neki oly szolgákra is, a kik bolondjai, a kik bámulják. És végre a blazirt asszonyok regényessé szoktak válni, azaz, jobban mondva, romlottak szivben és lélekben. Mindig össze tudják egyeztetni elveiket és érzelmeiket érdekeikkel s ez utóbbit soha se vesztik szem elől. Egy gyermek bárgyu bizalma igen mulattatja őket és hizeleg hiuságaiknak. Ez a féle reggeli győzelem, mely jó arra, hogy türelmesen be tudja várni az esteli kedvest. De hát mi bánthat téged, hisz neked igen szép szerep jutott.

- A pokol minden szörnyeire! kiáltá Julien, ez aljas és ostoba egy szerep!

Galeotto nevetésben tört ki.

- Jó éjt, mondá Galeotto. Én majd keresek menhelyet, valamelyik «jó lelkü» ismerős kisasszonynál, te pedig eredj vissza a palotába és készits egy sonettet, hogy holnap reggelre átnyujthasd ő fenségének egy bokrétában. Jó éjt!

Saint-Julien, a helyett, hogy haza ment volna, a füzesek között maradt azon pillanatig, a mig Quintilia kijött a házacskából. Spark karját nyujtá neki. Elkisérte a bárkáig és megállva a füzesek alatt, Julientől alig három lépésnyire, megcsókolta. Ez a csók, akarata ellenére is, megremegteté Julient és szive hevesen dobogott.

Gina felrezzent álmából, a mint urnője a bárkába ugrott.

- Menj be gyorsan, mondá Quintilia a fiatal németnek.

Spark engedelmeskedett, de mindaddig ablakánál maradt, mig a bárka egészen el nem veszett a ködben, szeme elől.

Saint-Julien sem veszté el egy percre sem a jármüvet tekintete elől. A hercegnő levette kalapját, a szél szétzilálta haját; oly szép volt a férfiruhában, a mint ott állt a bárka közepén, mint egy angyal.

# XIX.

Saint-Julien ez éj hátralevő részét a legnagyobb izgatottságban tölté, a mely felülmulta mindazon izgalmakat, melyeket eddig érezett. Határozottan gyülölte Quintiliát; mert ez utóbb felfedezett álnoksága megkoronázta valamennyi csalfaságát. Hogy igy tudjon valaki hazudni, arra már mégis nagy gyakorlottság kell.

- De, szólt magában Julien, miért fektet annyi sulyt arra, hogy velem szemben alakoskodjék ennyire, holott másokat éppen semmi figyelembe sem veszi? - Miért nem bizott bennem ugy, mint Sparkban? - Nem is ismeri ez embert és karjaiba veti magát ma, a nélkül, hogy meggondolná, mily megvetést fog ez iránta érezni már holnap reggel. A kiben van annyi büszkeség, hogy visszautasitsa Gurck és Steinbach vakmerő követelését, átengedi magát ugyanazon este egy szegény tanulónak, a kinek még nevét alig tudja. Miért nem mert előttem olyannak mutatkozni, a milyen? Én talán tudtam volna szeretni és talán iránta hajlamom és vonzalmam nem tett volna ily szerencsétlenné. Nyiltan, merészen és szenvedélyesen szerettem volna, mint férfihoz illik. Ha a szükség ugy hozza magával, oly discrét lettem volna, mint Ginetta. Nem játszanám legalább ily nevetséges szerepet; nem hagytam volna magamat ugy félrevezetni hazug erényeivel. Ilyen asszony bizonyára nem költött volna bennem szerelmet, de azon pillanattól fogva, melyben nyiltan bevallja gyöngeségeit, nem tartanám magamat feljogositva arra, hogy megvessem. Elnéző lettem volna mint a milyen a barátság tud lenni. Azt hitte, hogy csak ugy nyerheti meg barátságomat, ha egy piedestalra állva, mint istennő jelenik meg előttem, lerázva e földi port? E nő nem félénk, ő, a ki fennen hirdeti, hogy megbocsát minden megvetett és elitéltnek. Azt hitte, hogy ennyi tökélylyel kendőzve lelke büneit előttem, nem teszi ki magát annak, hogy szenvedélyesen beleszeressek? Oh! de ő soha se tétovázik; ez az asszony igen jól tudja, mit akar és mit tehet. De hát mi célja volt velem? Magához emelt szeszélyből, mint Dortant, mint Sparkot, de engem nem tett kedvesévé. Velem ugy bánt el, mint egy politikai egyéniséggel, a kinek csak tiszteletére volt szüksége és erre nézve egy sátán leányának minden ügyességét felhasználta, Hogy szemeim elől eltakarja a valóságot. Oh! milyen pompás komédia volt, elémbe dobni a kulcsot, mely - valószinüleg - egy üres szekrényhez szolgált és e mellett olyan dolgokat mondott, a mi minden jellemes embert visszatartana attól, hogy e kulcsot felvegye! Sirt, igazi könyeket sirt! és én is sirtam. Oh! gyalázat! Isten! hát igy engeded játékszerül felhasználni azokat, a kik hisznek benned. De hát végre is, mire volt ez a határtalan csalfaság velem szemben? Másokkal nem törődik, bármint vélekednek felőle, Galeotto előtt soha se iparkodott magát megértetni, egyedül én előttem játszá e nagyszerü szerepet.

Julien visszament a palotába és százszor is megfordult agyában, folyton feleletet keresvén e kérdésre. Nem talált rá más választ, mint azt, melyet Galeotto adott, t. i. hogy Quintilia mint ügyes asszony, szeret mindent megkisérleni, még a lehetetlent is; ez az oka, hogy hiuságának feláldozta ez alkalommal a szerelmet, hogy kéjelegve szemlélhesse azt a szinjátékot, mely egész uj ő előtte: egy félénk és tiszta sziv szenvedéseit. Ez nem volt egyéb egy kisérletnél, egy vagy két jól megjátszott szinpadi jelenésnél; ez egy játszma volt csak, a hol a partenaire egész vagyonát feltette és a ki nyert vagy vesztett, a nélkül, hogy a másik fél, a hercegnő, valamit kockáztatott volna e játéknál.

Ez a gondolat dühbe hozta Julient; nem tudott aludni és felkelve, egész nap az erdőben bujkált. Az egyik ösvényen Sparkot vette észre és gyorsan eltávolodék onnan. Most már nem tudta, hogy mint vélekedjék barátjáról. Voltak pillanatai, midőn ugy nézte, mint egy szellemes cselszövőt, a ki képes napokig beszélni az erényről, de a mellett szivesen kacérkodik a bünnel. Voltak olyan percei is, melyekben e Sparkot álnokabb cselszövőnek tartá magánál Quintiliánál is, a kinek kém gyanánt szolgál.

Késő este tért haza, egészen kimerülve a fáradtságtól és felment szobájába, tanakodva: ha vajjon lefeküdjék-e, vagy felhozassa vacsoráját. Szobájának ajtaja el volt reteszelve belülről és olyan forma hang, a milyet az álarcos bálakban használnak, azt kérdé a kulcslyukon keresztül, hogy: «Ki van itt?»

- Az ördögbe! ki van itt, hát te ki vagy? kérdi Julien, én, én vagyok és szobámba akarok menni.

Az ajtó csakhamar felnyilt és Julien bámultában visszahőkölt, meglátva Galeottot.

- Csitt! Semmi felkiáltás, semmi indulatszó! mondá az apród, kedvem kerekedett, hogy elbujjak a palotába és a te szobádat választám ki menhelyül. Éjszaka csúsztam be a kerten át és a kis lépcsőn felosontam. Ime, ujra elfoglaltam állásomat, ebben senki se merjen kétkedni. Hanem átkozott módon megvárakoztattál! Nem vacsoráltam még, és meghalok éhen. Terringettét! te bátran járkálhatsz a folyósokon, menj, hozzál nekem egy kis hideg fogolypecsenyét citrommal és két vagy három üveg bort, de a legjavából, a mi kezed ügyébe akad, és ha utközben szemedbe ötlik egy kis fagylalt vagy sütemény, ne mulaszd el ez édességre is kiterjeszteni becses figyelmedet. Egy olasz apród nem táplálkozhatik ugy, mint egy angol groom, és mióta életmódomat megváltoztattam, valósággal spleenem van.

Saint-Julien nem haragudott érte, hogy maliciosus társát találta itt, a guny, a csufondárosság volt az egyetlen szórakozás, melyre e pillanatban képesnek érezte magát. Észrevétlenül becsuszott az éléskamarába és egy fácán, két üveg ciprusi borral, kalácscsal és piskótával tért vissza.

Bezárták az ablakokat, leereszték a függönyöket és minden reteszt rátoltak az ajtókra, azután hozzáláttak a vacsorához. Galeotto csufondáros bohóskodásai és a tüzes borok lassanként felkorbácsolák Julien vérét, és a helyett, hogy elaludt volna székén, a mint ezzel a vacsora kezdetén ijesztgetni kezdé társát, egész önkivületbe esett, a mely félig lázassá, félig őrültté tette, s a mely állapotán a gonosz apród rendkivül jól mulatott. Egy órai fecsegés után egyszerre lecsillapult és oly levert lett, hogy Galeotto, nem tudván belőle semmiképen egy szót is kihuzni, levetette magát az ágyra.

Saint-Julien élénk fájdalmat érzett fejében és mellében, de ittassága oly nagyfoku volt, hogy valóságos ideges düh vett rajta erőt.

- Nem! mondá magában, lassan járva alá és fel szobájában, s a kialvó lámpa fénye megvilágitá dult vonásait, nem! ebből semmi sem lesz. Engem nem használhattok fel játékszerül, időtöltésül; én nem való vagyok Canthariде ur gyüjteményébe, hogy górcsövén nézegessen, mint valami rovart. Nem küldhetnek el egy messze sétára, mint egy ostoba fickót, szivem sebével, melyet mérgezett nyilak ejtettek rajta. Nem fogják az udvari évkönyvbe tréfás jegyzetként beigtatni a belső titkár epizódjait, sem a hercegnő titkos jegyzékei közé. Ha Spark ur vagy egy más lenne a fejezet hőse, lesz rá gondom, hogy ez expositiójához méltó megoldással szolgáljak én magam. Ni! ni! Galeotto! ne aludj, mint a bunda, és mondd csak, hogy szólit meg az ember egy hercegnőt, midőn kibujik az ágya alól.

- Ah! ez a körülményektől függ, mondá Galeotto ásitva, az ember térdre borul előtte és bocsánatot kér tőle fulladozó hangon, vagy, még jobb, semmit se szól és, csak azután kér bocsánatot.

- És ha segitségért kiált, mit kell akkor tenni?

- Ugyan eredj! Mikor kiált egy asszony segitségért?

- De ha dühbe talál jönni?

- Hát mire való akkor a találékonyság? Olyan ostoba lenne ily esetben az ember?

- De ha a rajtakapás félelme és a pillanat behatása tán erényessé tenné egy percre.

- Ha az ember ilyesmibe fog, nem szokott tétovázni, akármilyen akadályokkal állna is már szemben. Ha valaki csak félig-meddig bir vakmerő és szemtelen lenni, százszor többet ér, ha teljességgel bele se kezd ilyesmibe. Minden sikert a mersz tesz meg; s ha az ember vakmerő tud lenni, kilencvenkilenccel áll egy ellen, a nő erényével szemben.

- Legyen... Jó éjt, Galeotto. Egy óra mulva tán el fogok tünni, mint a törvénytelen Max vagy meg leszek boszulva, mint férfihoz illik.

- Ezer ördög! Julien, megőrültél? Hová mégy? mit forralsz agyadban?

- Hát miről beszélünk már egy óra óta?

- Lelkemre! már nem is tudom. Oktalanságokat csevegtünk és te ennek következtében határoznád el magad a biztos halálra?

- Szükségem van a veszélyre, ez megadja a bátorságot. Ha e lépés nem volna őrült vakmerőség, akkor határtalan gyávaság lenne. Soha se lenne bátorságom megcsókolni ez asszonyt, ha nem kockáztatnám ez által azt is, hogy egy tőrhuzás lesz a fizetés érte.

- És ha nem ittál volna annyi cyprusi bort. Illik hozzád az ilyen vállalkozás? Eredj, eredj, Julien, te meg vagy bolondulva! Nézz rám, ugy-e duplán látsz engem is?

Julien megállt és szembe nézett az apróddal.

- Hitemre, félni kezdek tőled, mondá az apród, ugy nézesz ki, mint egy gonosz lélek. De gondold meg: ha csak félig vagy ittas... na, rajta Julien, járj legalább végére ez üvegnek!

- Éppen nem vagyok ittas, meg vagyok sértve. Boszut akarok állni, ennyi az egész.

- Nos! kiáltá Galeotto, leendő szakállamra, igazad van! ez aztán jó gondolat! Ha a te helyedben lennék, én már meg is kisérlettem volna. A mi engem illet, na, ez egészen más. De te nagyon erényes vagy arra nézve, hogy más okod lenne, mint a szent boszu. Eredj, fiam, és segitsen meg az Isten! De vidd el stilétemet és engedd, hadd kisérjelek el az ajtóig.

- Nem, nem szabad, hogy téged lássanak, a mi pedig e gyilkot illeti, ha magammal vinném, több kedvem volna meggyilkolni vele ez asszonyt, mint karjaimba zárni.

- Egy pillanatra, egy pillanatra csak! az Isten nevére, várj egy pillanatra! mondá Galeotto. Ez tréfás egy gondolat ugyan, de ne siesd el, mintha valami meggondolt cselekedet volna.

- Hát az meggondolt cselekedet volt, midőn te a pénzt szemébe vágtad a kincstárnoknak és üres kézzel távoztál? Bátran kockára tehetem életemet, hogy megmentsem becsületemet, midőn te feláldoztad vagyonodat, hogy kielégitsd hiuságodat. Bocsáss, elég volt!

- De, Julien, gondolkozzál egy kevéssé: mit fogsz neki mondani. Ne légy mindjárt kezdetben szemtelen. Hizelegj, sirj és aztán essél önkivületbe, zokogj, fenyegess, kérj bocsánatot és a legvakmerőbb tetteket is alázatos, könyörgő szavak kíséretében kövesd el. Érted ezt, Julien? ezt a szerepet kell játszanod és a siker elmaradhatlan. Ha elbizott kérkedőnek mutatkoznál, ez nagyon rosszul illenék hozzád és észre venné, hogy csak gunyolódol. Hitesd el vele az utolsó pillanatig, hogy ő űz tréfát te belőled, és ha megesik rajtad a szive, ha azt hiszi már, hogy az öröm, a gyönyör, a hála, magadon kivül ragadott, akkor mondj meg neki, fedezz fel előtte mindent. A düh mindig eltalálja az igazi hangot, de még igazabban tudja leirni azt. Irj Julien és menekülj.

- Igen, holnap, felelé Julien.

- És ma este könyörögj és zokogj.

- Bizd csak rám, csupán egy kis visszaidézésre van szükségem a közelmultból és eltünt szerelmemet oly jól fogom tolmácsolni, mint egy elbeszélést, mint egy jól betanult szerepet, a miből tényleg, most már semmit sem érezek. Isten veled!

Felvette a lámpát és anélkül, hogy figyelt volna Galeottora, a ki még folyton utasitásokat adott neki, kiment és ott hagyta a sötétben az apródot.

Alig maradt egyedül Galeotto, azt a kérdést intézte magához, hogy nem-e a legnagyobb ostobaság az, a mit Julien tesz. Ő maga biztatta ugyan ebbe, de csak azért, hogy ez esemény fejlődéséből huzhasson következtetést ez asszonyra nézve, a kit annyiféleképen itélt már meg, de egészen kiismernie még nem sikerült, ez által remélte megtudni, mily mértékben áll Quintilia büszkesége arcátlanságával szemben.

Mindamellett megszállta a félelem, arra gondolva, ha Julien valami ügyetlenséget követne el, mert akkor ő is elveszne, mint büntárs, miután szobájában találnák; és habár Galeotto Max történetét csak dajkamesének használta fel, mégis erősen hitt benne. Nem volt valami bátor fickó és gyönge testalkata némileg mentette is e lelki szegénységét. Résen akart hát lenni és arra gondolt, hogy a kis lépcsőn kellene leszöknie, de legnagyobb csodálkozására, az ajtó be volt zárva kivülről és minden erőfeszitése mellett sem birta azt felszakitani; akkor az a gondolata támadt, hogy belülről kerüli meg a palotát, habár ez által annak teszi ki magát, hogy a folyosón találkozik valakivel és ráismernek. De hát bizonyára nem adtak ki ellene elfogatási parancsot és mire köztudomásra jönne, szépen kiillanhat a kerteken át. De egy megmagyarázhatlan félelem lebilincselé, a midőn egyszerre észrevette, hogy Julien, szórakozottságában, bezárván az ajtót, a kulcsot kihuzta a zárból. Nem volt mit tennie, kénytelen volt várakozni, mig visszatér, s egyszersmind azzal nyugtatta meg magát, hogy Julien képes lesz ujra beleszeretni a hercegnőbe, ha majd lábainál fog térdelni, mint a hogy ő tanácslá, hogy tegye.

- Valóban, mondá magában az apród, nagy szegénységi bizonyitvány lenne az ügyes Quintilia részéről, ha nem játszaná ki ujra az olyan őrültet, a ki képes volt őt egyszer is komolyan venni.

# XX.

Saint-Julien titkos utakon csuszott be a hercegnő öltöző-szobájáig. Zaj nélkül felnyitá azt és a sötétben beosont a szomszédos hálószobába és vigyázatosan közeledék a dolgozó-szoba felé, a honnan a félig nyitott ajtón keresztül egy gyertya halvány világát pillantá meg. A nyiláson keresztül tisztán látta és hallá, a mi a dolgozó-szobában végbement.

Quintilia egy indiai selyemből készült függő-ágyban feküdt. Könnyü, finom szövetü ruhában volt; szétbontott haja mezitelen vállaira omlott. Ginetta, egy kis tábori széken ülve, könnyedén himbálta a függő-ágyat, melynek ezüst zsinórját kezében tartá. Egy, a padmalyról lelógó alabastrom lámpa halvány, titokzatos világot terjesztett a szobába, melynek közepét egy aranyozott füstölő foglalá el, bóditó illatot árasztva széjjel.

- Rendkivül fáradt vagyok, mondá a hercegnő; beszélj, Ginetta, beszélj; ne hogy elaludjam.

- Fenség nagyon igénybe veszi minden erejét. Alig aluszik négy órát; ez nem elég.

- Te a magad érdekében beszélsz, gyermekem, és igazad is van. Egész éjjel virrasztanod kell miattam; bizonyára gyakran megátkozol. De hát miért nem alszol nappal; neked könnyü, nem vesznek igénybe a kormányzás gondjai.

- Ah! asszonyom, vajjon kinek nincsenek gondjai?

- Hogyan? tán még neked is vannak? Ime, már megvigasztalódtál Galeotto elvesztése miatt!

- Hogyne, fenség?! egy szörnyeteg volt ez, a ki rágalmazott mindkettőnket.

- Ginetta, Ginetta! Te igazi csapodár vagy, és helyesen teszed, ha ez megment a bánattól. Én nem avatkozom szivügyeidbe; nem tudom, ha hibáztatható vagy-e, de én nem is akarom kutatni; csak jó tulajdonságairól: a te discretiod, igazi vonzalmadról győz meg.

- És hálámról, mondá Ginetta, mert én igazán sok hálával tartozom fenségednek.

- Miért, gyermekem?

- Mert oly jó volt hozzám, és én csak ennyit tudok fenségedről. A többivel nem törődöm, és a mit nem értek, nem is iparkodom azt kifürkészni. Ah! de ni-ni! fenséged elalszik!

- Valóban, nem tudok már ellentállni. Figyelj csak, Ginetta, hányat ütött az óra?

- Tizenkettőt.

- Nos, tehát! miután csak egy órakor indulunk, inkább elalszom e kis időre és aztán költs fel, habár ez által csak meddő tusát vivok a fáradtság ellen. Engedj hát egy kissé elszunnyadni és ha elérkezik az idő, költs fel.

- Ez esetben szobámba megyek, mert ha itt maradok e félhomályban, magam is elaludnám.

- Menj, gyermekem, s maradj mindig jó és hű.

Saint-Julien hallá, midőn Ginetta kiment a szemközti ajtón s bezárta azt. Néhány percig még várakozott és midőn meggyőződött, hogy a hercegnő elszunnyadt, lábujjhegyen bejött és Quintilia felé közeledék.

Most, hogy nem szerette már és csupán egy könnyelmü nőnek tekinté, inkább elborzadt, semmint megittasult a kéjes és gyönyört árasztó behatások láttára, és a mig egy fájdalmas zavar dult keblében, ugyanekkor azt érezte, hogy vakmerőségét egy sovár kiváncsiság fokozza. Oly közel állt hozzá, hogy meghallá szive dobogását és érezte forró lehelletét. Egy pillanatra, a természet ösztönének engedve, a vágy és félelem szállta meg, de ujra eszébe

jutott oktalan szerelme, melyet e nő iránt érzett és ekkor nem tudott semmiről, csak a boszura gondolt. Mindazonáltal, a mint e nemes vonásokat megfigyelte, melyeket ez édes, nyugodt álom még szebbé tett, akaratlanul is kétkedni kezdett ujra aljas voltában, melynek bélyegét mégis csak homlokán kellene hordania. De ez a homlok oly tiszta, oly mocsoktalan ráomló hollófürteivel; e látvány egészen kivonta a pillanat hatása alól Julient és nem gondolva többé arra, a mi eddig lelkében dult, azon a ponton volt, hogy öntudatlan és ösztönszerü tiszteletet érezzen ujra e nő iránt. Figyelmesen nézte és álmától akarta elrabolni azt a titkot, melyet ébren soha se árult el. Egy kiejtett parányi szótag, egy sohaj elég lett volna neki arra, hogy megadja teljes bátorságát; de e nyugodt, csendes álom oly mocsoktalan tükre volt ártatlanságának, hogy Saint-Julien egy pillanatra arra az elhatározásra jutott, hogy zaj nélkül, a hogy jött, vissza megy és letesz arcátlan merényletéről.

De Galeottora gondolva, a ki várja s a ki ki fogná gunyolni, elpirult félénksége miatt, és eszébe jutott, hogy a percek igen meg vannak számlálva, nincs tehát vesztegetni való ideje, eltökélte magát, hogy egy csókot lehel Quintilia ajkaira; de hiában hajolt feléje, nem volt bátorsága szándékát megvalósitani és csupán kezét csókolta meg.

- Ki az? kérdé a hercegnő felébredve, minden nagyobb meglepetés és a legcsekélyebb ijedtség nélkül.

- Az, a ki imádja önt, és a ki meghal önért.

- Julien! mondá, felkönyökölve, hogyan történt ez... Hány óra... Hol vagyunk... Ki fogta meg kezemet... Mit mondtál...

- Azt mondtam, hogy meg kell engem szánni és hogy meghalok ön nélkül! mondá Julien, térdre borulva és meg akarván ragadni kezeit, de Quintilia önként nyujtá neki kezét és gyöngéden szólt:

- Oh! Istenem! mi történt veled, szegény gyermek?! Mi okból jöttél ide? Miféle veszély fenyeget téged és mit tehetek érted?

- És ön nem tudja azt?

- Nem, én semmiről sem tudok, aludtam. Mi történt? Ki bántott téged?

- Ah! kiáltá Julien, teljesen magához térve; ön nagyon ügyes, valóban; ön ugy tesz, mintha nem értené a legegyszerübb dolgot és mégis...

- És mit «mégis?» - mondá csudálkozva Quintilia.

A hercegnő ekkor észrevette fedetlen vállát, de e miatt nem jött zavarba és igy folytatá:

- Kérlek, gyermekem, adj előbb egy kendőt és aztán magyarázd ki magadat: mi bánt, mi izgatott fel ennyire?

Saint-Julien azt hitte, hogy csupán azért kéri a kendőt, hogy vállait csudáltassa, ha eddig nem figyelt volna rá. Hirtelen átölelte Quintiliát és igy kiáltott fel:

- Maradjon igy, maradjon igy és figyeljen rám!

- Julien! ön eszeveszett! Ön meg van háborodva! szólt a hercegnő és gyöngéden eltolta magától. Lehetetlen, hogy valami rendkivüli dolog ne történt volna önnel; szóljon gyorsan, mi baj van, mert valósággal megijeszt és nem ismerek többé önre!

- Értem, szólt magában Julien; ugy tesz, mintha elfelejtette volna kendőjét, ugy tesz, mintha nem értene, de csak azért, hogy jobban felbátoritson! Ah! tehát itt a pillanat és ő csodásan kezemre játszik.

- Oh! Quintilia! hát nem tudod, hogy imádlak és hogy meg kellene őrülnöm, ha azt a szenvedélyt el kellene fojtanom?! Nem tudod, hogy ez lehetetlenség, hogy ez felülmulna minden emberi erőt és hogy birnom kell téged vagy meghalok!

A mint ujra magához szoritá a hercegnőt, a szenvedélyes vágy uj erővel gyult ki lelkében és elfeledvén gyülöletét és megvetését, többé nem kelle szinlelnie a szerelmet. Hévvel könyörgött, forró csókokkal boritá fedetlen karjait és mivel Quintilia a harag legkisebb jele nélkül iparkodott szabadulni tőle s elnéző, résztvevő szavakkal akarta eszére hozni, Julien azt hitte, hogy ez csak felbátoritás és őrült szenvedélylyel akarta vállait és leomló haját is megcsókolni. De lázában nem látta előre, a mi következett.

A hercegnő hirtelen felkelt és erős karjával eltaszitá magától és igy szólt hozzá, hangjában inkább a csodálkozás, mint a harag kifejezésével:

- Tehát az ön tisztelete és barátsága csak játék volt? Ez volt az ön valódi célja?

- Feltett szándékom a teljes győzelem volt, habár ezer halállal kellene lakolnom e bünömért! - felelé Julien magánkivül, és azt gondolva, hogy Galeotto tanácsát követve még vakmerőbbé kell lennie, ismét karjaiba akarta zárni Quintiliát.

De a hercegnő épp oly magas és erős volt, mint ő, tehát torkon ragadta és oly igazi férfias erővel szoritá kezével, hogy a fiatal ember sápadtan és fuldokolva rogyott le lábaihoz. Ekkor a hercegnő rárohant, mellére térdelt és mielőtt ideje lett volna egy kissé magához térni, Quintilia kiragadta tőrét, melyet sohase hagyott el magától s Saint-Julien szive felé irányozva a gyilkot, igy szólt hozzá:

- Ha egy mozdulatot tész, meghaltál! Másik kezével meghuzta a csengetyü aranyos zsinórját, mely a függő ágy fölött lógott le a padmalyról. Saint-Julien megkisérlé, hogy kiszabaditsa magát; e pillanatban azonban a tőr hegye könnyü karcolást ejtett rajta és pár forró csepp vér bugygyant ki mellén.

- Alávaló kutya! kiáltá Quintilia haragos megvetéssel; vigyázz nyomorult életedre s kimélj meg az undortól, hogy én öljelek meg!

Gyors léptek zaja hallatszott. A csengetyü, melyet a hercegnő megrántott, rendesen Ginettának szólt, de ha az ily nagy erővel lett meghuzva, a szomszéd szobákban alvó szolgákat is felriasztá. Saint-Julien hallván közeledni aljas tettének szemtanuit és félve a hercegnő rettentő boszujától, utolsó erejét is megfeszité, hogy kiszabaditsa magát, sikerült is; de ekkor egy ujabb szurást érzett, melyet Quintilia feléje irányzott tőrétől kapott; az ajtóhoz kuszott, melyen bejött, és lélekszakadva elrohant.

# XXI.

De egyet nem tudott Saint-Julien, azt, hogy a hercegnő, emberei egyikétől értesülvén Galeotto ittlétéről, elrendelte, hogy zárjanak el minden ajtót és őrizzenek minden kijárást. Nem akart kutatást, zajt csinálni, de megparancsolta, hogy ha szökési kisérlet történnék, verjenek fel minden őrt.

Saint-Julien tehát látva, hogy minden ajtó fenyegető tekintetü alabárdosokkal van elzárva, legjobbnak vélte szobájába zárkózni és ott bevárni sorsát. Galeotto látva Julient, sápadtan, magából kikelve és mellén a vérfolttal, igy kiáltott fel, egészen elszörnyedve:

- Monaldeschi! Monaldeschi!

Azt hitte, hogy össze kell rogynia, oly gyöngének látszott; de Saint-Julien letörölvén a vért melléről és összeszedte erejét s aztán elbeszélte neki szaggatott hangon a történteket. Ez egyszer Galeotto nem is találta oly nevetségesnek a dolgot. Az elővigyázatból, melylyel a kijárásokat őrizték és Quintilia Julien iránti rettentő dühéből, önmagára nézve se látott semmi jót.

- Az én nézetem az volna, szólt az apród, hogy minden törekvésünkkel azon legyünk, miszerint innen szabadulhassunk. Ugorjunk ki az ablakon, többet ér, ha kitörjük lábainkat, mintha Max módjára elfödetnek egy aranyos koporsóba.

Saint-Julien kinyitá az ablakot és három vagy négy fegyveres embert látott lent a fa tövében.

- Ne is álmodjunk ilyesmiről, viszonzá Julien, ugy a szökés, mint az ellentállás hasztalan. Talán legcélszerübb lesz várnunk, mig a vihar elvonul. Már nem hallok semmi neszt.

- Quintilia ritkán jön dühbe, mondá az apród, de az olasz nő boszuvágyóbb, mint gondolnád. Vinne el az ördög! Te ugyan szép helyzetbe jutottál! Az bizonyos, hogy most büntársadnak fognak gondolni és a palota valamelyik pincéjében, szép titokban, megfojtanak majd, veled együtt. Ez mind a te lelkeden veszszen. A győztest akartad játszani és bizonyára ugy viselted magadat, mint valami ostoba golyhó.

- Ostoba golyhó vagy magad! felelé Julien. Miért bujtál el az én szobámban: Én nem biztattalak erre.

E pörlekedés még hevesebb lett volna, ha léptek zaja nem szakitja félbe. A két szerencsétlen ifju megütődéssel nézett egymásra. Galeotto sápadtan és félájultan esett az ágyba. Saint-Julien, a ki bátrabb volt, a szoba közepén állva várta a közeledő gyilkosokat. Beléptek és udvariasan felszóliták a két áldozatot, hogy engedjék bekötni szemeiket és összekötni kezeiket. Saint-Julien fel akart erélyesen lépni e megalázó bánás ellen; de a fegyveres férfiak főnöke gyöngéden igy szólt:

- Uram, ha a legkisebb ellenállást tapasztaljuk, kénytelenek leszünk erőszakhoz folyamodni és ez bizonyára még kellemetlenebb lesz önökre nézve.

Erre az argumentálásra nem volt mit felelni. Saint-Julien megadta magát. A mi Galeottot illeti, ez a nyomorult gyermek ugy meg volt dermedve a félelem miatt, hogy jóformán ölben kellett elvinniök.

Midőn feloldozák kezeiket és levették szemkötelékük et, egy szük börtönben találták magukat és ott hagyták a sötétben őket.

- Átok és kárhozat! mondá az apród; ez utolsó napunk!

- Adja Isten, hogy igazat mondtál legyen; felelé Julien és ne tegyenek ki a lassu kinos éh-halálnak.

Leültek a szalmára és kimerülve a szenvedett izgalmak által, szótlanul ültek egymás mellett. Az apródon azonban segitett a fiatalság. Két óra mulva mélyen elaludt és Saint-Julien erősen horkolni hallá ifju társát; a mi őt illeti, izgatottsága nem engedett neki egy pillanatnyi nyugalmat.

Midőn Galeotto felébredt és a halvány napvilágnál, mely csak homályosan szürődött be a börtön ablakán, megpillantá a bánatos Julient, a ki azonban most már nyugodtabbnak látszott, Galeotto is feltalálta mellette eddigi hányivetiségét és félve, hogy milyen poltronnak mutatta magát, a semmivel törődőt kezdte játszani, a mitől azonban nagyon is távol volt. Szeleverdisége segitett rajta és tréfálva intette társát, hogy szálljanak vigan szembe a rosszakarattal. Saint-Julien mosolygott, gondolván, e tanács eső után köpenyeg. Mindamellett, minthogy a veszély még nem mult el és ő volt az oka, hogy a szegény apród ily kellemetlen kalandba keveredék, Julien lehetőleg elnéző volt iránta és ugy tett, mintha hinne bátorságában, holott jól tudta, hogy hányadán állhat vele.

A napot elég kellemetlenül tölték és meglehetős korán ebédet kaptak. Galeottot már csaknem egészen elhagyta vállalkozó szelleme, de Julien hidegvérüsége sértette büszkeségét, és ő is iparkodott annak mutatkozni, és mindkét részről, tőlük telhetőleg, elég jól adták a bátor hősöket, mig végre elérkezett az éj. Ekkor Julien, kimerülve a fáradtságtól, lefeküdt a szalmára és elaludt. De pár órai pihenés után kulcs zörgése ébreszté fel őket, egy fáklya komor világa hatolt be a börtönbe, és megvilágitá a börtönőr sötét ábrázatát, a kit négy álarcos férfi követett. Ennek láttára Galeotto rémülten kiáltott fel és Julien belátta, hogy ütött végórája. Minden lelkierejét összeszedve, felkelt, komolyan odalépett hóhérai elé, mondván:

- Tudom, hogy mi szándéktok van velem. Ne hagyjatok sokáig kinlódni.

De azok egy szót sem feleltek, csak összekötötték kezét, mint előtte való napon. Azon pillanatban, midőn ismét felkötötték szemére a kendőt, azt kérdé, ha vajjon el akarják-e szakitni szerencsétlen társától?

- Bucsut vehetsz tőle, válaszolt az egyik álarcos mély és vészteljes hangon.

A két fiatal ember egymás karjaiba borult. Julient elvitték egész csendben és Galeotto egyedül maradt.

Saint-Julien, miután jó ideig ment velük, azt vette észre, hogy egy lépcsőn vezetik le s egyszerre szabadok lettek kezei. Azonnal leszakitá szeméről a köteléket, egy márvány sirboltban találta magát, a mely pompás faragásokkal volt ékitve. Négy bronzlámpa füstölgött egy fekete márványból készült sir oszlopain, a melyen egy alabastrom alak volt fekvő helyzetben. Saint-Julien összeborzadt, felismerve a sirboltot, melyről Galeotto beszélt és a siremléken e három ezüst betüt olvasta: M. A. X. azaz: Max.

- Igazságos Isten! kiáltott fel, letérdelve a feketebársony szőnyegre, a mely a mausoleum lépcsőit fedte; ha már végre engedsz hajtani ily irtózatos cselekedetet, adj hozzá erőt. A jövő élet küszöbén állva, térdeimen kérek bocsánatot hibáimért, még ezen a világon, hogy...

A mig igy beszélt, tekintete az alabastrom alakra esett és elbámult a hasonlatosság láttára, melyet azon felfedezett. Ez egy fiatal, körülbelül 15 éves embert ábrázolt, a ki könnyedén volt beburkolódzva egy lepedőszerű fehér köpenybe. De e szép arc nyugodt és szabályos vonásaiban csodálatos hasonlatosságot talált Spark vonásaihoz, habár ezé már férfiasabb és fejlettebb volt.

Alig hallható gyönge zaj verte fel merengéséből. Visszafordult és egy feketébe öltözött alakot pillantott meg, a ki egy csodálatos műszerrel volt felfegyverkezve, a mely egy széles, csillogó kardhoz hasonlitott. Julien jéggé dermedt a borzadálytól.

- Rettenetes gyilkos! kiáltott fel a fiatal ember, kétségkivül te vagy az, a ki ennek a vérét is kiontottad, te, a boszuállás szelleme! S miután nekem is áldozatoddá kell lennem...

- Édes Saint-Julien ur, viszonzá udvariasan a sötét alak, ön határozottan téved. Én nem vagyok sem «rettentő gyilkos», sem a «boszuállás szelleme». Én a természetrajz tanára vagyok, a ki nagyon is békeszerető és képtelen a legkisebb gonosz cselekedetre is.

Cantharide mester, mert ő volt, fekete posztó talárjában és satin nadrágjában, ezeket mondva, felemelte nagy kardját és Julien felé irányzá azt.

- Nagyon ostoba volnék, gondolá hirtelen a fiatal ember, ha ezzel a kedélyes hóhérral ugy megengedném magamat fojtatni, mikor csak egyedül vagyok és én is elbánhatok vele.

Hozzá akart ugrani, midőn Cantharide mester, folyvást udvariasan, arra kérte, hogy vegye el egyikét a kezében tartott műszereknek és segitsen neki felemelni a sir tetejét.

Ez az uj tréfa oly borzalmasnak tünt fel Julien előtt, hogy elsápadva hátrált és körültekintett, várva, hogy a legkisebb ellentállásra meg fogják rohanni hóhérai.

- Ne ijedjen meg, szólt a tanár, ön nem forog semmiféle veszélyben, ha csak meg nem szökik vagy ellenem valami merényletet nem kisért meg, de én önt erre nézve sokkal müveltebbnek tartom. Legyen szives, a mint már mondám, segitsen nekem, ez ő fensége akarata, a mi legkegyesebb uralkodónőnk első Quintilia ohaja, és én felteszem önről, hogy ön nem ad helyet aféle gyermekes félelmeknek.

Saint-Julien, még mindig bizalmatlankodott ugyan, de elhatározta, hogy bátorságot fog mutatni, segitett Cantharide mesternek a koporsó fedelének eltávolitásában. A tanár egy nagy fekete fátyolt emelt ki és kérte Julient, hogy vegye ki e fátyol alatt rejlő, szivalaku arany dobozt.

Saint-Julien hideg borzongást érzett, de azzal nyugtatta magát, hogy talán csak rá akarnak ijeszteni, midőn elébe tárják egy másiknak iszonyu büntetését. Kivette a dobozt és remegő kézzel nyujtá át a tanárnak, a ki egy nyomással felnyitá és e szavakkal adta vissza Juliennek:

- Nézze meg tartalmát.

A fiatal ember szemei elhomályosultak és egy alaktalan, irtózatos tárgyat vélt látni e borzalmas dobozban. Végre tisztábban kezdett látni, szive ismét dobogott és a fehér bársonynyal védett dobozban nem látott egyebet, mint egy fekete szalaggal átkötött levél csomagot.

- Olvassa e leveleket uram, mondá a tanár; ez ő fensége akarata. Én önnel maradok, hogy felvilágositásokkal szolgáljak, ha ez irományok esetleg hiányosak lennének.

Saint-Julien nem birván már lábain állni, leült a siremlék lépcsőjére. A tanár egyik lámpát közelébe huzta és felnyitá az egyik papirost.

Ez egy törvényesen megerősitett és szentesitett házassági kötés volt, a mely azonban titokban köttetett, Quintilia hercegnő és Max lovag között. Ez a szerződés mintegy tiz év előtt jött létre.

A második irat egy levélke volt a következő tartalommal:

> «Elég szerencsétlen valék visszatetszést idézni fel önben magam ellen, s e visszatetszést határozottan meg is érdemeltem. A büszkeség, mely szivemet eltölté, elbizottá tett egy pillanatra és ön ezért kegyetlenül megbüntetett. De mégis, ön talán tulszigoru volt

irányomban. Ez a büszkeség oly édes és a mellett nemes volt; a gyönyör, hogy szeret, a reménye annak, hogy nemsokára birni fogom a föld legnemesebb asszonyát, ittassá tett ugyan és a lelkesedés egy pillanata elfeledteté velem az óvatosságot, az elővigyázatot. Egy gyáva udvaroncnak nézett, a ki csak azután sóvárog, hogy elfoglalja az ön trónját és a hercegi cim alá rejtse törvénytelen származását. Oh! ön nagyon csalódott e föltevésében, Quintilia; az Ég legyen erre tanum! Ön nagyon, nagyon kegyetlen volt, de én mindemellett nem átkozom, nem is kárhoztatom; meghalok, távol öntől. Ohajtom, hogy magamviselete és halálom bizonyitsa be Önnek azt, a miben kétkedett, hogy én önt csak önmagáért szerettem. Ne tagadja meg tőlem szánalmát, bocsánatát és áldozzon pár könyet emlékemnek; találja fel egy más szivben azt a szerelmet, melyet én éreztem Ön iránt és a melyet - fájdalom - félreismert!

Max».

- Nem ismeri ön ez irást, gróf ur? mondá a tanár, midőn Julien elvégezte az olvasást.

- Valóban azt hiszem, hogy ismerem. Ha nem álom ez csupán, ez az irás egy bizonyos Spark nevű uré, a ki csak rövid idő óta tartózkodik e városban.

- Azt hiszem, bizonyságot szerezhet róla, ha elolvassa a következő leveleket. De mindenekelőtt arra kell önt kérnem: jegyezze meg e levél keletét. Ez, a mint látja, Max állitólagos meggyilkoltatása után iratott, a minek két hó mulva tizenkét éve lesz. Ön tudja, a mint nekem mondták, a szakitás indokát, mely a hercegnő és fiatal vőlegénye között történt, éjjel, a vacsora után, a midőn a fiatal ember egy kissé könnyelmüleg viselte magát. Max és Quintilia jóformán gyermekek voltak még. A hercegnő tizenhat éves volt, kedvese pedig tizenöt éves. Ő fensége kijelenté a bánatos Max előtt, hogy soha se lesz az övé és elragadtatva magát a harag által, ráparancsolt, hogy ne merjen előtte megjelenni többé. A fiatal Max szószerint vette e rendeletet. A büszke és szerelmes ifju fellázadt, hogy ily csuf számitással gyanusitják; egész titokban elhagyta még ugyanazon éjjel az udvart és Rosenhaim név alatt Párisban tartózkodék. Ott, lemondva minden gazdagságról, letéve minden reményről jövőjére nézve és minden világi hiuságról, ugyszólván, eltemette magát a külvilágtól és senkinek sem árulta el a legkisebb jel által sem, öt álló esztendeig, hogy hol él és hogy hol tartózkodik.

A hercegnő sokat sirt távozása miatt, de végre visszanyerte kedélyét és bátorságát, mert folyvást biztatta a remény, hogy Max vissza fog térni. Azon elhatározással, hogy megbocsát neki, várta, hogy ő tegye meg az első lépéseket az iránt, hogy kinyerje e bocsánatot. Hosszu idei várakozás után azonban, semmit sem hallván felőle, azt hitte, hogy fiatal szerelmese tán már talált is vigasztalást és, habár a bánat még mindig emészté szivét, ugy tett, mintha már nem is gondolna hütlen kedvesével és eltürte uj imádóinak hódolatát; de azért mindig hű maradt életének egyetlen szerelméhez és nem tudta magát elszánni egy ujabb választásra. Sokan félre értették Quintilia magaviseletét, édes ur; de önnek csalhatatlan bizonyságokkal fogok szolgálni arra, hogy minden szó igaz, a mit mondok...

- De hát végre is, uram, szólt Julien, igazolni akarja magát előttem a hercegnő? Ez igen nagy s meg nem érdemelt tisztelet volna rám nézve és fölösleges fáradtság önre. Én kész vagyok bármi büntetést kiállani.

- Az nem vág megbizatásomba, hogy vitázzam önnel, felelé Canthariде mester. Csupán arra kérem, legyen szives meghallgatni: ez az ön feladata, mig az enyém az: hogy beszéljek. E tekintetben számitok udvariasságára.

Ez a hideg és száraz hang mélyen sérté Julient. Elhallgatott és komor arccal figyelt, mialatt közönyt szinlelt.

A tanár ugy folytatá:

- Egy év telt el igy, a hercegnő, engedve nyugtalansága és fájdalmának, titokban minden tartományban kerestette és Európa minden udvaránál tudakozódtatott utána, de hiába: a szerencsétlen Maxnak nyoma veszett. Ekkor azon meggyőződés vert benne gyökeret, hogy Max öngyilkos lett és hogy ő sértette meg halálosan e nemes és nyilt szivet, s a hercegnő szivében e föltevés még égőbb szenvedélyt támasztott elvesztett szerelme iránt; fájdalmát a végletig fokozta zsenge ifjusága, de azért minden szemtől elzárva, titokban szenvedett. Hogy egészen átadhassa magát bánatának, e sirboltot készitteté s e siremléket emeltette benne, hogy mindennap itt sirhassa ki a keblét szoritó fájdalmat.

Három esztendő telt igy el, hogy Monteregalba jövék. A hercegnő a tudományokban keresett szórakozást unalmai és menedéket az élet minden ábrándja ellen, melyről szent fogadással mondott le örökre. Jól találta magát az én társaságomban és folyton azt kivánta, hogy vele legyek; ugy annyira, hogy végre a palotába jöttem és itt maradtam állandóan. Egy bizonyos elintézendő ügye Párisba szólitá és megengedte, hogy én kisérjem el oda. Soha se láttam e nagyhirű, fényes várost és rendkivül ohajtottam megtekinteni tudományos gyűjteményeit, melyekről annyit hallottam.

Egy alkalommal, midőn a természet- és könyvtárt megtekintém, véletlenül megismerkedtem az állitólagos Rosenhaimmal. Soha sem láttam e fiatal embert, de szépsége, kelleme, jellemének ritka nemessége és vonzó modora igazán lebilincselt. A tudományok szeretete csakhamar szorosabban egymáshoz fűzött. Rendkivüli ismeretei és tudományszeretete elragadott és bámulatba ejtett. Csupán az bántott, hogy az ifju vonásai oly mély bánatot és lehangoltságot fejeztek ki; és ha nézetét kérdeztem egyebekre és nem csak a tudományokat illetőleg, megütődtem e fiatal és tiszta lélek lemondásteljes, csaknem fásult volta miatt. Iparkodtam kinyerni bizalmát. Egy izben oda nyilatkozott, hogy egy szerencsétlen szerelem elvette életkedvét, hogy az egyetlen kötelék, mely az élethez füzte, ketté szakadt örökre és hogy lemondva a nyilvánosságról, Párisban telepedett le, elvonulva, ismeretlenül, és végre, hogy ő már semmiben sem találhat boldogságot, egyedüli vigasza a tudomány és művészetek, melyeknek egész lelkesedéssel szenteli életét.

Ez a nyilatkozat mélyen meghatott és kértem, hogy engedje meg, hogy felkeressem lakásán is. Egy padlásszobába vezetett, lakása igen szerény volt, de ragyogott a tisztaságtól és telve volt a legszebb virágok és madarakkal. A mint egy pompás afrikai aeriodust szemléltem, igy kiálték fel akaratlanul: «Milyen boldog ön, hogy ily ritka növény birtokában van! erről igen gyakran beszéltem ő fensége, Quintilia hercegnő előtt, de soha se tudtam e növényhez hozzájutni...» Ijedten szakitám félbe szavaimat a különös hatás láttára, melyet e név gyakorolt az ifju emberre. Halotthalvány lett és lerogyott egy székbe. Aztán ujra bíborvörös lett és a legkülönösebb kérdéseket intézte hozzám. Feleleteim egész önkivületbe hozták és midőn megtudta, hogy ő fensége Párisban van, őrülten szaladt az ajtó felé, de ismét megállt és ájultan rogyott le a küszöbön.

Én, természetesen, segélyére siettem, de midőn magához tért, minden felvilágositást megtagadott. Csupán hézagos és valószinütlen magyarázatokat tudtam belőle kicsikarni; arra kért mindenek felett, hogy ne beszéljek ő róla a hercegnő előtt, de viszont arra is igen kért, hogy nyujtsak neki alkalmat, hogy megláthassa a hercegnőt, de ugy, hogy az őt ne látná.

Azt mondtam neki, hogy a hercegnő másnap jelen lesz egyik barátomnál, egy kitünő tanárnál előadandó növénytani értekezleten. Ő valóban el is jött oda, de ugy elrejtőzött, hogy sehol se találhattam fel és nem beszélhettem vele.

Én csak igen keveset tudtam Max történetéből és ez időtájban még nem is sejtém a hercegnő bánatát. E találkozásnál tehát nem is gondolhattam a következményekre és a legtávolabb se sejthettem azt, hogy Max és Rosenhaim között lenne valami összefüggés. Mindazonáltal annyira meglepett a hatás, melyet Quintilia neve fiatal barátomra tett, hogy meg nem áll-

hattam, hogy ne beszéljek erről Ginetta kisasszonynak. Ez a fiatal teremtmény, a ki egy kissé könnyelmű, a mint mondják, de a mellett telve van szive a legszeretőbb odaadással urnője iránt, kitörő örömmel fogadta ez értesitést és igy kiáltott fel: «Oh! ez ő! Az csupán ő lehet! Én soha sem is hittem, hogy meghalt!» Urnőjéhez akart szaladni, de ismét megállt, gondolván, hogy ha csalódnék, csak keserűséget szerezne a hercegnőnek e hiábavaló öröm által. Kért, hogy ugy véletlenül, hozzam össze Quintiliát e Rosenhaimmal és biztositott róla, hogy ha ez csakugyan Max lenne, a hercegnő azonnal karjaiba fog borulni.

Ez a találkozás már többször megtörtént, felelém. Mióta Rosenhaim tudja, hogy a hercegnő itt van, nincs nap, melyen az ifju ne gyötörné magát a fájdalmas gyönyörrel, hogy kövesse és bámulja. Igaz ugyan, hogy ugy el tud rejtőzni, hogy lehetetlen volna bárkinek, s igy ő fenségének is, őt felfedezni. Azonfelül oly szigorun megtiltá, hogy el ne áruljam titkát, hogy én soha se merném ezt megkisérleni.

- Éppen ezért lesz jó és szükséges az én tervem, felelé Ginetta.

Összebeszéltünk tehát a kis Ginával és másnap felszólitám Rosenhaimat, hogy jöjjön el hozzám egy antik éremgyűjteményt megtekinteni, melylyel a hercegnő gyűjteményeit akarnám kiegésziteni. Megesküdtem neki, és megvallom önnek, hogy ez először történt életemben, hogy hamisan esküdtem; de jó szándékból történt, hogy a hercegnő soha se jön az én lakosztályomba, habár lakásom egészen az ő házának tőszomszédságában van is. Rosenhaimot sikerült rávenni, Ginetta pedig a hercegnőt vállalta magára; rábeszélte, hogy látogasson meg engemet és nézze meg az éremgyűjteményt.

Hogy e jelenetet, melynek szemtanuja valék, leirjam önnek, erre már nem birok elég ékesszólással. Másrészt oly csodás módon ment végbe, hogy én majdnem eszemet vesztém, a két szerelmes egészen magánkivül volt, főleg a hercegnő, a kit a meglepetés önkivületbe hozott és csak nagy idő mulva tudta rendbeszedni gondolatait.

Ezen megható kibékülési jelenetet csakhamar házasság követte, melynek autentikus bizonyitványát csak az imént olvasta ön.

A hercegnő nyilvánosságra akarta hozni ez összeköttetést és férjét egész ünnepélyességgel Monteregalba vinni, de nem volt hatalom, mely arra birta volna Maxot, hogy megossza vele rangját. A kezében levő levélből elolvashatja ön az erre vonatkozókat is.

Saint-Julien elragadtatva e regényes történet által, elolvasta a mi következik:

# XXII.

«Nem, egyetlen szerelmem, nem, soha! Az emberi természet ingatag és telve van nyomorult szenvedélyekkel. Egy van csak, a mi nagy és szép: a szerelem! De ez egy isteni szikra, melyet oly féltve kell őrizni, mint a szent lángot őrizték hajdan az áldozó edényben az oltár előtt; még illatát is féltve kell őrizni, nehogy elpárologjon; oly megnevezhetlen szent valami, a mit nem szabad kitenni a körülmények változó szeszélyének, mert eltörölheti, elhomályosithatja a legkisebb lehelet. Emeljünk oltárt neki szivünkben, a hol, mint egy istennek, csak titokban áldozunk, elzárva a kiváncsi szemek elől. Éljünk egymásért, de a világ ne tudjon erről semmit. Ne kényszerits reá, hogy kitegyem a közönyös vagy kiváncsi szemeknek boldogságtól sugárzó arcomat! Nem, nem; én nagyon sokat szenvedtem udvarod mérgezett légkörében, és soha se tudnám megtanulni azt: miképen kell ott viselkednem. Az én jellemem mindig összeütközésbe jönne az elkerülhetetlen szokásokkal; és soha se tudnám levetkőzni nyilt és őszinte modoromat; és dacára annak, hogy egész gyermekségemet ebben a légkörben töltöttem: nem sikerült leszoknom nyilt, vigyázatlan élénkségemről. Soha sem fogom elfelejteni, hogy mily drágán kellett ezt megfizetnem, és hogy hosszu évek kétségbeesésével lakoltam egy pillanatnyi gondatlanságomért. Ha egyszerü polgári családból származtunk volna, kiknek nincs mitől félniök, kiket nem feszélyeznek az illem rideg szabályai: nem került volna ily sokba e pillanatnyi vidámság és te édes Quintiliám, tán megmosolyogtad volna gyermekes vigságomat. De, fájdalom! én egy törvénytelen kalandor valék; te hercegnő voltál: köztünk nem volt helye a bizalomnak, mert a mi összeköttetésünknek titokban kell vala maradni.

Nekem nem áll jogomban boldogságomról beszélni és nem örvendhettem annak a nélkül, hogy szemtelennek vagy hiunak ne tünjem fel. Ma oly kárpótlást kinál nagylelküséged, melyet egész értékében tudok becsülni; de nincs reá szükségem. Szeretni téged, karjaimba zárni, nőmnek nevezni: ritkábban látni ugyan, de alkalmatlan tanuk, boldogságom ez ellenségei nélkül, kik oly feleslegesek kettőnk között; háboritlanul engedhetni át magamat hevemnek, hálámnak, a nélkül, hogy attól kellene félnem: hogy aljas érdekkel gyanusitanak; kedvesem lábai előtt térdelni, imádni nőmet, a nélkül, hogy ugy tünnék fel, mintha ez csak uralkodónőm előtti alázatosság volna és jótevőnőm iránti hódolat; nem lesz-e igazibb és tartósabb boldogság? Másrészt én magányomban és munkálkodásomban oly különös szokásokat vettem fel, a mely annyira elütő a te környezeted követelményeitől, hogy az én helyzetem ott csak viszás és nagyon szerencsétlen lenne. Hagyj engem az én boldog magányomban. Szerencsétlenségemben találtam egy nagylelkü barátnőt, a ki megmentett önmagamtól, a ki megóvott az öngyilkosságtól és öt esztendőn keresztül fentartá életemet a nélkül, hogy a te képedet kitépte volna szivemből, vagy emlékedre a legkisebb homályt vetette is volna. Ez a barátnő: a tanulmány volt. Hálátlannak kellene lennem, ha most, feltalálva vágyaim egyetlen tárgyát, elfordulnék amattól örökre. Hagyj engem az én kis padlásszobámban; ebben a templomban áldoztam én megmentőmnek; ez az a szentély, a hol ő megszületett, a hol leszállt hozzám az égből ezer csillagtól fénylő ruhájában. Ez az én rendeltetésem: ez a meggyőződés hitté vált bennem. Engedd meg, hogy minden évben pár hónapra felkeresselek, de erről ne tudjon senki, mert azt óhajtom, hogy még nevem is kitörlődjék az udvar emlékéből. A te szived legyen az egyetlen könyv, melyben felirva találjam e nevet; a hányszor felkereslek, mindig ujabb és szentebb lángot ajánlva fel számodra».

A tanár ujra felvette elbeszélésének félben hagyott fonalát. Elmondta Saint-Juliennek, hogy Quintilia, minden rábeszélő képessége dacára sem birta rávenni Rosenhaimot, hogy kilépjen

visszavonultságából és hogy a hercegnőnek meg kelle nyugodnia abban, hogy titokban menjen hozzá nőül és nélküle tért vissza államába. De ezen idő óta Quintilia a tél egy részét rendesen Párisban tölté és Max nyáron által több hétig tartózkodott itt, a park pavillonjában. A férj Monteregalban léte mindig a legnagyobb titokban volt őrizve és mindig váratlanul érkezett meg, a mi által nejének a legédesebb meglepetéseket szerezte és eléggé meggyőzhette önmagát a felől, hogy sohase jött «rosszkor». - Ez az összeköttetés oly szép, oly tiszta volt, - folytatá a tanár - mely megfelelt Lycurgus törvényének is, a mely figyelmezteti a férjet, hogy nejét mindig a kedves elővigyázatával keresse fel és lepje meg egészen észrevétlenül.

Saint-Julien a tanár utasitása szerint több levelet felbontott, mely Max és a hercegnő közt váltatott és valamennyiben a leggyöngédebb, a legmelegebb ömlengéseket találta s a határtalan bizalom és a tiszta, gyöngéd és szent barátság kinyomata volt minden sorában.

Alább adunk egy pár levelet, melyeket Julien - csak ugy a véletlenre bizva - felbontott s alább leirt töredékben olvasott el:

> «Valaha, Max, szép álmaim voltak: azt képzeltem, hogy elég a nyilt egyenesség, hogy a szerint itéljenek; azt hittem, hogy azon száj szava, a mely soha sem hazudott, feltétlen bizalomra számithat. Meggyőződtem róla, hogy az erény olyan csillogó mez, melyet a tömeg külsőleg is megkövetel; azt képzeltem, hogy tettetni a lélek tisztaságát nem lehet és hogy a lelki megnyugvás csak is a mocsoktalan homlokon diszlik. Csalódtam, mert számtalanszor csak játékszerül használtak fel a csalók, az álnokok; de egyszersmind megszüntem fellázadni azok ellen, a kik igaztalanok voltak irántam; a kik bennem nem hittek. Mindazok, a kik kétkednek bennem, a kik elitélnek, - valószinüleg - épp oly gyakran csalódtak, mint én. Ha engemet is olyan hazugnak tartanak, mint a többit: ez nem az ő hibájuk, sem az embereké, a kik helyes joggal félnek attól és bizalmatlanok az iránt: a mit nem értenek. Én nem vetem meg a világot, az embereket, s nem is gyülölöm őket. A tömeg egy vak óriás: a ki üvölt a farkasokkal. Gyülöljük az álnokokat, a kik kiásták e cyclaps szemét; hagyjuk őket bántódás nélkül elhaladni és türjük el békén, ha ők bántanak is bennünket. Ezt ugy sem tartóztathatjuk fel, ép ugy mint a hegyet omlásában, mint a vizesést alázuhanásában.
>
> Van e sivatagban egy oáz, a hol, távol a világ zajától, élnem lehet: ez a te szived, Max; ott élek én visszavonulva az élők millióitól, kikkel tényleg nincs semmi közöm».
>
> \- - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
>
> Felőlem beszélhetnek a mit akarnak. Soha se fogok lehajolni, hogy megnézzem, ha vajjon besározták-e utamat, a melyen haladnom kell. Keresztül gázolom azt és lábaimat letörlöm a te házad küszöbén és te befogadsz karjaidba: mert te tudod, hogy tiszta vagyok, minden szennytől».

Ime, Max felelete:

> «Igazad van, drága barátnőm. Te nőm és testvérem vagy; te szivem urnője vagy és minden boldogságom és dicsőségem egyedül te lész. Mit törődöm én a többivel? Én tudom, mit érsz és mi vagy nekem már husz év óta; mert már husz éve, hogy szeretjük egymást. Quintilia! Én egész gyermek valék, midőn elküldtek, hogy házasságod szertartásánál én helyettesitsem az aggastyánt, kit férjedül jelöltek ki. Te akkor tizenkét éves voltál és nagyon is apró gyermekek voltunk arra, hogy fellépjünk a számunkra emelt hercegi trónra. A tiszteletreméltó Scipione abbénak ölébe kellett vennie tégedet, hogy feltehessen a biborszékbe; és a szeretetreméltó Gurck herceg segitsége nélkül, a ki nagyobb volt mit én és a ki azon időben aligha álmodta, hogy valaha még vágytársam lehet; - nem ülhettem volna fel melléd. Én huztam fel ujjadra a jegygyűrüt. Oh! ez volt életem első szép napja! Soha se tudnám azt elfeledni! Mily szép is voltál már akkor, ah!

édes kis hercegnőm! Nagy fekete szemeiddel, bársonyfinomságu bibor arcocskáddal; hajad fürtökben omlott vállaidra és az a nagy ezüsttel dusan himzett ruhád, melynek sehogy sem birtad uszályát és a borzasztó csipkehalmaz, mely nyakad körül volt, melyben kis fejeddel olyan királyi tartásokat próbálgattál, mialatt azonban hamiskás mosolyod annyira meghazudtolta e szenvelgett komolyságot. Tudod-e, hogy már akkor őrülten szerettelek? Nem emlékszel már a szerelmi vallomásra, melyet a gouvernante szobájában tettem, midőn a szertartás után ott együtt játszánk? A kedves mistress White rendre akart utasitani bennünket, de te magasztos tartást véve, igy szóltál: «Most már férjnél vagyok, White, és senkinek se áll jogában magamviseletével törődni. Lovag ur, ön férjem, ön az egyetlen, a kit elismerek magam felett, a kit elfogadok és a kit szeretek. Ha a monteregali herceg azt képzeli, hogy neje vagyok: csalódik. Azt mondják, hogy ő öreg, csunya és én utálom! Ha fenyegetni találna, hadat viszek ellene és te meg fogod ölni; ugy-e, lovag, megteszed?» Ekkor, miután az illem dacára is elmosolyodott a szegény White, igy szóltál hozzá parancsoló hangon: «Min nevet, mistress White? Nem együtt olvastuk-e Dávid történetét, a ki legyőzte Goliáthot?»

Oh, mily kedves voltál drága nőm! milyen különös kis leány valál! Gyöngéd és háborgó, hizelgő és lázitó, jó és igérlékeny és folyvást a királynőt adva, a mi oly kitünően illett a te kedves kis alakodhoz; latin verseket mondtál, elfogadási szónoklatokat tartottál, halálra itélted papagályodat, majd egész komolysággal kegyelmeztél meg neki és magad is bocsánatot kértél dajkádtól, mikor megharagitád: megölelve őt egy igazi kis asszonyka hizelgő bájával... Soha, soha se tudnám e kedves episodokat elfeledni, drága barátnőm; habár ez már olyan régen volt, de olyan régen!

Ez idő óta, a mint látszék, gondoltak is reá, hogy összeházasitsanak, mihelyest a monteregali herceg, a ki köztudomásulag már akkor halálos beteg volt, özvegygyé fog tenni. Az uralkodó, a ki ma is üldöz téged s a kinek - mint gyanitom - életemet köszönhetem, mindenképen azon volt, hogy a te javaid az ő pártfogoltjai egyikének jussanak. De mily szerencse ránk nézve, hogy a végzet kijátszá terveit! Ha férjed lennék a nyilvánosság előtt, talán urad vagy tán rabszolgád volnék. Ki tudja? Mivé lett volna bennünk a jellem, ilyen idegen befolyások alatt, a kik azt érdekeid szerint akarták formálni, anélkül, hogy törődtek volna vonzalmunk és boldogságunkkal? Lásd, mennyire igazunk van, midőn a Gondviselésbe helyezzük hitünket! Ő választott el, hogy ujra egyesitsen, most már oly szoros kapcsokkal, mely a kölcsönös bizalmon alapul s a melynek tartama most már örökös lesz. Ezt neked köszönhetem, vagyis Istennek, a ki megkönyörülve kétségbeesésemen, megtartott tégedet számomra, te hű, te szent asszony, a kiben oly föltétlenül, oly vakon megbizhatom, mint magában az egy igaz Istenben!

Hadd beszéljenek az emberek! Biztál bennem! Ha az egész világ rád vetné a követ, megvédenélek ellene, és ön testemmel fognám fel a rád dobált köveket. Hadd beszéljenek. Soha ne áruld el, hogy meg is hallod őket: ha rosszat mondanak felőled. Olvasd el a szellemes gunyiratokat, ha mulattatnak; de soha se haragudj miattuk egy percig se, mert akkor megtudnák, hogy elolvastad, ez pedig oly tisztelet rájuk nézve, melyet soha se szabad nekik megadnod ugy, hogy ők is tudjanak róla. Cselekedj mindig ugy, mintha teljes joggal számitnál jó véleményeikre; ez az egyetlen módja az elővigyázatnak, melyet én ajánlhatok neked. A mi a többit illeti, tégy ugy, a mint legjobbnak találod és soha se képzeld, hogy nekem, bármire nézve is, magyarázattal tartoznál. Mit árthat a világ a mi boldogságunknak? Azt hiszed, hogy egy percig is habozom az ő hazug szavuk és a te igaz hangod között? Mit tartozik az én reám: hogyan bánol te másokkal? Nem elég-e tudnom azt, hogyan bántál velem? Husz évi ismeretségünk óta mondtál-e nekem csak egyetlen rossz szót? igértél-e olyasmit, a mit szentül be nem váltottál volna?!

Oh! mily szép ez élet e világban, a hol csak mi ketten élünk! itt egészen magunk vagyunk s a külvilág egyetlen hangja sem képes megzavarni ezt az összhangot. A nyilak, melyeket elleneink irányoznak felénk, ártalmatlanul hullanak le lábaink előtt és te mosolyogva nézed azokat. Alattunk a vihar dul ugyan, de mi, itt fent a csucson, oly közel állunk az éghez s nem látjuk csak a meny angyalait az ég azur fátyolán keresztül és nem halljuk csak az ő isteni szózatukat, a melybe a mi lelkünk hangja is bevegyül.» stb.

Ezen levélre Quintilia felelete igy hangzik:

Mennyire szeretlek, te drága barátom, a te naiv jóságoddal, költői elragadtatásoddal! te mindig ugyanaz vagy, annyi éve már! Mi tehát feltaláltuk annak a titkát: hogyan legyünk folyton kedvesei egymásnak, habár férj és feleség vagyunk is; mert mi összekeltünk ugy-e bár? a mi engem illet, erre soha nem is gondolok, kivéve, mikor kedves unokatestvéreim, a szomszéd hercegek kezemért versenyezvén, azzal fordulnak hozzám, hogy válasszak férjet közülök. Igen, igen egyetlenem, helyesen tettük, hogy elrejtettük boldogságunkat a világ tekintete elől, a mely megszentségtelenitené és egyetlen leheletével elhomályositaná annak fényét. A házasság, oly értelemben, a mint azt az emberek intézik, a legkeserűbb, legnevetségesebb hitszegés, melyet az ember Istennel szemben elkövethet.

És most, midőn annyi példát látok reá az udvarnál és a legmagasabb hercegek közt, hogy ez a szent fogadás mily alacsony ármányoknak szolgál eszközül, most tudok csak igazán örülni azon, hogy téged megóvtalak attól, hogy e nép közé vegyülj. Te alig tudod az ily dolgok létezését is, te boldogabb vagy nálam, Max! te nem látod e fondorlatokat, és ha elhagyod a te kedves magányodat, ez csak azért történik, hogy még boldogabb légy, a te szerető nőd körében. Én egyedül haladok e megvetésre méltó tömeg közepett és igen gyakran érzem az egyedüllét leverő hatását. De midőn ilyenkor a te arcod jelenik meg lelki szemeim előtt, mint valami mennyei jelenés, ez ismét uj erőt, uj reményt költ bennem. Ilyenkor a boldog napokra gondolok, melyeken ismét látni foglak és ezeket oly tisztáknak, oly gyönyörteljeseknek találom, hogy szivesen adom érte jelen életem: fáradalmam és fájdalmam nagy árát. Oh! ezt a boldog időt, melyet együtt töltünk, véremmel is szivesen megvásárolnám, életemet adnám érte, és még ezt se tartanám nagy árnak e drága órákért!

Némelykor, egy pazar bál közepett, a zaj és fény oly bágyasztólag hat rám, hogy az unalom egészen elnyom, ilyenkor egy jelentéktelen körülmény, a zene egyetlen hangja, egy virág illata ráz fel egy perc alatt, és egyszerre egy megmagyarázhatlan izgalom vesz rajtam erőt; elkezdek remegni, szivem erősebben kezd verni, mert ugy képzelem, hogy a te hangodat hallom, a te arcodat látom, és olyan érzés száll meg, mintha meg kellene halnom a gyönyör miatt. Ilyenkor a kertbe menekülök, elrejtőzöm a kiváncsi szemek elől a fák sűrű árnyékába és a mi drága pavillonunkba zárkózva sirok a fájdalom és boldogság váltakozó érzésétől. Vannak pillanataim, midőn egy ismeretlen, hatalmas belső ösztön által megragadva, szeretném széttörni az utunkban álló gátat és minden gondolatom csak hozzád von ilyenkor; a vágy pusztitó tűzzé válik keblemben és megfoszt minden erőmtől. Vádolom a végzetet, a mely elválaszt, azon a ponton állok ilyenkor, hogy megtagadjam e boldogság létezését is és sirok, elvesztve minden bátorságomat. De ekkor lemegyek a sirboltba és örömkönyeket hullatok a siremlék mellett, melyet a te számodra emeltettem és hálát rebegek Istennek, a ki vissza adott téged. Boldog vagyok, ha e sirt láthatom, mely egykor mindkettőnket ölébe fogad, és ha felnyithatom azon dobozt, mely ma leveleinket rejti s a melybe voltaképen szivemet akartam eltemetni, hogy hű maradjon hozzád és hogy szerelmem élve legyen eltemetve veled együtt, a kit halottnak véltelek. stb.

# XXIII.

E levelek olvasására fájdalmas érzés szoritá el Julien szivét.

- Eleget láttam, uram, szólt a tanárhoz, ha a hercegnő meg akar alázni párhuzamot vonva az én jellemem és Maxé között...

- Én meg vagyok győződve, felelé a tanár, hogy a hercegnő éppen semmi hasonlatot nem akar tenni önök között, hanem hallgassa ön tovább e történetet:

Az entomologiai bál napján Max lovag megérkezett és én öltöztettem fel ama bizonyos jelmezbe és a hercegnő, a kit ugy kifárasztottak a diplomátiai ügyek, s unalmai, hogy hiába keresett szórakozást az ünnepély zajában, még soha se fogadta férjét oly örömmel, mint ez alkalommal. Eleinte itt rejtőzött Max a pavillonban. De midőn a hercegnő megérté Gurck herceg fenyegetései és könyörgéseinek célzatát, arra a gondolatra jött, hogy a helyett, hogy elrejtse férjét, nemsokára oda lesz kényszeritve, hogy nyilvánosságra hozzon mindent. Ez nem azért van ugyan, mintha ő igazolni akarná magát, a förtelmes gyanukkal szemben, melyekkel a szomszéd cabinetek sértegetik, nagyon jól tudja ő azt, hogy ezek csak nyomorult fogások, és a mi a közvéleményt illeti: a saját kárán megtanulta, hogy mit tartson felőle. De az invaziótól való félelme meg fogja akadályozni abban, hogy egészen nyiltan maga megtorolni ez igaztalanságot egy magánál hatalmasabb herceggel szemben. Személyes büszkeségének kérdése miatt, nem akarja kitenni alattvalóinak szabadságát.

El lett tehát határozva, hogy Max megszűnik rejtőzni és álnév alatt fog élni a hercegnő körében, hogy szükség esetén felfedezhesse magát. Max lovagnak nem nagy kedve van nyilvánosan mutogatni magát, egy félreeső helyen lakik és a palota körül nem igen mutatkozik. Ez ideig még senki se figyelt reá. A tizenöt évi távollét annyira megváltoztatta, hogy nehéz lenne ráismerni, ha ugyan azonosságát bizonyságokkal nem tudná támogatni. Ezt meg is fogja tenni Gurck herceggel szemben. Max és a herceg között volt bizonyos különös viszony, melyben a herceg nem valami tisztességes módon viselte magát és, ő rá nézve nem nagyon kivánatos dolog, hogy Max még az élők közt legyen. Lejjebb fog hangolni ez a derék ur, ha a hercegnő férje két szót sug a fülébe. Ennek pedig még ma este meg kell történni, miután a hercegnőre nézve, a ki eddig mulatott Gurck fenhéjázó modorán, most már kiállhatlanná kezd válni ez az ur.

És most, uram, miután ön már mindenről bir tájékozással, olvassa el Max utóbbi leveleit, melyeket alig pár napja irt ő fenségéhez:

> «Tudod-e, édes szerelmem, hogy téged sokat sértegetnek és hogy azok az alázatos, hajlongó nagy urak, kik fényes báljaidban elhalmoznak hódolataikkal, kerted sötét sétányaiban arcátlan terveket kovácsolnak ellened? Mivel a pavillonra nem igen irányul gyanujok, gyakran jönnek ezen tájra és a pavillon melletti padon folytatják ostoba fecsegésüket, melyeket én, elrejtve a kis salon redői mellé, szórul-szóra kihallgatok. Isten óvjon tőle, hogy e butaságokat ismételjem előtted és hogy megnevezzem az ostobákat, a kik azokat a határtalan bárgyuságokat gyártják! Ha te, barátaidnak tartva őket: bizalmadra méltatnád, kötelességem lenne, hogy felvilágositsalak, de nagyon jól tudom, hogy mit tartasz róluk és mire becsülöd őket; én sem adok többet fecsegésükre, mint a mennyibe te veszed személyüket.
>
> Mégis közölnöm kell veled egy megfigyelésemet, t. i. hogy milyen glossákat csinálnak szokásaid és környezetedre. Azt beszélik, hogy belső titkáraid, lovászaid és apródaidat mind kedveseddé teszed. Nos, a mi engem illet, nekem egészen más észrevételeim vannak apródaid és lovászaidat illetőleg: én azt találom, hogy nem bánsz velök ugy,

mint emberekkel. Kiválasztod a legszemrevalóbbakat, éppen olyan gonddal, mintha lovat vásárolnál. Olyan ruhákat viselnek, mint más emberek, olyan functiókat bizasz rájuk, mint az emberekre szokás, de tényleg valóságos kopó szerepet játszatol velük. Ugy szaladnak melletted, ugy ülnek lábaidnál, mintha valóságos ölebek lennének, és te sem nézed egyebeknek őket, mintha pedig nem egy anyagból volnának, mint te vagy én.

Ez nem jól van igy, édes nőm! Te nem vagy gőgös, azt igen jól tudom; csakis különbség és meggondolatlanságból cselekszel igy. De tudtodon kivül bár, vigyázatlan és kegyetlen vagy. Meggondoltad-e, hogy ezek mind fiatal emberek, becsvágyók és szerelmesek lehetnek? Ha a jövő reményében (mert valamennyi remél!) el is türik a jelen nevetséges helyzetét, ezeket az embereket valósággal lealacsonyitod vagy segédkezet nyujtasz reá, hogy önmagukat aljasitsák le, midőn oly - emberhez nem illő - rabszolgaszerepre vállalkoztak. Ha ez alázatosságuk irántad érzett hajlandóságuk kifolyása, gondold meg, hogy az ily vonzalmat viszonozni kell, ha nem akarsz hálátlan szinben tünni fel.

Te gyöngéd és kedves vagy irányukban, ezt jól tudom; nem alázod meg őket sem szavaid, sem tetteid által.

Elhalmozod őket ajándékokkal, a legpazarabb módon. Imádniok kell téged, Quintilia, mert én nagyon jól tudom, hogy mily gyöngéd, mily rendkivül figyelmes vagy. De korántse véljed azt, hogy ez elégséges volna arra nézve, hogy boldogokká is tedd őket, ha ugy szeretnek, a mint szeretniök kell téged.

Behizelgő, kedves szavaid, édes mosolyaid, ha csak a legkisebb lelkiemelkedettség is van bennük, nem kárpótolhatják azért a folytonos bohóckodásért, a melyre kárhoztatva vannak. Sok veszélynek teszed ki sziveiket; még oly fiatalok, előre nem látók és talán számitók is részben; körödbe vonod őket, meghittjeiddé teszed, leplezetlenül elébök tárod gyermekes és végletes jellemedet, s oly bohó és vig pajtáskodásban élsz velök, a mely még Cantharide mester fejét is megzavarná, ha a rovarok iránti rajongása nem bilincselné a pavillon mélyébe, ez az, a mi menhelyet ad még az ő számára is a te ártatlan csábitásaid ellen. És mikor azok a szegény jóhiszemü bolondok már azt képzelik, hogy legalább is birják bizalmadat, azon veszik észre magukat, hogy csakis jelmezeidet látták, de szivedbe, lelkedbe egy pillantást se vethettek. Ekkor azt kérdik maguktól: angyal vagy e hát, vagy démon, egyike azon hófedte hegyeknek, melyeket soha sem olvaszt fel a nap heve, vagy egyike ama pusztitó elemeknek, melyek szétrombolnak mindet, a mi bősz szeszélyeiknek utjában áll?

- És mi történik ekkor, édes Quintiliám? - ha ezek a kijátszott emberek rosszak - ellenségeiddé válnak. Ez még a legkisebb jelentőséggel bir én rám nézve; elleneid nem léteznek az én számomra. De ha esetleg jólelküek voltak - szerencsétlenekké teszed őket. Ez történt Saint-Juliennel. Elhiheted nekem, hogy ez az ember szeret téged; ha vajjon szerelem vagy barátsággal-e, de határozottan szeret és szenved a miatt, hogy ily jól bánsz vele és oly kevéssé szereted; mert - azok után, a mit felőle mondottál - ez a Julien értelmes és gyöngéd lelkületü ember. Ne játszál nyugalmával, drága barátnőm; értesd meg vele magadat; ha több bizalmad van hozzá és többre becsülöd, mint a többit, tárd fel előtte a valót. Ha pedig nem tartod többnek, mint Galeottot vagy ölebedet, ne engedd, hogy reménykedni merjen, mert szived az enyém, azt igen jól tudom, és mások iránti szánalmam még sem ragad odáig, hogy osztozkodni akarnék ebben velök!»

Felelet:

«Oly rövid ideig lehettünk együtt tegnap este, hogy időm se volt, hogy Julienről magyarázatot adhassak neked. Végre szakithattam egy órát arra, hogy irjak neked, mialatt Saint-Julien tollbamondásom alatt egyebet karmol. Meg akarlak nyugtatni ez irányban azért, hogy ma este ne kelljen nekem másról beszélnem, csak rólad.

Mindenek előtt be kell vallanom, hogy én igaztalan vagyok mások iránt. Unalmam és mulatságaim közepett egyiránt meggondolatlan és önző vagyok. Ez onnan ered, mert mindig egyedül érzem magamat ezek között, nem szeretve senkit, csak egy emléket, nem látva semmit, csak egy távoli alakot és nem oszthatván meg érzelmeimet s a behatásokat senkivel, a ki körömben van. Ha felocsudom ábrándjaimból, hogy ismét köztük érezzem magamat a sivár valóságban, olyan vagyok, mint egy alvajáró, a ki a legváratlanabb, legbizarabb dolgokat követi el a különös helyzetben, mely épp oly kevéssé nevezhető ébrenlétnek, mint alvásnak. Azzal vádolnak, hogy nagyon különc-ködő vagyok és ebben - beismerem - igazuk is van. Ezer szeszélyem támad, a mely mielőtt teljesülne, el is tünik. Igérem neked, hogy megkisérlem a javulást. De nagy fáradságomba fog kerülni, hogy olyan legyek, mint a többiek, hogy folyton arra figyeljek, mi történik körülöttem, hogy megfontoljam és előre lássam minden cselekedetem következményét, és, hogy kikerüljem a veszélyt, a mely ebből rám és másokra hárulhat. Csak egy dolog van, a mitől soha se kell félnem, az, hogy téged el tudnálak feledni; és az a biztonság, a melyben erre nézve vagyok, és az az önbizalom, melyet az iránt érzek, hogy rajtad kivül számomra nincs semmi és senki, valósággal érzéketlenné tett már a többiek szenvedései iránt. Ezért nem is hallom, ezért nem is látom, a mit mondanak, a mit tesznek és a mit gondolnak; ez az oka annak is, hogy még azt sem tudom, hogy én magam mit teszek és mit mondok, mert minden gondolatom örökké csak nálad van. Valóban, ez igazi önzés, ebben igazad van. Helyesen teszed, hogy megpirongatsz és én igyekezni fogok, hogy megfontoltabban cselekedjem a jövőben.

E pillanatban azonban azt hiszem, hogy nincs mitől tartanom. Azok, a kik elleneim vagy áldozataim lehetnének, mind távol vannak. Nincs velem más, mint Gina, a kit szeretek, s a ki meg is érdemli azt, továbbá Galeotto és Saint-Julien; Galeotto, - hogy rajta kezdjem - biztositalak, egy igazi tanulékony kis eb. Éppen nem vagyok igaztalan és teljességgel nem lehet azzal vádolni, hogy csalódom vagy igazságtalan vagyok, ha egészen ugy bánom vele, a mint teszem. Ez egy kis fej és sziv nélküli teremtmény, csinos kis fickó, igazi fecsegő, telve ostoba ékekkel, valódi kis ügyes mókus. Senkit sem szeret, sem engemet, sem Ginettát, a ki pedig - azt hiszem - jobban szeretné, mint a mennyire a gyóntatója megengedné. Ez a kis fickó szereti a bonbonnokat, szalagokat, tollakat, a táncot, a tüzijátékot, a lovakat, gyűrűket, drágakövet és a bókokat.

Megvallom, hogy mutatós külsőéért fogadtam fel. De hát illendő dolog lenne-e, hogy hercegi köpönyegemet valami nyomorék hozná utánam vagy valami formátlan kis szerecsen? Ez valaha divat, de izléstelen divat volt. Borzadok a szörnyetegektől; szeretem, ha szép tárgyakat és szép arcokat láthatok magam körül. Mindenben a fényüzést szeretem; szeretem a szép lakásokat, a szép jelmezeket, szép kutyákat, szép apródokat, a szép virágokat, a jó illatot, zenét, szép időt, nagy ünnepélyeket és mindazt, a mi az érzékeket - nemesebb értelemben - gyönyörködteti. Ebben Galeottoval tartok, csakhogy egy fejjel és egy szivvel gazdagabb vagyok, mint ő és szeszélyeimet izlés és művészettel tudom párositani. Te szereted ezt bennem és néha egész napokon át mulatsz azzal, hogy báli jelmezt rajzolsz számomra. Milyen boldogság ez öltönyöket felölteni és mennyivel nagyobb téged, pavillonomban látni. Ez a hely az én legboldogabb tartózkodásom. - Szemeidből ilyenkor annyi gyönyör, annyi szerelem és költői mámor sugárzik felém, midőn csak tied vagyok, egész pompámban állva előtted, abban a ragyogó jelmezben, melyet együtt tervezgettünk ki és teljes kacérságomban! mert én kacér vagyok, ezt nem is tagadom. A tömegnek csak aztán mutatom be e külfényt, e pompát, mert ebben is neked kell az elsőnek lenned.

De ime, hová csapongnak gondolataim Galeottotól. Ismétlem tehát, a mit már mondtam, hogy nincs oka semmi aggályra; ugy élhet nálam, mint hal a vizben, ez a kis fickó.

A mi Julient illeti, ez már egészen más. Őt is tetszetős külseje miatt fogadtam fel, de miután nála a külső mellett nemes lélekre találtam, őt nem használtam fel apródomul, de belső titkárommá tettem, azaz egy igen kellemes tanulótárs vált belőle, őszinte barát és igazi meghittem a bölcsészetben, az irodalomban, a tudomány és politikában stb., mivel tudod, hogy az én fejemben sok minden megfordul. És mivel te is folyton dolgozol, hogy kielégitsd az én tudományszomjas szellememet, de szeretni nem szerethet senkit az egész mindenségben rajtad kivül és mert te is teremtmény vagy: azért szeretem a teremtést magát.

Légy meggyőződve, hogy Julient tisztelem és becsülöm. Világért se játszom nyugalmával, sőt ha megzavarnám akaratlanul, ez kétségbe ejtene. Tudom, hogy szeret, jobban, mint kellene. Hogy ez hogyan történt, magam sem tudom, mert én mindig oly viseletet tanusitottam vele szemben, a mely valóságos jóbaráttá tehette volna; t. i. olyan barátságot értve, mely két férfi között létezhetik. De a baj megtörtént. Azonban rajta leszek, hogy helyre hozzam azt és megértetem vele, mit remélhet és hogy tudja magát mihez tartani. Szerelmébe még a rágalom és gyanu is belevegyül, melyet egymagam alig győzhetek le nála. De majd meglátjuk. Talán jó lesz, ha erre nézve te is segiteni fogsz nekem. Majd visszatérünk erre. Isten veled, ma estig. Szeress, Max, szeress ugy, a milyen vagyok, szeresd hibáimat és minden ferdeségemet. Ha benned volnának ily félszegségek, szeretnélek azokkal együtt.»

A következő levélke, a mely sokkal későbbről kelt, mint az előbbiek, az utolsó volt a gyüjteményben:

«Drága nőm! miután ma estig nem láthatlak, azonnal kell egy pár szót tudatnom veled. Julien feltárta előttem szivét: szenvedélyesen szeret téged, de valósággal összeforgatták fejét, száz és száz képtelen és förtelmes mesével. Én azt tanácslám neki, hogy maradjon melletted és iparkodjék szerelmét gyöngéd és jótevő barátsággá változtatni. Legyél segélyére, bánjál vele jól és elnézőleg. Ő egy valóságos gyermek, de egy igen kitünő gyermek, kinek meg kell szilárditani elméjét és megnyugtatni háborgó lelkét. Ohajtom, hogy tartsd magadnál, hogy igazi hű barát váljék belőle. Hiszen benned annyi jóság és szellem van, hogy bizonyára le fogod győzni és meggyógyitod. De csak az egyre kérlek, hogy még ez órában kergesd el kis apródodat: Galeottot, mint a legmérgesebb kigyót, a mely valaha rejtőzött egy virág alatt. Üzd el rögtön, okát körülményesen elmondom ma este. Attól tartok, hogy Ginetta is vétkezett ellened, könnyelműsége által. Egy ostoba történetet hallottam egy óra és egy órásról, a melyből semmit sem értek s a melyet el nem fogok beszélni neked, mielőtt bővebb értesülést nem szereztem felőle. Julien szavai meggyőztek, hogy Gina őszinte ragaszkodással van hozzád, és hogy discretiója a bennünket illetőkre nézve, minden kifogáson felül áll. De a kicsikének kacérsága talán egy kissé már illetlen is, helyesen tennéd, ha megdorgálnád, föltéve, ha igaznak bizonyul az, a mit sejtek felőle. Azonban bocsáss is meg egyszersmind neki.

Spark».

- És most készen vagyunk, uram, mondá a tanár. Legyen szives követni.

- Hová kell önt követnem, uram? kérdé Julien. Azok után a mit olvastam, látom, hogy sok tekintetben valósággal bolondot csináltak belőlem; ostoba, otromba hazugságaikkal és képtelen állitásaikkal. Nem hiszem, hogy Quintilia magához méltatlan boszura számitson. Vezessen hozzá, uram, vagy bocsásson ki innen. Lábainál akarok könyörögni: ő meg fog nekem bocsátani, ha...

- Uram, felelé Canthariде mester, ön szabad lesz egy óra mulva, a hercegnőnek a tűzijáték kezdete előtt ide kell jönnie Gurck herceggel, ön meg fogja őt látni. Addig jöjjön velem, számitok reá, hogy ön lesz annyira lekötelező irányomban, miszerint nem fogja ezt visszautasitani.

Saint-Julien követte a tanárt, remélte, hogy a kertben majd megszabadul tőle, de a mint a fasoron keresztül mentek, melyet akkor kezdtek kivilágitni, észrevette, hogy ugyanazon négy ember követi, a ki ide hozta. Kénytelen volt engedni a tanár kivánságának.

A kis lépcsőn vezették fel a palotába. Azzal kecsegtette magát, hogy valószinüleg lakosztályába vezetik, a hol fogva tartják addig, a mig Quintilia előtt megteheti mentségeit.

Ezt kedvező előjelnek vette, de a legnagyobb meglepetésére a hercegnő lakosztályába vitték és a tanár, a ki a dolgozó szobácskáig kisérte, egy kulcsot adott át neki, mondván:

- Sziveskedjék felnyitni a tudva levő szekrénykét és olvassa el az irásokat, melyeket az tartalmaz. Azután mélyen meghajtá magát Julien előtt és kiment, miután kétszer ráforditá a kulcsot a zárban.

Saint-Julien undorral dobta a földre a kapott kulcsot.

- De hát mit tartozik ez most már én rám? kiáltott fel. Mi szükséged arra, hogy tiszteletet költs bennem, midőn csak félelmessé lehetsz már rám nézve? Oh! Quintilia! büszkeséged elvesztett engem! Miért bántál ugy velem, mint régi baráttal; velem, a kit éppen nem is ismertél? Max megérdemli egész szerelmedet: mert teljes bizalmával fizet érte; de rajta kivül kinek adtál jogot hasonló bizalomra, a nélkül, hogy nevetségessé ne tetted volna? Fájdalom! ki kellett volna találni eztet!... Valóban, te nagyon is követelő valál; te tehát kételkedtél vonzalmamban, a mely gyanuim dacára, egy percre se halt ki szivemből. Azt hiszed, hogy gyülöletem, boszuszomjam, őrültségem, mely amaz ocsmány bűnbe vitt, nem a leghevesebb szenvedély kitörése volt?... De vajjon egyedül vagyok itt? nem vagy-e elrejtőzve valahol, hogy halld és lásd szenvedéseimet? Quintilia, hallasz engem? Nos, hát figyelj, figyelj szavaimra; én egy nyomorult vagyok!... A kétségbeesés szélén állok, ha...

Julien nem birt többet szólni, lerogyott egy székbe és könyekbe tört ki. Semmi hang, semmi nesz nem felelt zokogására. Egyedül volt, az alabastrom lámpa félhomályánál végig jártatta komor tekintetét a kis szobácskán, mely annyi boldog napra emlékeztette, miket a hercegnő körében töltött. Itt töltötte élete legszebb napjait. Itt engedte át magát hat hónapon keresztül ama szent, gyöngéd barátságnak, mely oly határtalan bámulattal volt telve iránta. Oh! de mennyi szenvedés és izgalom! mily fájdalmas események egész láncolata választ el immár e boldog emléktől! Mennyi sértés, igaztalanság terheli egy hónap óta lelkiismeretét; egy hónap, egy végzetes hónap óta, a mely őt nevetségessé tette egész élete folyamára!

- De hát mit is mondjak neki? mivel mentsem magamat előtte? Hogyan tudnám elfelejtetni vele durva igaztalanságaimat és sértéseimet, melyekkel oly mélyen megbántám, a mennyire csak egy férfi bánthat egy oly nőt, kinek szive van?...

Rendkivüli izgatottságában arra a gondolatra jött, hogy engedelmeskedni fog Quintiliának, elolvasván az iratokat, melyeket ama kis szekrényke tartalmaz. Hátha az ő számára is lenne benne egy levél?! Ez az eszme megremegteté és égve a kiváncsiságtól, oda sietett a szekrénykéhez, átkutatott, átolvasott minden iratot, a mit csak talált benne. Az ő számára egyetlen sor sem volt.

# XXIV.

Quintilia életleirását, melyet Max lovagra vonatkozó irományokból ismertünk meg, semmivel sem toldotta meg az iratcsomag, a mely a szekrénykében volt. Saint-Julien nem is ezért kutatta fel, és szót sem tett róla, hogy mit tartalmazott voltaképen. Csak a behatást irta le, melyet ezek olvasása gyakorolt reá. Minden valószinüség szerint ez valami önéletleirás volt, melyet a hercegnőnek cimeztek. Saint-Julien több levélben felismerte Lucioli kéziratát, melyet már többször látott s a mely nem volt idegen előtte.

Midőn bezárta az iróasztalt, arcát kezeibe rejté és soká elmerülve maradt gondolataiban. Majd ismét felnyitá az iróasztal fiókját s a következőket irá a hercegnőnek:

«Egy tanubizonyság hiányzott még ezekből, és ezzel önként szolgálok. Az ön lakosztályában, lelkiismerettől marcangolt szivvel, térdeimen nyilvánitom ki, hogy én alávalón viseltem magamat ön iránt, hogy jótéteményeit a legfeketébb hálátlansággal fizettem meg. Könnyü volna ugy cselekednem, mint azoknak, kiknek irását e gyüjteményben találom, azaz, hogy egész alázattal aláveszem magamat a megérdemlett kegyvesztésnek és hogy azzal vigasztaljam magamat, hogy azt hirdessem alattomban, miszerint kedvese voltam önnek. Ezek valamennyien ugy tettek, dacára az irott bizonyságnak, melyet az ön kezei közt hagytak. Ők nagyon jól tudták azt, hogy ön nem fogja érdemesnek tartani azt, miszerint e bizonyságokat felhasználja ellenük; hogy ön egy bizonyosnak szemében minden gyanun felül áll és hogy a többieket nem tartja méltónak arra, hogy igazolja magát előttük. Ők tehát büntetlenül rágalmazták önt és mindig voltak olyanok, kik hittek e rágalom igazságában, a kik ünnepelték vagy sajnálták őket az ön becsületének rovására. Én azonban vétkesebb vagyok valamennyinél, de nem leszek aljas. Én nem fogok egy gyáva, kétértelmü mosolylyal válaszolni azoknak, kik azt kérdezik majd tőlem: mi történt köztünk azon hat hó alatt, melyet szoros têteà tête-ben tölténk együtt. Azt fogom felelni: Menjetek, kérjétek el Quintiliától magától kezeiben levő győzelmem bizonyitványát.

Fogadja tehát e bizonyságot, asszonyom, hallatlan vakmerőségem némi mentségéül, lelkifurdalásom feljajdulásaként. Ön a testvér tiszta, jótevő pártfogásában részeltetett és én azért sértéseimmel, durva bántalommal illettem önt. Minden büntetést megérdemlek, a mit rám mér; de azt hiszem, nem lehet megalázóbb és kegyetlenebb annál, melyet önmagam szabok magamra; aláirván ezt igy: Saint-Julien Lajos!»

Lajos, miután e papirt a többiek tetejére helyezte, bezárta a szekrénykét és izgatottan járt fel s alá a szobában.

A lelógó függő ágy, a padmalyról lefüggő halvány fényü lámpa, a földön feledett pávatoll-legyező, mely egy aranynyal himzett papucs mellett hevert, a levegőben terjengő gyönge illat és a palota toronyórájában éjfélt ütő kongás, mindez oly hiven emlékeztette Julient ama végzetes éjre, melyen rettenetes tévedése oly aljas merényletre ragadta. Lelkifurdalásai és kétségei közepett, szerelme még mélyebben és komolyabban gyult ki lelkében. Térdre borult a függő-ágy előtt és a papucsokat csókjaival halmozá el, mint valami ereklyéket, ezután ujra beszélni kezdett, fenhangon és nagy hévvel:

- Nincs itt senki tehát, a ki szánna?! kiáltott fel. Oh! mert hisz én sokkal szerencsétlenebb vagyok, semmint vétkes. Oh nézzétek, nézzétek könyeimet; azt képzelitek, hogy nem őszinték? Quintilia, ha hallasz, légy irgalommal irántam. Gina, Gina! nem vagy itt valahol? Te, te jó vagy! nem akarsz közbenjáróm lenni ő nála? És te, Max! te, a ki oly boldog vagy, nem akarnál nagylelkű is lenni velem szemben, nem bocsátnál meg, hogy ő is megbocsásson:

a te Quintiliád, a te nőd? Ah! én szeretem őt! Igen, szeretem szenvedélyesen, de téged is szeretlek, és én nem vagyok féltékeny, csak szenvedek; csupán sirok, ennyi az egész!...

Te nem neheztelhetsz rám: tudod, hogy őrült valék, tudod: mit szenvedtem, hisz akkor barátom voltál! nem vagy már az? Spark, hol vagy? Benned van minden reményem! Mondjátok hát meg: hol van Spark, ez a jó, ez az egyetlen igaz ember! Engedjetek hozzá. Spark! Spark!

Julien, kifáradva az ajtók felfeszitésének kisérletétől, melyek sehogy sem akartak engedni és hiába várva választ ez érzéketlen, süket falaktól, kimerülve esett le a félig nyitott ablakra. Ez éjjel is tartott a bál. A hercegnő és Gurck herceg között látszólagos béke köttetvén, ez ünnepélynek kelle berekeszteni ez élvezeteknek szánt hónapot. Saint-Julien látta a kivilágitott palota visszatükrözését a Célinában; a zenekar hangjai elhatottak hozzá és a sötétségben, melyben az ablaknál volt, beláthatott tisztán a bálterem ablakába, a mely előtt fénylő öltözetben tolldiszes fejékekkel haladtak el a vendégek, fel s alá sétálva a teremben. Ugy tetszett Juliennek, hogy háromszor vagy négyszer is látta a hercegnő görög jelmezét, melyet Quintilia igen gyakran viselt. Ez ünnepély látása ugy elkeserité a fiatal embert, annyira tetézte fájdalmát, hogy elhatározta, hogy kiszakitja magát tétlen helyzetéből, habár szét kellene törnie az ajtókat.

Azonban ugy látszik, hogy az őrök már nem álltak az ajtóknál, mert alig ért a legelső ajtó kilincséhez, minden ellentállás nélkül felnyilt az és egyedül találta magát a homályosan megvilágitott folyosón. Gyors léptekkel sietett előre, minden cél nélkül; többekkel találkozott utjában, kiket alig ismert; be akart hatolni a bálba, de onnan vissza lett utasitva, miután nagyon is hanyagul volt öltözve. Ekkor gyorsan lement a nagy lépcsőn, a hol hirtelen megállt, mivel Ginettát pillantá az meg utolsó fokon. Vakitó jelmeze volt; kecsesen támaszkodott egy nagy, sárga liliomokkal telt virágedényre és legyezőjével játszva, hallgatta az őt környező négy vagy öt uracs fecsegését.

Julien sápadtan, zilált hajjal és öltözetben közeledett e csoport felé és Ginához fordult, izgatottan mondván:

- Kisasszony, legyen oly jó, szenteljen nekem egy pillanatot...

Gina hideg megvetéssel mérte végig s karját az őt környező urak egyikének karjába füzte és felelet nélkül távolodék el Julientől, halkan mormogva pár szót; Juliennek ugy rémlett, mintha neve mellé e szót «matto» (bolond, őrült) ejtette volna ki.

A fiatal emberek, a kik szinte odább mentek Ginával, többször visszafordultak Julien felé. Dacára, hogy e sértő modor bántotta, Juliennek nem volt bátorsága elégtételt kérni érte; mert az a gondolat, hogy a társalgás most nem folyhatik egyébről, mint az ő őrjöngéséről, és hogy most már egy lépést se tehet a nélkül, hogy ne lenne guny és megvetés tárgya mindenütt és mindenki előtt, ez a borzasztó gondolat a szégyen és félelem érzetével marcangolta. Azt hitte, hogy össze kell rogynia; de összeszedve végső erejét, a kertbe szaladt, azon reményben, hogy talán ott talál valakit, a ki irgalommal lesz iránta. Első tekintetre azt vélte, hogy a kert üres. Csakhamar egyes csoportokat vett észre. Többen nyugtalanul és kiváncsian járkáltak amaz árnyas és elkülönitett helyiség körül, a hol a pavillon volt. Ekkor eszébe jutott, hogy a hercegnő ide fogja vezetni - a mint hallá - Gurck herceget, hogy Max-al szembesitse. Julien elhatározta, hogy a legelsőtől, a kivel találkozik, meg fogja kérdezni, ha a teremben van-e a hercegnő. Az, a kit megszólitott nem volt más, mint a kecses Lucioli; a mint felismerte ez embert, a kit mindig gyülölt, Julien hátat akart neki forditni, be sem várva feleletét. De a sértő arcátlan modor helyett, melyet Juliennel szemben tanusitni szokott, Lucioli a kezét nyujtá neki és a legnagyobb udvariassággal tudakozódott egészsége után.

Gina kisasszonytól azt hallottuk, hogy ön három nap óta ágyban fekvő beteg, hogy hideglelése van és sápadtsága után itélve, arra kell következtetni, hogy ön még most sincs jobban.

- Ön talán Basiliot akarja velem eljátszatni, melyet a Bastolonáli jelenetben ad? szólt Julien elkeseredve. Miért nem mondja azt is: «tör a sárga hideg?» Oh! de mondja meg, irgalomból: a bálban van a hercegnő?

- Éppen most jön ki onnan drága uram és ön kitalálhatja, hogy kivel?

- Valóban, nem tudom!

- Kivel mással, mint a nap hősével: Gurck herceggel?

- Ah! igazán? szólt Julien, csufondáros és megvetésteljes hangon, melyet azonban Lucioli nem utánzott.

- Mit akar édes grófom! válaszolt Lucioli halkitott hangon, a hercegek s főleg a hercegnők kegye nem egyéb egy ragyogó meteornál, a mely fénylik egy pár percig, s eltünik nyomtalanul. A mi szemeinket is megkápráztatta az a fény s aztán elenyészett, ugyebár? Ön és én, kik oly boldogok valánk még csak tegnap is s ma már kegyvesztettek vagyunk, mi megjövendölhetnénk Gurck hercegnek, hogy mit rejt számára már a holnap, de soh'se törődjünk vele! Nem mindenkivel közös a nap világa, nincs e joga mindenkinek sütkérezni sugaraiban? De ön nagyon komolyan veszi fel a dolgot, édes grófom, ön ugy ki van kelve szinéből, mint valami kisértet. Oh! ezer villám! nézzem rám, kedvesem, ilyesmibe nem hal bele az ember.

Saint-Julien tudvalevőleg csak épp az imént olvasta el a hercegnő papirjai közt a Luciolit illető okmányokat, melyek annyira ellenkeztek jelen állitásával, ugy fellázitá ennek arcátlansága, hogy azt kérdezte magától: nem cselekednék-e helyesen, ha ezt a Luciolit arcon ütné. De eszébe jutott a saját vétke s belátta, hogy ő még ennél is bűnösebb, nem szólt tehát semmit s egyszerün hátat forditott neki.

Nehány lépésnyire egy csoportot vett észre, valamennyien osztrákok voltak, Julien közéjük vegyült a félhomályban.

- Mondom önnek, hogy ez a megoldás, szólt az egyik osztrák rosz franciasággal, a hercegnőcske szövetkezni fog velünk. Ideje volt, már saját udvara is fel kezdett ellene lázadni. Shrabb urnak volt rá gondja, hogy már nyolc nap óta egyébről se beszéljenek; a botrány már készülőben volt és ki is tört volna, ha a hercegnő nem hallgat a józan ész tanácsára és teljes elégtételt nem igér a hercegnek.

- De, szólt egy második, mi fog történni? tán valami büvészettel fogja elővarázsolni Maxot? Cantharide mester tán oly hatalommal bir, hogy igy szólhat Lázárhoz: «Szedd fel a te lábaidat és járj»?

- És ha a halálhir nem válnék be, mondá a harmadik, miben fog akkor az elégtétel állani a melyet Gurck hercegnek igért?

Egy rosszul elfojtott kacaj fogadta e kérdést, a mely minden feleletet magában foglalt.

Saint-Julient undor fogta el, de még mindig a lelkifurdalás behatása alatt állván, bátortalanul ment odább és a nagy terem felé irányzá lépteit, a hol a tüzijáték volt készülőben, és a hol már csaknem az egész udvar össze volt gyülve. Rendkivüli izgatottság látszott uralkodni minden kedélyen. Julien nehány elejtett szóból megérté, hogy a pavillonban történendő tanácskozás eredményét várják ily feszülten és hogy senki sem hisz Max létezésében. A legsértőbbek éppen azok voltak e fejtegetésekben, a kikben a hercegnőnek legtöbb bizalma volt.

E pillanatban egy az udvarnál teljesen ismeretlen arcu ember közeledett felé, kinek vonásai nem látszottak egészen ismeretleneknek Julien előtt, habár első percre nem tudta volna megmondani, hogy hol látta. Az idegen sietve jött hozzá és egy pillanatnyi négyszemközti beszélgetésre kérte fel.

- Ki ön? kérdé Julien, követve az ismeretlent. Én már láttam önt... Ön, Dortan Károly!

- Csitt! szólt titokzatos hangon a sápadt utas. Ha a hercegnő meghallaná nevemet, elkergettetne.

- De hát mit akar ön itt?

- Kérem, beszéljünk halkan. Midőn önnel Avignonban találkoztam, én is Olaszországba jöttem. Velencében sokat hallottam dicsérni Cavalcanti hercegnő szépségét és tehetségeit, s a szerelem, az undor, a remény és mit tudom mi... szóval idejöttem s fényes öltözetem, álnevem hatott a szertartásmesterre. Belopództam egészen idáig, de itt nagyon rosszul érzem magamat, nem lévén egy lélek ismerősöm.

Attól tartok, hogy ez elszigeteltségem nem tesz-e gyanussá. Legyen szives, tartson velem addig, a mig a hercegnő meg fog jelenni.

- Bármiféle tervei legyenek is önnek, felelt Julien hidegen, én képteleneknek tartom azokat, annyival is inkább, miután ön nem ismeri a hercegnőt és mivel az ön kalandja vagy regény vagy csak álom volt.

- Mit jelentsen ez a hang, uram? szólt Dortan dühvel, a helyett, hogy megtenné e kis szolgálatot, ön még sértegetni akar?

- Ön semmi egyéb, mint egy órás, szólt Julien vállat vonva.

- Én, órás! kiáltott fel Dortan elámulva. Éppen most hallottam egy hölgytől, hogy önnek láza van, magam is azt veszem észre, hogy ön félrebeszél.

- Félrebeszélek? nem, istenemre nem! Lássuk hát: ki ön? Honnan ismeri ön a hercegnőt? adja nekem becsületszavát, hogy... Ah! igen, igen! igaza van önnek: már azt sem tudom, hogy hol van a fejem!

Leültek egy padra. Julien pár percig szótlanul ült és elgondolkozott e találkozás felett, majd egy különös eszme villant fel agyában. Kifáradva a kimeritő szerep által, melyet maga előtt is játszott, meg akarta győzni önmagát, hogy talán nem is oly vétkes ő, hogy Quintilia talán ujra csak játszik előtte és hogy Dortan megérkezése talán egy végzetes körülmény, a sors intése, a mely visszatartja őt azon örvénytől, melynek szélén áll, melybe már-már bele bukott volna. Veleszületett bizalmatlansága ujra feltámadt. Végre is, az óra története még soha se nyert megoldást. Lehetséges, hogy a hercegnő szereti férjét és hogy elébe teszi kedveseinek, de azt is fel lehet róla tenni, hogy megenged magának ily apró szórakozásokat, különösen igy titokban, a nélkül, hogy ez bármi büntetést is vonna maga után. Spark jellemével ez igen jól összefér!

Ezen eszme zavarosan bontakozott ki agyából és ezer kérdést intézett Dortanhoz. Ennek feleletei annyi igazsággal birtak, hogy Julien már nem tudta teljességgel, hogy miben állapodjék meg.

- De végre is, miért nem beszélt ön vele Avignonban, midőn ön előtt lépett fel a kocsiba?

- Én láttam őt és felismertem; ő volt, ebben semmi kétség, de ő oly csodálkozó tekintettel nézett rám, oly bámulatosan tettette, mintha soha se látott volna, hogy valósággal zavarba hozott és félve, hogy valami ostobaságot mondok, egy szót se mertem kiejteni.

Alig mondta ezt ki Dortan, egyszerre felkiáltott, hirtelen felugrott, majd ismét gyorsan leült és megragadván Julien karját, igy szólt fuladozó hangon:

- Nézze, nézze! ez ő, igen, igen, ez ő!

- Hol? kiáltott fel Julien, a ki szinte el volt fogódva és izgatottan tekintett széjjel.

- Hogyan? ön nem látja őt?! kérdé Dortan, mindinkább halkitott hangon. Itt, itt, egészen közel hozzánk, ez a szép királynő, ebben a persiai satin ruhában!

- Ah! a kinek épp most vette fel legyezőjét az az uracs?

- Kétségkivül!

- Ez az ön báli ismeretlene, az ön hóditása; az ön Quintilia hercegnője?!

- Ez, becsületemre!

- Eh! kedvesem, akkor ön csalódott egy kissé, szólt Julien felállva, hogy ott hagyja Dortant, ez Gina, Ginetta, a komornája, a meghittje, vagy, a mint önnek jobban tetszik...

- Lehetséges? szólt elámulva Dortan, nem téved ön?

- Menjen, drága uram, szólitsa meg, minden aggály nélkül és vigasztalódjék, hogy önre nézve sokkal jobb, ha igy van. Ez egy igen szeretetreméltó kis teremtés és éppen nem szigoru. Ön azt hitte, hogy egy hercegnőt bájolt el és - csak a szobaleánynyal volt dolga. Ez a győzelem nem oly fényes ugyan, de biztosabb, vegye hasznát, ha szive is mellette szól.

Gyorsan eltávozott és jobban szégyelte magát, mint valaha, e fel-felgyuló bizalmatlansága miatt, hálát adott Istennek, hogy ez utolsó kételyét is eloszlatá és a pavillon felé irányzá lépteit, azon elhatározással, hogy a legszilárdabb megbánással fogja kiérdemelni a kegyelmet.

# XXV.

Akadály nélkül jutott el a kerti lakig, de a midőn be akart hatolni, az őrök, a kik egymástól kis távolságra voltak felállitva, elutasiták, hogy ne állja el az utat. Julien nem akarván e parancsnak engedni, nyakon csipetett egyik őr által és kénytelen volt a fasorba menni. Nehány perc mulva az őrség egész odáig kinyomult és a fiatal embert egész az erdőig kiszoritották. Igy Saint-Julien csakis a távolból láthatta a hercegnőt, egyedül ment, aranynyal dusan himzett ruhája csak ugy ragyogott. Hasztalan törekedett Julien, hogy közelébe jusson, nem tudta elérni, csak is az üvegház bejáratánál, de ott annyira körülfogták, hogy Julien egy tekintetet se remélhetett tőle. Hiába várakozott a tüzijáték végeig, nem kinálkozott egy kedvező másodperc sem. Ujra látta Dortant, a ki elég kedvező fogadtatásban részesült Ginettánál.

Egy jövendőmondót vezettek be, a ki felajánlta a társaságnak tudományát. Először is a hercegnő nyujtá neki kezét és példáját követte a többi is. A jövendőmondó, a ki különös badarságai dacára, melyekkel a társaságot mulattatta, szellemes és értelmes férfinak látszék, oly ügyesen szórta bókjait és gunyjait, a mennyire csak az illem megengedte. Saint-Julien is közelebb ment hozzá és hamis bajusza és szemöldökei dacára, melyeket a jós viselt, az első pillantásra felismeré benne Maxot, a ki az udvar, de főkép Gurck herceg rovására kitünően mulatott. A herceg, habár ellentállhatlan volt, mint rendesen, de több izben zavartnak látszott a hercegnővel szemben. Zavara a jövendőmondó bizonyos szavára még fokozódott, pedig e szavak semmi jelentőséggel nem birtak a többiek előtt. Végre a hercegnő jelt adott és a társaság visszament a palotába a vacsorához. Juliennek Scipione abbé utját állta a teremben, mondván:

- Uram, ha ön a kertben sétált, ez igen helyes volt, hogy ebben gátoljam, erre nézve semmi rendeletet nem kaptam, de kénytelen vagyok ellenvetést tenni az ellen, hogy ezen öltözetben, a mely még több mint hanyag, belépjen a bálba.

- Ő fensége közölte velünk az ön rosszullétét és legmélyebben résztvettünk benne, de ez nem jogositja önt fel arra, hogy áthágja az illemet.

Saint-Julien megadta magát ez ellenvetéseknek és kedvező jelnek véve, hogy Quintilia ily magyarázatot adott mindenkinek az ő távolléte felől, szobájába vonult és nyugodtan várta be a bál végét, hogy egy percnyi kihallgatást kérjen a hercegnőtől. Midőn e pillanat elérkezett, egy szolgát bizott meg e kérés előterjesztésével, de azt a feleletet kapta, hogy a hercegnő nem ad kihallgatást ily órában.

Saint-Juliennek az az eszméje támadt, hogy felkeresi Sparkot, a ki valószinüleg már otthon van kis külvárosi házikójában. Lement, és a mint a kerten áthaladt a tömeggel, a mely a bálból tódult hazafelé, hallotta, hogy Gurck és Schrabb elutazását másnapra jelezték. Belevegyült a csoportokba és különböző magyarázatokat hallott e tárgyban.

- Oh! szólt az egyik, tehát háborunk lesz?

- Nem, felelé a másik. Hallotta valaki, mikor Gurck azt mondta Schrabbnak, hogy teljes elégtételt nyert és nincs itt többé semmi keresete.

- Ez nem rossz vonás egy olyan Lovelacetől, mint Gurck.

- És miért? Ugy látszik, hogy Max elékerült; hogy Gurck látta, beszélt vele és...

- Ugyan, ugyan! meséljenek e féle bolondságokat a külvárosi öreg anyókáknak! Majd igy egyik napról a másikra fel lehet találni egy olyan embert, a ki tizenöt év előtt elveszett.

- De lehet találni valami gonosztevőt, a ki egy kis pénzért, hamis okmányokkal és egy kis hasonlatossággal...

- Ah! ah! majd ennyi fáradságot adnak maguknak! szólt halkan Lucioli, egyetértő tekintetet vetve Julienre. Vajjon van-e oly férfi, a ki bizonyos körülmények után ne jelentené ki, hogy megkapta a kivánt elégtételt? Ön ismeri a pavillont, gróf ur?

- Nem jobban, mint ön, marquis ur, válaszolt Julien szárazon.

Julien Spark háza felé sietett, minden nehézség nélkül jutott oda be, de a ház egészen üres volt. Julien bevárta ott a hajnalt, de Spark nem jött vissza. Kimerülve a fáradtságtól, elhatározta, hogy a vendéglőben fogad egy szobát. Midőn egy kissé kinyugodta magát, a fiatal titkár visszament a palotába és lakosztályába tért. Scipione abbét találta ott, a ki a legnagyobb udvariassággal fogadta, igy szólván hozzá:

- Nagy munkában talál, Saint-Julien ur: rendbeszedem az ön holmiját, hogy becsomagolhassam és elküldjem oda, a hova ön kivánja. Ő fensége értésünkre hozta, hogy közbejött családi események kényszeritik önt, hogy elhagyjon bennünket. A legőszintébben sajnálom önt, midőn lakosztályát el kell foglalnom, miután legkegyelmesebb uralkodónőnk óhaja az, hogy ujra visszavegyem a belső titkári functiókat, melyeket kegyelmes gróf ur előtt teljesitettem.

Saint-Julien nagyon is büszke volt arra nézve, hogy elárulja fájdalmát, azt a vendéglőt jelölte ki az abbénak, melyben előtte való éjjel tartózkodék és azután Ginettát kérette magához; a kis komorna azt a feleletet küldte, hogy beteg. Julien ezután egyenesen a hercegnőtől kéretett kihallgatást, Quintiliától azt a választ kapta, hogy nem ér rá. Azonban e visszautasitás udvariasan történt, habár jéghideg szavakkal.

Saint-Julien a külvárosba ment és Spark házának tulajdonosával, az asztalossal, találkozott. Ettől arról értesült, hogy a fiatal német elutazott és csak nehány hó mulva tér vissza.

Julien elhatározta, hogy várni fog pár napig, a mig ujabb kisérletet tesz a hercegnő kegyét visszanyerendő.

Szomorun huzta meg magát a fogadóban és óráról-órára várta, remélte, hogy majd csak érkezik küldött az udvar részéről. Végre elszánta magát, hogy visszamegy a palotába. Akikkel csak találkozott, mind a legudvariasabban szóliták meg, de valamennyien a legnagyobb csodálkozást árulták el, hogy még most sem utazott el. Megkisérlé bejutni a hercegnőhöz, de ez lehetetlen volt és kérelme három napig épp oly udvariasan, mint kegyetlenül lőn elutasitva.

A harmadik nap estéjén elszánta magát, hogy Canthariде mestert keresi fel és megalázza magát odáig, hogy kérni fogja a tanárt, hogy legyen közbenjáró közte és a hercegnő között.

- Fogalmam sincs, felelé a tanár, hogy mi oka van a hercegnőnek e viseletre önnel szemben. Én pontosan teljesitém ugyan parancsait, anélkül azonban, hogy okát tudtam vagy fürkésztem volna.

Ha tőlem akar magyarázatot kérni, rossz helyen kopogtat, de ha baráti tanácsot kiván tőlem, ime ezt adom: utazzék el, és ne is remélje, hogy ő fenségét kiengesztelheti, ő még soha se volt ily konok. Amily sokára alkalmaz ily szigort, ép oly hajthatatlan, ha már egyszer arra határozta magát, hogy büntetni fog. Az ön járandósága minden hónapban pontosan ki lett szolgáltatva, a hercegnő önt nem sérti meg, mint Stratigopoli urat azzal, hogy ajándékkal kinálja meg, a mit ön bizonyára vissza is utasitana. Egyszerüen felmond önnek és kétségkivül azt óhajtja, hogy az ön elbocsátása ne birjon a megaláztatás látszatával, miután egy szóval sem nyilvánitotta azt, hogy elégedetlen lenne önnel és mivel semmi nyilvános rendeletet nem adott ki arra nézve, hogy ön elhagyja az államot. De, higyjen nekem, jobb lesz, ha ön eltávozik, mielőtt e hiábavaló könyörgések által nevetség tárgyává tenné magát ellenségei előtt.

Saint-Julien érezte, hogy a tanárnak igaza van. Quintilia magaviselete mélyebb és helyrehozhatatlanabb megvetést árult el, mint a legvégletesebb düh kitörése.

Másnap az udvari utazó kocsi állt meg a fogadó előtt. Scipione abbé lépett ki belőle és bevezettetve magát Julien szobájába, igy szólt:

- Gróf ur, ime itt a kocsi, a melyet ő fenségétől kéretett, hogy Milanoba vigye önt.

Mielőtt Julien felelni tudott volna, a szolgák bejöttek, bezárták a bőröndöket, a kocsira rakták, és mintha csak Julien egyenes parancsa szerint járnának el, őt magát is jóformán málhájával együtt feltették a kocsiba. Az abbé alázatos hajlongások közt vett tőle bucsut és a lovak gyors galoppeban indultak meg. A város kapujánál azonban a kocsi megállt és egy köpenybe burkolt embert segitettek fel a kocsiba Julien mellé, ez az ember Galeotto volt.

- Hála legyen az égnek! kiáltott fel az apród, tehát te nem haltál meg, szegény pajtásom?

- Inkább a halál, mint e keblemet tépő fájdalom! felelé Julien. De hát honnan jössz és mi történt veled, mióta elválasztottak egymástól?!

- A börtönből jövök, a hol elhagytál. Csakhogy később kényelmesebb és egészségesebb szobába vittek, mint rut börtönünk volt. Onnan hoztak ki most, miután felolvasták előttem a szententiát, a mely örökös számüzetésemet foglalja magában, azzal a megjegyzéssel, hogy halál fia vagyok, ha valaha beteszem lábaimat e területre; no, de ez nem is fog megtörténni, minden szent és ördög nevére!

Galeotto azután Julien elbeszélését nem hallgatta minden meglepetés nélkül, azonban a megbánás legkisebb jele sem volt rajta látható. Eleinte egy kevéssé elérzékenyült ugyan, de aztán azon végezte, hogy gunyolni kezdé társát, a mért az ugy le hagyta magát veretni. Milanoba érve, az apród felnyitá tárcáját, melyet akkor adtak neki vissza, midőn többi málháját megkapta, és benne a visszautasitott összegről szóló bankutalványt. Ez alkalommal nem gondolt a másodszori visszautasitásra, és elbucsuzott Julientől, de előbb felajánlá neki szolgálatait, a mit a fiatal ember nem fogadott el.

Saint-Julien egyedül maradt és pár napig gyöngélkedett. Végre, elvesztve minden reményét, Franciaországba utazott.

Atyját haldokolva találta és meg volt az a fájdalmas vigasza, hogy ő foghatta le szemeit. Anyja bámulatos gonddal és önfeláldozással ápolta a haldoklót. Midőn elveszté férjét, fájdalma oly mély és őszinte vala, hogy Lajos megbánta vétkét, miszerint ily igazán jó szivet félreismert. Nem egyszer nyilt alkalma, atyja utolsó perceinek ilyetén megédesitését tapasztalva, hogy beismerje azt a nagy igazságot, hogy a türelmet, a jóságot nem hagyja jutalom nélkül a gondviselés. Lajos megvetette anyját oly hibákért, melyeket férje megbocsátott neki, megvetette atyját, azon elnézésért, melyért neje im most megjutalmazta odaadó gondozásai által.

- Engemet ugyan soha se csal meg senki, mivel nem bizom senkiben, szólt magában bánatosan; de nem fogok-e meghalni mindenki által elhagyatva?

Spark jövőjére gondolt:

- Ezt az embert nem csalják meg, nem hagyják el. És én! és én! - ki tudja, hátha büntetésül, minden előrelátásom és elővigyázatom dacára: nem leszek-e éppen én megcsalva és elhagyatva egyaránt?!

Egyedüli igyekezete csak oda irányult, hogy helyre hozza azt, a mit anyja ellen vétett. Gyöngédsége által sikerült neki egyetértésben élnie vele. Mindenféle vitatkozás, minden kesernyésség eltünt közülök, a derék asszony egész vakbuzgó lett vallásosságában és csakhamar, a nélkül, hogy fia végletességét gunyolná vagy sértené, mint hajdan, különös tréfái által, alázatosabb és bünbánóbb lett vele szemben, mintsem azt Julien legelbizottabb gőgjében is kivánta.

Napjai az atyai háznál mindinkább türhetőbbé lettek. Sokáig szenvedett és lelke nagy ideig zárva maradt a remény és egy uj életről való képzelet elől is. De a tanulmány megmenté a csüggedéstől, és a bánat által erősen megrongált egészsége lassanként helyreállt.

Egy év eltelte után nehány hétre Párisba ment. Egy este, az operából kijövet, egy nőt látott elhaladni, telve drágakövekkel és nyomában száz és száz kiváncsi. Habár nem láthatta csak bársony ruháját és fedetlen karját, Julien mégis remegni kezdett s majd lerogyott. De azután feléje sietett és felismerte benne Cavalcanti asszonyt. Azon pillanatban midőn felszállt kocsijába, Lajos hozzá lépett és megszólitá, a hercegnő élesen és csodálkozással nézett rá, majd megrendelé a lakájoknak, hogy zárják be a kocsiajtót, felhuzta az ablakot és eltünt.

Saint-Julien ez alkalommal látta utoljára Quintiliát.

De másnap Max lépett be Julien szobájába. Cavalcanti hercegnő férje semmitsem változott, semmit sem vesztett vidámságából, arca ugyanoly fiatal volt, lelke épp oly nemes.

- Bocsánatot nyertem az ön számára, szólt Julienhez, meg vagyok bizva, hogy értésére hozzam önnek, miszerint érdeklődnek az ön sorsa iránt és gondoskodni fognak róla. Hanem találkozást nem sikerült kieszközölnöm és oly határozott visszautasitásban részesültem erre nézve, hogy meg se kisértém tovább könyörögni. Nem ismerem a voltaképeni indokot, nem is akarom tudni, de soha sem felejtem el, hogy ön bizott bennem és én nem szünöm meg önt szeretni.

Több izben kerestem önt, de nem találhattam fel, és ha tegnap este nem biztam volna meg valakit, hogy kövesse önt, azt sem tudnám, hogy mi lett belőle. Elhoztam lakcimemet, hogy ha önnek baráti segélyre és vigaszra lesz szüksége: keressen fel minden alkalommal.

De már mennem kell, tevé hozzá, a nélkül, hogy bevárta volna Julien válaszát. Quintilia az este haza utazik Olaszországba, sietnem kell hozzá, ennek a napnak nagyon kevés órája van előttem és valóságos harcot kell vivnom magammal, mint már tizenöt év óta mindig, hogy ellent birjak állni és ne kövessem nőmet. Viszontlátásra. Tudja, hogy hol talál meg jövőre. Megálljunk csak, tevé hozzá visszajőve, Quintilia megbizott, hogy adjam át önnek ez iratot, melynek tartalmát nem tudom; azt mondta, hogy nincs reá szüksége, hogy ez biztositsa számára az ön becsülését és nem is tartja meg a végre, hogy valaha felhasználja ön ellen fegyverül, szóról-szóra idézem szavait, ön érteni fogja; a mi engem illet, rám nem tartozik ez a dolog.

Saint-Julien egyedül maradt, felbontá a papirost és felismerte az engesztelő sorokat, melyeket ő intézett a hercegnőhöz és mint megbánása tanujelét ama bizonyos szekrénykébe rejté.

Egészen meg volt hatva Spark iránti hálájától, de nem tudta magát elszánni, hogy meglátogassa. Visszament anyjához, a hol a tanulmány, a tudományok és a higgadt ész befejezte a gyökeres orvoslást.

Egy idő mulva szerelmes lett egy szép és okos leánykába s nőül vette, mert csak ez hiányzott még boldogságához.

Lehet, hogy heves szenvedélyei megcsappantak első szerelmének balsikerei által, lehet, hogy okult e kemény leckéből, de az tény, hogy nem volt féltékeny, mint a hogy következtetni lehetne. Neje boldog volt, de meg is érdemlé. Saint-Julienben mindig maradt egy kis buskomorság és sok benső harcot vivott, a mit azonban senkivel sem közölt, de élete feddhetlen vala és habár természetéből kifolyólag nem volt résztvevő, a jótékonyságot, kegyeletet lelkesedés nélkül gyakorolta ugyan, de részrehajlatlanul.

(Vége.)